

ZBIÓR
RAPORTÓW NAUKOWYCH

Współczesna nauka.
Nowe perspektywy

Bydgoszcz
30.01.2014 - 31.01.2014

Część 5

СБОРНИК
НАУЧНЫХ ДОКЛАДОВ

Современная наука.
Новые перспективы

БЫДГОЩ
30.01.2014 - 31.01.2014

Часть 5

УДК 80+811.111+ 801.8+82+082.2

ББК 94

Z 40

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Druk i oprawa: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Adres wydawcy i redakcji: Warszawa, ul. S. Kierbedzia, 4 lok.103

e-mail: info@conferenc.pl

Cena (zl.): bezpłatnie

Zbiór raportów naukowych.

Z 40 Zbiór raportów naukowych. „Współczesna nauka. Nowe perspektywy„.
(30.01.2014 - 31.01.2014) - Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»,
2014. - 144 str.

ISBN: 978-83-64652-06-6 (t.5)

Zbiór raportów naukowych. Wykonane na materiałach Międzynarodowej Naukowo-
Praktycznej Konferencji 30.01.2014 - 31.01.2014 roku. Bydgoszcz.

Część 5.

УДК 80+811.111+ 801.8+82+082.2

ББК 94

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Powielanie i kopiowanie materiałów bez zgody autora zakazany.

Wszelkie prawa do materiałów konferencji należą do ich autorów.

Pisownia oryginalna jest zachowana.

Wszelkie prawa do materiałów w formie elektronicznej opublikowanych w zbiorach
należą Sp. z o.o. «Diamond trading tour».

Obowiązkowa odniesienia do zbioru.

Warszawa 2014

ISBN: 978-83-64652-06-6 (t.5)

"Diamond trading tour" ©

1. Malakhova O.O.....	6
DER EINFLUSS DES NATIONALEN MENTALITÄTS AUF DIE AUSBILDUNG DES ÄSTHETISCHEN CODES DER LIEDESLYRIK (AUF DEM BEISPIEL DER DEUTSCHEN LIEDER)	
2. Велієва Б. Т.	12
ТЕМАТИЧНЕ БАГАТСТВО УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ 60-70 РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ І МІСЦЕ В НІЙ ПАТРІОТИЧНИХ МОТИВІВ	
3. Зубова О.В.	14
«А ПОУТРУ ОНИ ПРОСНУЛИСЬ»: МЕТАМОРФОЗЫ СЮЖЕТА И ПРО- БЛЕМАТИКИ ТЕКСТА В.М. ШУКШИНА В ЛИТЕРАТУРЕ И КИНЕМАТОГРАФЕ	
4. Задорожна О. С.	21
УКРАЇНСЬКИЙ ПОСТМОДЕРНІЗМ	
5. Крижановська Н. В.	29
ЗАСОБИ ХУДОЖНЬОЇ ІНТЕПРЕТАЦІЇ ФАКТІВ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В РОМАНІ В. КОЖЕЛЯНКА «СРІБНИЙ ПАВУК»	
6. Gergedava L .M.....	33
ARCHETYPAL MODEL REFLECTION OF DON QUIKHOTE IN GEORGIAN LITERATURE OF TWENTIES CENTURY	
7. Навозняк І. В.	37
ФЕНОМЕН „БЛАКИТНОГО РОМАНУ” Г. МИХАЙЛИЧЕНКА ТА ЙОГО ДЕКОДУВАННЯ В ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ СТУДІЯХ	
8. Королік І.О., Марко Ю.І., Бабенко О. В.	41
ВПЛИВ РУНІЧНОГО ПИСЬМА НА РОЗВИТОК АЛФАВІТУ ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	
9. Бабич У.Д., Бабенко О. В.	44
ОСОБЛИВОСТІ ПОХОДЖЕННЯ СЕРЕДНЬОАНГЛІЙСЬКИХ ДІАЛЕКТІВ	
10. Добринська Д. М., Зайцева М. Ю., Бабенко О. В.	47
СКАНДИНАВСЬКИЙ ТА ФРАНЦУЗЬКИЙ ВПЛИВ НА СЕРЕДНЬО- АНГЛІЙСЬКУ МОВУ	
11. Гопак І. М., Тарнавська С. М., Бабенко О. В.	52
ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИЧНОГО СКЛАДУ ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	
12. Парфенюк Н.В.	56
ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕКСТІВ ПОЛЕМІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ КІНЦЯ ХVІ – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХVІІ СТОЛІТТЯ	

13. Абламская Е.В.	58
МЕТАФОРА В ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ ТЕРМИНОСИСТЕМЕ	
14. Джаркинбаева Г.А.	63
ПОЛИЯЗЫЧИЕ – ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ ЛИЧНОСТИ В УСЛОВИЯХ МОДЕРНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ	
15. Дельва О.В.	65
ВЕРБАЛИЗАЦИЯ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ОБРАЗА «МАЛЕНЬКОГО ЧЕЛОВЕКА» (НА МАТЕРИАЛЕ СБОРНИКА ДЖ.ДЖОЙСА «ДУБЛИНЦЫ»)	
16. Гуменна І.І.	71
ЛІНГВОФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ МОДЕЛЮВАННЯ МЕТАФОРИ	
17. Куклина А.И.	76
О НЕКОТОРЫХ ПУТЯХ РАСШИРЕНИЯ СЛОВАРНОГО ЗАПАСА ЯЗЫКА	
18. Куренкова Т.Н.	81
МИКРОПОЛЕ «ВТОРЫЕ РЫБНЫЕ БЛЮДА» ПОДПОЛЯ «БЛЮДА» МИКРОПОЛЯ «ПИЦЦА» ЛСП «ЕДА» В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ Н. В. ГОГОЛЯ, А. П. ЧЕХОВА, М. А. БУЛГАКОВА	
19. Leonidov O. S.	84
ACQUISITION OF WORD ORDER PATTERNS IN MIDDLE ENGLISH ACCUSATIVUS CUM INFINITIVO CONSTRUCTIONS	
20. Маймакова А.Д.	87
ПОНЯТИЕ МОРФЕМЫ И ЕЁ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ В ТРУДАХ ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ ПРАЖСКОЙ ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ ШКОЛЫ	
21. Сінчук М. С., Скопінська Ж. В., Бабенко О. В.	90
СИНТАКСИЧНИЙ ПОРЯДОК СЛІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: ДІАХРОНІЧНИЙ АСПЕКТ	
22. Тригуб Л. Г.	93
ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ОБРАЩЕНИЙ В РАЗНЫХ ЖАНРАХ ТВОРЧЕСТВА ЛЕОНИДА ФИЛАТОВА	
23. Ільченко Г. М., Бабенко О. В.	98
ІТАЛІЙСЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	
24. Байкова А. В.	101
ОСОБЕННОСТИ ОТРАЖЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЙ СПЕЦИФИКИ В ПОСЛОВИЦАХ И ПОГОВОРКАХ, СОДЕРЖАЩИХ РЕАЛИИ – НАЗВАНИЯ ПРЕДМЕТОВ И ЯВЛЕНИЙ МАТЕРИАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ	
25. Адиева Э.В.	103
СЕМАНТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ФЕ С АРХИТЕКТУРНЫМ КОМПОНЕНТОМ В АНГЛИЙСКОМ, РУССКОМ И ТУРЕЦКОМ ЯЗЫКАХ.	

26. Farmonova M.....	106
THE INTERPRETATION OF THE LEXEMES OF ETHNICS	
27. Орел И. В.....	110
ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА НЕМЕЦКИХ ТЕКСТОВ	
28. Галимова Х.Н.....	113
ФУНКЦИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ПОДЪЯЗЫКА	
29. Масейко К.С.	116
ТЕРМИНЫ-ЭПОНИМЫ ИЗДАТЕЛЬСКОГО ДЕЛА В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ	
30. Тютенко О.Ф.....	120
СПРОБА СЕМАНТИЧНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ СУФІКСІВ НА ПОЗНА- ЧЕННЯ ОСОБИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ ЗА ЛІВОБІЧНИМИ СЕМАНТИЧНИ- МИ КОНТЕКСТАМИ	
31. Конак Н. А.	126
ЭТНИЧЕСКАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ФРАЗЕОЛОГИИ	
32. Куліченко А.К., Тігієвська Т.В.	129
ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З АНГЛІЙСЬКИМИ АНОТАЦІЯМИ ДО ЛІКАРСЬКИХ ПРЕПАРАТІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ ТА ПРОВІЗОРІВ	
33. Лисенкова И. М.....	131
РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ ЭМОЦИИ «ГОРЕ» В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ТЕК- СТЕ (НА МАТЕРИАЛЕ РОМАНА Г. ЩЕРБАКОВОЙ «ЖЕНЩИНЫ В ИГРЕ БЕЗ ПРАВИЛ»)	
34. Снегирева О. А.....	137
СОДЕРЖАНИЕ МИФОНИМА АРИАДНА В ОДНОИМЕННОЙ ТРАГЕ- ДИИ М. ЦВЕТАЕВОЙ	
35. Гуменюк З.В.....	141
ИСТОРИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ИЗУЧЕНИЯ МУЛЬТИКУЛЬТУРНЫХ ТЕРРИТОРИЙ В СТРАНОВЕДЕНИИ ГЕРМАНИИ	

Malakhova O.O.

Aspirant von Kiewer Boris Hrintschenko Universität

**DER EINFLUSS DES NATIONALEN MENTALITÄTS AUF DIE AUSBILDUNG
DES ÄSTHETISCHEN CODES DER LIEDESLYRIK
(AUF DEM BEISPIEL DER DEUTSCHEN LIEDER)**

Im Artikel setzt man Wechselbeziehung zwischen nationalen Mentalität und Lied an. Man betrachtet die Frage des Einflusses des bestimmten Phänomens auf Ausbildung des ästhetischen Codes der Liedeslyrik. Man zeigt und illustriert die Hauptindex der Mentalität des deutschen Volkes ist wegen des Analyse der Texte des modernen deutschen Liedes an.

Stichwörter/Keywords: nationale Mentalität/national mentality, Liedeslyrik/lyrics, ästhetischer Code/aesthetic code, Deutschland/Germany.

Ende des 20. und Beginn des 21. Jahrhunderts wurde Knickungsabschnitt nicht nur in Geschichte der Ären, sondern auch in menschlicher Besinnung. Unsicherheit in Zukunft, Leben eins Tag, Mutabilität, Verneinung, besonders Jugend, standhalten gebildete Kanons anstatt das, aber, nichts nicht anbietet, charakterisieren Strömung der derzeitigen Zeit. Derart lebenswichtige Prozesse aufprägen auf all Sphären des Lebens der Genossenschaft. Und als erste ihre Translation auftritt gerade Liedeslyrik.

Es gibt ansehnliche Änderungen im thematisch-ideologischen Gehalt und in Genrehafter-Stile Eigentümlichkeiten der Liedeslyrik. Einige Arte der Lieder (Romantik, Lieder zur Filmen und Zeichentrickfilme ect.), die früher eine beachtenswerten Rolle im Entstehen und in der Entwicklung der Liedeslyrik und Ausbildung der ästhetischen Besinnung der Zuhörer spielten, erschöpften teils ihre Möglichkeiten. Sie schaffen nicht an der Mehrheit der künstlerischen Strömungen und weltanschauungten Haltungen, die kulturell-geschichtliche Änderungen im Welt bedingen, zu reagieren. Inmitten Autoren am Anfang des 21. Jahrhunderts dominieren solche, die literarische und konzerts-aufführungne Tätigkeiten verbinden.

Beliebige Liedeslyrik ist Äußerung der *nationalen Mentalität*, die kann man vor allem durch Sprache, psychologisches Sinnbestand, Besonderheit der Überlegen identifizieren, die in spezifische festige Modelle der öffentlichen Besinnung ins Leben mit Territorium abhängigen Gruppe der Leute angezeigt sind. Nationale Mentalität ist beachtenswerter Faktor der Selbstidentifikation der bestimmten Nationalität, die alte Traditionen, Bräuche, klimatische Bedingungen und historisch bedingten Besonderheiten der Weltbild verbinden. Nationale Mentalität ist ein spezifischer Code, der muss verständlich für allen bezüglich zu ihm Teilnehmern des kommunikativen Prozesses sein. Theoretische Seite der Frage der nationalen Mentalität wurde untersucht in der Arbeiten von W. Gak, G. Gachow, D. Malzewa, O. Phešchenko, G. Phlaksman, L. Zelenov u.a.

Deutsche Sprache ist voll mit Kunstmittel und auch ausdrucksvoll, wunderbar charakterisiert die Kultur der Gesellschaft. Besten Anzeiger der nationalen Mentalität, seines ästhetischen Codes, ist das Kunst und, gewiß, das Lied als Massengenre. Solche Wissenschaftler, wie M. Brandes, O. Dubrowska, W. Jerjomina, T. Konowalowa, J. Meier, T. Riwnaja, D. Steling u.a., haben seine Werke für Untersuchung der Frage des deutschen Liedes gewidmet, aber Phänomen ästhetisches Codes der deutschen Liedeslyrik hat außer Blickfeld der Erforscher geblieben.

Die Aktualität und die ungenügende Ausarbeitung des Problems des ästhetischen Codes des Genres der Liedeslyrik in moderner Literaturwissenschaft bestimmen das **Ziel der Erforschung** – zu bestimmen, theoretisch zu begründen und zu analysieren den Einfluss des nationalen Mentalitäts auf die Ausbildung des ästhetischen Codes der modernen deutschen Liedeslyrik.

Entsprechend obengenannten Ziel der Erforschung hat man folgende **Aufgaben** formuliert: 1) die Bestandteile der ästhetischen Codes der modernen deutschen Liedeslyrik, Komplex der theoretischen Lagen, die als Basis der Analyse der Liedeslyrik am Ende des 20. und am Beginn des 21. Jahrhunderts werden, zu bestimmen; 2) den Begriff «ästhetischer Code der Liedeslyrik» zu begründen und seine Bestandteile zu charakterisieren; 3) die hauptsächliche Motive, gestalts-kulturelle und subjekts-kompositionelle Besonderheiten, die Vielfalt der Musikgenres, die Verifikation und die Organisation der Liedeslyrik am Ende des 20. und am Beginn des 21. Jahrhunderts mit Beispielen aus deutscher Liedeslyrik zu bestimmen und zu illustrieren.

Der Termin «ästhetischer Code» benutzt man in verschiedenen Sphären der Kultur, z.B., in der Literaturwissenschaft (R. Jakobson, G. Kowal, J. Lotman, S. Machlina, O. Tymoschchuk, N. Zborowska), in Linguistiken (O. Malenko, T. Zerebylo), in darstellender Kunst (K. Kornakow), in Mode (Ph. Sozzanni), aber «ästhetischer Code der Liedeslyrik» ist unerforschte Erscheinung der Theorie der Literatur.

Analyse der wissenschaftlichen Aufklärungen gibt eine Möglichkeit zu behaupten, daß Begriffsbestimmung «ästhetischer Code» ist eine offene theoretische Frage, so das in Arbeiten von J. Lotman, der gilt als Autor des Termins, und in Erforschungen anderer Gelehrte ist deutliche Definition über dieses nicht dargestellt. Die theoretische Seite der Frage des ästhetischen Codes ist auch umfassend in *deutschen Quellen* bestimmt.

Auf deutschen Site der Semiotik-Forum ist eine wissenschaftliche Diskussion zum Thema «Was ist „ästhetischer Code“?» vorgestellt. Am Beispiel des Gebäudes der Verkehrszeichen und entlehnter aus künstlerischer Literatur Gestalt des Adlers, die in Flug Kreuz (R. Posner) erinnert, Gegner befeißten, Gesetzlichkeit des Bestehens des Begriffs «ästhetischer

Code» zu hinführen. Aber Anteilhaber des Forums nicht anbieten gründlicher Argumente und Bestimmung der Definition [1].

Also, als kommt es aus bemerkte Quelle, die Frage des ästhetischen Codes ist für den deutschen Wissenschaftler aktuell und aufregend. Dieser Begriff begegnet man in Arbeiten solcher Erforscher: P. Bourdieu, Ekman, Gombrich, K. Haag, B. Heinzlmaier, E. W. B. Hess-Lüttich, R. Posner, M. Tröndle u.a.

Aber ist es nötig sofort zu bezeichnen, daß Autoren die Bestimmung des Begriffs vorstellen nicht, sie nehmen das als die bestehende Erscheinung mit den unbekanntem latenten Wesen auf. «Im Falle ästhetischer Codes ist es allerdings das dominante Prinzip, die kodierten Konventionen zu durchbrechen, um in der Erschütterung der Codes innovative Gestalt annehmen zu können. Damit ist im ecoschen Sinn die objektive Wirklichkeit, die sich im konventionalisierten System einer Sprache – so scheint es – abbildet, radikal instabil geworden. Der Zweck der strukturalen Durchbrechung, die ästhetische Codes leisten, ist es folglich, die Instabilität von Systemen der Alltagskommunikation zu entgehen» [2, s. 208], – schreibt K. Haag.

Die anführenden Zitaten zeugen über der Wichtigkeit der Frage des ästhetischen Codes. Der Begriff des ästhetischen Codes hat eine unschätzbare Bedeutung vor allem in Verbindung mit der Kunst. R. Posner merkt an: «Als „großer Künstler“ gilt, wem es gelungen ist, ästhetische Codes der Art zu schaffen, dass die Zeitgenossen oder Nachfahren bereit sind, sie teilweise oder ganz in ihre soziokulturellen Codes zu übernehmen» [4, s. 693]. Also, die Einzigartigkeit und die exklusive Füllung sind für Ausbildung des ästhetischen Codes beachtenswert. Der mächtige ästhetische Code ist ein Verzeichnis der hohe Qualität der Schöpfung der Kunst, Rede ist vor allem über Liedeslyrik. Sein Vorhandensein tritt als Versprechen des Erfolgs des Werkes zwischen Rezipienten-Zeitgenossen auf. Der ästhetische Code kann man aus Generation in Generation übergeben sein, neue Eigenschaften je nach Bedarf der Genossenschaft anzusammeln.

Die Wissenschaftler assoziieren und fassen den ästhetischen Code im Kontext der Kunst auf, aber nur in Arbeiten «Jugend und Musik» von B. Heinzlmaier («Pierre Bourdieu hat auf die besondere Klassifikationsfähigkeit von Musik in der Gesellschaft hingewiesen. Wie keine andere Kunstform kann Musik durch ihren ästhetischen Code die Zugehörigkeit zu bestimmten sozialen Gruppen auf der Bühne des alltäglichen Lebens zum Ausdruck bringen» [3, s. 4 – 5]) und «Musik und Identität» von M. Tröndle («Es geht also nicht primär um den Kunstgenuß, sondern um die Verwirklichung eines bestimmten Lebensstils und das damit verbundene Gemeinschaftsgefühl. Besucher identifizieren sich mit der ausgewählten Veranstaltung, die einen ganz bestimmten ästhetischen Code trägt und so wird der Besuch für sie zu einem Identifikationsmoment. Ihre Aufmerksamkeit fällt auf das, was Identifikation stiftet» [5]) können wir seine Zusammenhang mit der Liedeslyrik konstatieren.

Also, der ästhetische Code der Liedeslyrik ist Komplex der ästhetischen Gesetze, Normen und Regeln, das den Leute der verschiedenen temporalen, altersmäßigen, sozialen, kulturellen Kategorien vereint und ihnen zu persönlicher Durchbildung bewegt. Das ist das System, das einzigartige Liederbegriffe in Entsprechung mit bedingt angenommenen öffentlichen Stichwörtern oder Zeichen stellt, die für bestimmte Zeitdauer bezeichnend sind. Es muß nicht nur für allen Teilnehmer des kommunikativen Prozesses klar sein, sondern auch aus Rahmen seinen tatsächlichen Erfassens hinauszugehen, Motive für Überlegen zu enthalten.

Unserer Meinung nach, der *ästhetische Code der Liedeslyrik* ist Komplex der ästhetischen Gesetze, Normen und Regeln, das den Leute der verschiedenen temporalen, altersmäßi-

gen, sozialen, kulturellen Kategorien vereinigt und ihnen zu persönlicher Durchbildung bewegt. Das ist das System, das einzigartige Liederbegriffe in Entsprechung mit bedingt angenommenen öffentlichen Stichwörtern oder Zeichen stellt, die für bestimmte Zeitdauer bezeichnend sind. Es muß nicht nur für allen Teilnehmer des kommunikativen Prozesses klar sein, sondern auch aus Rahmen seinen tatsächlichen Erfassens hinauszugehen, Motive für Überlegen zu enthalten. Er ist das Gebäude, die Komponenten dessen die ästhetisch gefärbte Information aus abstrakter Ausgestaltung in konkreter durchführen; Kriterium, laut dessen das Mensch vor allem auf Sub-bewussten Niveau bestimmt für sich Rahmen des Komforts.

Der ästhetische Code der Liederlyrik – ist die kollektive Arbeit, die aus drei Bestandteile besteht. Das sind ästhetisch-kreative Verbindung der Liederdichter und der Liederkomponist + der Darsteller + der Rezipient. Wir bieten drei möglichen Varianten für Analyse ästhetisches Codes der Liederlyrik an: 1) die Musik; 2) die Gedichte; 3) das Lied, die Liederlyrik. Jede bemerkte Behandlung fördert eine Bestimmung der Rolle der Musik, Gedichte und Darsteller in Übernahme oder Absage des Rezipients der Liederlyrik. Weitere «Versuche» (Remix, Megamix, Kaver-Version ect.) mit Lied-Original sind die positive Reaktion auf qualitative Liederlyrik. Falls das Lied Interesse findet, dann man fertig sind auf das Arrangement und Parodie zu schaffen, die unten gemeldeten im Lied ästhetischen Code gezeigt sind, dann darf man behaupten, daß ästhetische Code der Liederlyrik in diesem Lied sein Quintessenz gefunden hat.

Analyse der Texten der modernen deutschen Liederlyrik ist besten und schnellsten Anzeiger, der hilft die Hauptindex der Mentalität des deutschen Volkes anzeigen und illustrieren.

Nationale Mentalität hängt unmittelbar von Züge der nationalen Charakter ab. Was für Deutsche hängt, sind sie spare, saubere, organisierte, wirtschaftliche, disziplinierte, punktuelle, berechenbare, pragmatische. Und all das prägt sich, in erster Linie, auf systemstrukturellen Besonderheiten der deutschen Sprache aus: feste Haltung der Bestandteile in der Satz, ökonomische Syntax («*Wenn ich nicht einmal mehr weiß, / Wie meine Haltestelle heißt, / Bist du nicht hier*»), komplizierte Wörter («*Schon liegt ein wunderbarer Duft / Von frischen Plätzchen in der Luft, / Und in den Herzen wird es warm – / Es ist Weihnachtszeit!*») ect. Also, Sehnsucht deutlich und einfach die Gedanken zu formulieren überzeugt, daß Deutsch ist den besten Baumaterial für Schaffung der Liederlyrik: «*Ja, die Dogge ist der größte, / Ein Chiwawa ist der kleinste, / Doch man weiß ja – / Wer die Wahl hat, hat die Qual!*». Abwesenheit des Bedarfs gezielte und gedeckte Kunstmittel für Schaffung des deutlichen Textes des Liedes zu suchen, erlaubt den Autoren größere Aufmerksamkeit für Subjektsentwicklung zu ziehen, gewünschte Information zu konkretisieren, auf inneren Welt der lyrischen Helden zu beachten : «*Betrüg mich, / Belüg mich, / Schrei lauthals, / Nur schweig nicht. / Sag mir irgendeinen Kurs an, / Gib mir irgendwas das ich fühlen kann, / Wie weit bist Du schon fort, / Du ringst mit jedem Wort, / Dein Herz schlägt ohne Ton... / Du schweigst*».

Andererseits, nationale Mentalität beeinflusst auf den Auswahl der Genreserfüller der Liederlyrik und auf mit ihnen beherrschten Themen. Weil häufigste von Genre hängt Auswahl des führenden Motivs der Liederlyrik ab, und Genre – ist nichts anderes als Äußerung des ästhetischen Verhältnis des Menschen zu Wirklichkeit (ästhetischer Code), das mit nationalen Mentalität korrigiert ist, halten wir auf das im Detail.

Als zeigen die Ergebnisse der wissenschaftliche Erforschungen (G. Phlaksman), Dominierung in der Deutsche Sprache der Substantive des männlichen Geschlechts ist

Zeichnis der Dominierung in deutscher Mentalität des männlichen Beginns. Außerdem, gerechnet auf ständige mittelalterliche Kriege, die beeinflussen auf Bildung in nationaler Mentalität solcher Züge wie Militanz, Grausamkeit, Aggressivität, es ist leicht zu verstehen Interesse der Bevölkerung des Deutschland für derartige Genre der Liedeslyrik, wie Rock.

Bands «Die Ärzte», «Lacrimosa», «Nevada Tan», «Rammstein», «Die Toten Hosen» und andere sind Vorbilder unwahrscheinlich energischer, mit großer Ladung von hervorragenden Gefühlen Musik. Dieser Liedeslyrik auf aktuelle Themen versucht die echte Natur des Menschen aufzudecken. Ihre Texte – ist umgebende Wirklichkeit, ihre lyrische Helden – sind realistische Leute, der kann man überall begegnen und deren realistische Gefühle und Erlebnisse geeignet sind. Weltweite Anerkennung dieser Bands erzeugt, daß es ist gelungen der Darsteller ästhetischen Code der Liedeslyrik, der bestimmten Genre charakteristisch ist, zu finden.

Viele Rock-Festivalen («Rock im Ring», «Rock im Park» und dergleichen mehr) öffnen Fans dieses Genres neue Namen der Darsteller. Es redet um die Gruppe «Tokio Hotel». Die Lieder «Durch den Monsun», «Lass uns hier raus», «Schrei – der letzte Tag» haben ihren Sängern die Popularität erhoben, in sich die aktuelle Probleme der Abtrennung mit Eltern («Gegen meinen Willen»), scharfe soziale Probleme der Drogenabhängigkeit («Stich Ins Glück»), der Wissensstand («Vergessene Kinder»), des Selbstmordes («Spring Nicht») ect. gedeckt haben.

Jede Kultur beginnt von dem Epos, der auf Mythen, Nacherzählungen, Sagen, Fabeln, Heldenlieder reich ist. Nationale Mentalität als nicht anders fordert von Darsteller feste Zusammenhang mit nationaler Kultur. In deutscher Liedeslyrik zeugt das vor allem die Benutzung des deutschen literarischen Erbes: «*Komm in mein Boot / Ein Sturm kommt auf / Und es wird Nacht / Wo willst du hin / So ganz allein / Treibst du davon*». Wiederhall der Legenden über «Fliegender Holländer» begegnet uns ins Lied «Seemann», «Dalai Lama» überklingelt mit dem Gedicht J. Goethe «Erlkönig», «Du riechst so gut» – mit Roman von P. Suskind «Das Parfum» ect.

Der König deutscher Rock Herbert Grönemeyer ist bekannt durch Kritik des politischen Regimes, Vorbehalt für Bedrohung des Neonazismus, Verneinung der Währungsallianz, Nichtbefriedigung von Image der Frau im Showbusiness, endlich, Hymne des Fußball-Weltchampionats «Es ist Zeit, dass sich was dreht»: «*Legt die Welt an den Punkt / Geduld ist ungesund. / Es wird Zeit, dass sich was dreht (oeoleoe), / was dreht (bis zum Leben oeo), / was dreht*». zweifellos, dieser Darsteller mit Achtung auf seine Popularität ist ein Träger ästhetisches Codes der Liedeslyrik, aber es ist lokal, weil Herbert Grönemeyer hat sein größeren Ansehen unmittelbar im Deutschland.

Ungeachtet ist, daß Deutsch durch lexikale, grammatikalische, syntaktische Seltsamkeiten genug kompliziert für taktmäßiger Lesen des reimt Textes unter Musik ist, es muß bemerkt sein, daß musikalische Richtungen Rep, Hip-Hop, Haus, Techno in Deutschland populär sind. Rap ist spezifisches Genre der Liedeslyrik, Texte das dominiert des unnormativen Wortschatzes und Verletzung der aktuellen, scharfsozialen Themen charakterisieren. Üblich und Vollzieher dieses musikalischen Stils haben Beleidigungen aggressiver, missachtender Gesetze und Moral der Repräsentanten der Genossenschaft. Inmitten ihrer Shindy und Bushido, das aufgeschrieben gemeines provokatorisches Lied «Stress ohne Grund». In ihr nicht in korrekter Ausgestaltung geht Ansprache über einigen deutschen Politiken, Homosexualität und Frauen. Rap-Band «Reece MIKI & Akkord», in Komposition «Hast du jetzt was du willst?» anhand empfindlicher Wörter anklagen Fußballspieler Mario Götze, das en-

tschitt, Fußballklub «Borussia Dortmund» und zu herüberkommen in «Bayern Munich» zu dalassen. Und dieser ist entfernt nicht beleibtes Inhaltsverzeichnis, obgleich und in diesem Genre es darf finden schöngeistigen Nutzen.

So, zum Beispiel, mehr positiv ist eingestellt Band aus Stuttgart «Die Fantastischen Vier», die Rap ausschließlich Deutsch («*Aufwach'n, aufstehn, anzieh'n, abgeh'n / Gas geb'n, fernseh'n, extrem mehr nehm'n / Gib Gas, iss was, trink was, nimm das / Hab Spaß, was soll das? Vollgas!*») und selbst für Benennung des bemerkten Genres aufwendet Termin «Sprechgesang» hinwegliest. Am bekannteste Lieder der Gruppe: «Die Da», «Sie ist weg», «MfG», «Troy» u.a.

Casper ist eins aus herausragender Rap des Deutschlands, das anhand seiner Texte («Auf und davon», «XOXO», «Hinterland» u.a.) zu wegführen moderne Jugend aus Depression und zu umkehren sie zu optimistischem Erfassen der umgebenden Wirklichkeit befließt.

Hauptsächliche Werte für allen Deutschen sind Gesundheit, Arbeit, Familie und Elternhaus: «*Mein Onkel Doktor hat gesagt – / Ich soll viel laufen, / Und dann hat er gesagt – / Ich soll ein'n Hund mir kaufen*». Diese Themen hat in ihrigem Spielplan vorrangiges Menge der deutschen estraden Darsteller. LaFee (Christina Klein), Sahra Konnor, Xavier Naidoo, Gruppen «Silbermond», «Rosenstolz» und andere singen über Liebe, Gefühle und Schönheit, Eifersucht und Verrat: «*Ich werde nie aufgeben! / Es ist noch nicht vorbei. / Jetzt kannst du es erleben. / 1,2,3 ... Ring frei!*», – all das, daß näher einfachen durchschnittlichen Bürgern verschiedenen Alters oder sozialen Status ist.

Also, nationale Mentalität hat unmittelbaren Einfluß auf Ausbildung und Ausführung ästhetisches Codes der Liedeslyrik. Bereichertes mit dieses Phänomens das Lied stellt sich als allmenschliche Anschaffung. Fassend in nötigen ästhetischen Code, deutsche Liedeslyrik ausbreitet sich unter der Welt, weil die Sprache der Musik ist internationale, und die linguistischen Besonderheiten von Deutsch begeben ihr nur Charme und Ausschließlichkeit.

LISTE DER LITERATUR

1. Eine nichtkommerzielle wissenschaftliche Diskussionsplattform der Semiotik : Was ist ‚ästhetischer Kode‘? [Elektronный ресурс] : das Semiotik-Forum. – Режим доступа:
2. http://www.semiotikforum.de/index.php?option=com_agora&task=topic&id=6&Itemid=2
3. Haag K. Zeihen, ästhetisches Zeichen : eine kritischer Beitrag zur Semiotik / Karl Haag // Ästhetik und Interpretationstheorie. – Würzburg : Königshausen und Neumann., 1997. – 259 s.
4. Heinzlmaier Bernhard. Jugend und Musik. Hg. Wien, 2011. – 18 s.
5. Posner R. Linguistische Poetik / Roland Posner // Lexikon der Germanistischen Linguistik. – Tübingen : Hans-Peter Althaus u.a., 1980. – S. 687 – 698.
6. Tröndle M. Musik und Identität : was Musikvermittler über ihr Publikum wissen sollten [Elektronный ресурс] / Martin Tröndle: Режим доступа: <http://www.daad.org.ua/de/2.5.1.2.4.html>.

Зубова О.В.

соискатель кафедры истории русской литературы XX века
филологического факультета

Московского государственного университета имени М.В. Ломоносова,
Москва, Россия

**«А ПОУТРУ ОНИ ПРОСНУЛИСЬ»: МЕТАМОРФОЗЫ СЮЖЕТА
И ПРОБЛЕМАТИКИ ТЕКСТА В.М. ШУКШИНА В ЛИТЕРАТУРЕ
И КИНЕМАТОГРАФЕ**

Ключевые слова / Key words: В.М. Шукшин / V.M. Shukshin, повесть «А поутру они проснулись...»/ the story “They’ve woken up in the morning”, рассказы/ stories, фильм-экранизация/ film version of the novel, сюжет/ topic, проблематика/ problems, трансформация/ transformation.

В.М. Шукшин по праву является одним из наиболее ярких деятелей русской культуры XX века. Будучи талантливым писателем, режиссером и актером, Шукшин сумел органично соединить в своем творчестве два различных вида искусства: литературу и кинематограф. С одной стороны, художественные произведения писателя отличаются ярко выраженной кинематографичностью текста, в частности, предельной сжатостью и лаконичностью повествования, что достигается использованием в тексте произведения элементов сценарного стиля. С другой стороны, Шукшин экранизировал собственные литературные произведения, даря им новое кинематографическое воплощение. После смерти писателя другие режиссеры не раз прибегали к экранизации его творчества, что во многом подтверждает актуальность тематики и проблематики произведений Шукшина в разные эпохи. Несмотря на то, что экранизация как особый вид продукции кинематографа появилась практически одновременно с самим кинематографом и имеет внушительную историю, споры о её сущности не прекращаются по сей день. В этой связи нам представляется существенным утверждение У.А. Гуральника [5] о том, что экранизация по праву является объектом изучения как киноведения, так и литературоведения (отметим, что значительный вклад в теорию экранизации внесли исследователи литературы, такие как Б.М. Эйхенбаум, В.Б. Шкловский, У.А. Гуральник, В.И. Мильдон). В настоящее время проблема экранизации стала особенно актуальной. Помимо многочисленных фильмов по классическим произведениям все чаще появляются экранизации относительно недавно написанной литературы. Известны также случаи, когда писатель одновременно работает над созданием художественного произведения и сценарием к фильму с таким же сюжетом. Здесь уже трудно говорить о первичности литературы по отношению к кинематографу: вполне возможно, что сначала продумываются наиболее удачные и подходящие для кино сцены и сюжетные ходы, и только потом они получают более подробную разработку в романе или повести. Так или иначе, экранизация занимает важное место в современном культурном процессе. Помимо актуализации художественных текстов она дарит литературе «новую жизнь»: обращает внимание публики на новинки в области литературы, а также воскрешает к жизни произведе-

ния из классического литературного фонда.

Одним из наиболее неоднозначных произведений Шукшина является незавершенная повесть для театра «А поутру они проснулись...» [9, с. 128-156]. Работа над ней началась в декабре 1973 года и продолжалась вплоть до трагической смерти писателя летом 1974 года. Как известно, в творчестве Шукшина много повторяющихся в разных вариациях сюжетов. Так, в исследуемое произведение практически полностью вошел сюжет рассказа «Обида» (1970). Кроме того, в процессе создания повести Шукшин также работал над рассказами «Ночью в бойлерной» и «Привет Сивому!» (оба рассказа датируются мартом 1974 года), поэтому в повести появляются мотивы, которые в вышеупомянутых рассказах получают более полную разработку, а также демонстрируют значительную трансформацию проблематики. Позже, в 2003 году, режиссер и актер С. Никоненко снимает фильм-экранизацию «А поутру они проснулись», используя мотивы незаконченной повести и трех названных рассказов, в результате чего несколько изменяется идейная направленность картины по сравнению с её литературными первоисточниками. Таковы основные преобразования сюжета рассматриваемой повести. Для начала обратимся к исследованию упомянутых рассказов, чтобы затем проследить особенности их соединения и трансформации в повести и фильме.

Рассказ «Обида» (1971) [10, с. 148-156] привлек внимание многочисленных исследователей творчества Шукшина (таких как Л.И. Емельянов, В.Ф. Горн, В.К. Сигов [6, 4, 7]), останавливающихся на социальном аспекте его проблематики: укоренившемся в обществе хамстве, которому трудно противостоять и которое процветает в результате безнаказанности. Однако не менее интересным представляется и характер главного героя Сашки Ермолаева, основной девиз которого – добиться справедливости любой ценой, в противном случае нестерпимая боль души не оставит его в покое. Сашка определенно принадлежит к «разинскому» типу людей (получившему наиболее яркое воплощение в образе предводителя народного восстания Степана Разина): ради отмщения он готов даже на убийство, вспыхнувшее чувство обиды горит огнем в его душе, разум на время замолкает и дремавшие до поры инстинкты прорываются наружу. На протяжении всего рассказа писатель обращает наше внимание на новые и новые «приступы» обиды, чуть не приведшие к катастрофическим последствиям. Шукшин не оправдывает героя, но и не осуждает его, он лишь демонстрирует сложный и противоречивый характер в неблагоприятных для него обстоятельствах. Таким образом, помимо социального аспекта проблематики в рассказе не менее важен нравственный, общечеловеческий пласт повествования.

Мотив обиды присутствует и в рассказе «Ночью в бойлерной» (1974) [10, с. 509-520], который предстает перед нами в виде череды бытовых ситуаций, рассказанных людьми разного социального положения дежурившему в бойлерной Максимиychу (начальника Пилипенко лишают должности за использование служебной машины в нерабочее время, молодая жена профессора устраивает ему скандал из-за норковой шубы, «бледному» человеку изменяет любимая женщина). Однако к этим обидам герои относятся проще, чем, например, Сашка Ермолаев. Они находят менее жестокий способ унять душевную боль: пожалуются Максимиychу на превратности судьбы, выпьют коньяку, успокоятся, а дальше жизнь пойдет своим чередом. Важно отметить, что в этом рассказе появляется мотив вина как средства облегчения нравственных

страданий.

Следующий рассказ «Привет Сивому!» [10, с. 521-528] помимо социально-го включает также философский аспект проблематики. Обида героя произведения (кандидата-очкарика) базируется на столкновении его привычного мировоззрения со взглядами «новых людей» (напоминающих «новых русских» 1990-х годов). Конфликт принципиально разных по убеждениям героев (кандидат, «русский умный человек» [10, с. 521], отстаивает приверженность исконно русским традициям, в то время как его антагонисты пропагандируют свободу отношений и западный стиль жизни) заканчивается избиением кандидата и его спуском с лестницы. Здесь уже не настолько остро стоит вопрос о правоте или виновности одной из сторон. Раскол общества делает конфликт неизбежным, это в полной мере осознает кандидат. Показательно, что он практически не обижается на плохо поступивших в нем Сержа и Кэт, он даже рад тому, что его вовремя столкнули с «ложного» жизненного пути, который он презирал, однако по которому ради Кэт старался идти.

Как уже было сказано, повесть «А поутру они проснулись...» включает и переосмысливает мотивы проанализированных рассказов. По сути все творчество Шукшина достаточно противоречиво и разнопланово, что способствует появлению многочисленных трактовок того или иного его произведения. Не является исключением и вышеупомянутая повесть. Так, В.А. Апухтина [1] обращает внимание на экзистенциальную драму героев, осознавших свою беспомощность перед жизнью. Барнаульский исследователь Т.А. Рыбальченко [8, с. 12] предлагает политическую интерпретацию произведения, обыгрывая пьянство героев как попытку избежать советской кампании по отрезвлению сознания. В данной статье мы хотим вернуться на шаг назад и взглянуть на повесть глазами «простого» человека, освобожденными от застилающей их пленки модных теорий. Прежде всего отметим, что в основе произведения лежит тема (а также и проблема) пьянства, которая обуславливает весь сюжет произведения, включая время и место действия, поступки героев и характер произошедших с ними ситуаций. С первых страниц повести писатель задает несколько насмешливый (в отличие от рассказов) тон повествования, везде прослеживается его скрытая ирония. Общий сюжет повести незамысловат: люди разного социального положения и склада ума оказываются утром в вытрезвителе. Проводящий исследование социолог пытается выяснить у них причины, заставившие их крепко выпить накануне, однако не все герои могут объяснить свой поступок и указать его видимую причину. В отличие от социолога, Шукшин идет гораздо дальше: одновременно высмеивая пьянство и проявляя интерес к нему как к глубоко укоренившемуся в жизни людей явлению, он возводит его в ранг неотъемлемого атрибута человеческой натуры.

Причины, толкнувшие героев на пьянство, разнообразны и качественно неоднородны. Очкарика и Электрика доводят до вытрезвителя все те же обида и душевные страдания. Электрику, глубоко оскорбленному свояком Назаровым, ничего не остается, как ударить обидчика шахматами по голове, после чего напиться с горя (хотя скандал происходит именно в результате его пристрастия к алкоголю). Во многом виноват и сам герой, который не может, а скорее не хочет пить «по-человечески» (то есть во время какого-либо праздника и умеренно), но здесь уже виновата его исконно русская душа, требующая своего личного праздника, не приуроченного к об-

ществленным событиям. Ситуация с Очкариком несколько сложнее, в эту сюжетную линию вплетены мотивы рассказов «Обида» и «Привет Сивому!». Вслед за Сашкой Ермолаевым он остро ощущает несправедливость и хамство продавщицы в магазине, с которыми практически невозможно бороться: «Конец, понимаете? Дальше я буду притворяться, что живу, чувствую, работаю...» [9, с. 154]. Зато по-иному в повести представлено противостояние двух разных социальных слоев (мотив рассказа «Привет Сивому!»): здесь сталкиваются интеллигент Очкарик и ведущий воровской образ жизни Урка, конфликт мировоззрений заменяется простой кражей часов у Очкарика. Однако Очкарик по сравнению с кандидатом из рассказа значительно вырастает в наших глазах, решая конфликт в свою пользу. Он не старается подстроиться под образ жизни бывшего зека, не роняет своего достоинства даже в драке с ним, однако при необходимости способен защитить себя от его агрессии, в то время как ситуация с хамством для Очкарика оказывается заведомо проигрышной: как известно, на хамство нужно отвечать только хамством, чего интеллигентный человек не может себе позволить, не перестав при этом оставаться интеллигентом.

Других персонажей, в частности Нервного и Тракториста, никто не обижал. Их приключения спровоцированы необоримым желанием устроить себе праздник души: Нервный встречает брата, приехавшего в гости из Сибири, Тракторист после напряженного рабочего дня торопится в баню. Тема праздника, неоднократно разрабатывавшаяся Шукшиным на протяжении всего творчества, особенно ярко отразилась в романе «Я пришел дать вам волю», где Праздник приобретает черты персонажа произведения, действует как некая сила, устанавливающая свои законы, становится неотъемлемой частью жизни русского человека, в которой так нуждается его живая трепетная душа. В то же время такой Праздник, к сожалению, редко обходится без злоупотребления спиртными напитками. Такова, по Шукшину, истинная трагедия нашего общества.

Смешение обстоятельств и причин толкает на пьянство Мрачного – еще одного персонажа повести. Стремление устроить себе праздник сочетается с угнетающей домашней обстановкой, где вечно царит проворачивающая какие-то дела подозрительная компания. Образ Мрачного в некоторой степени аналогичен образам героев рассказа «Ночью в бойлерной»: он напивается, и, не желая дольше терпеть обиду, выгоняет всю компанию, однако очевидно, что по прошествии времени он успокоится и компания снова водворится в его квартире. Кроме того, ситуация принимает комический оборот, ведь Мрачный путает квартиры и устраивает погром совершенно незнакомым людям.

Писатель прямо не раскрывает причину нахождения в вытрезвителе Урки, однако можно предположить, что он-то как раз напивается без видимых к тому побуждений, возможно, привыкнув к этому в своей воровской среде, возможно, чтобы заглушить страх быть снова пойманым и освободить скованные необходимостью постоянно быть начеку эмоции.

Заглядывая в самые потаенные уголки души героев, проливая свет на происходящие с ними жизненные ситуации, Шукшин в повести «А поутру они проснулись...» обнажает сущность такого непривлекательного явления, как пьянство, рассматривая его и с социальной, и с философской позиций, возводя в ранг неотъемлемой части человеческой жизни.

В 2003 году это явление привлекло внимание режиссера и актера С. Никоненко, хорошо знакомого лично с Шукшиным и с его творчеством. Текстовые материалы к фильму «А поутру они проснулись» [2] (сценарии и монтажные листы) представляют собой контаминацию фабул четырех рассмотренных выше произведений, что позволяет С. Никоненко и Ю. Бердникову (авторам сценария) заострить внимание на моральном и социальном аспектах пьянства. Сам Никоненко в интервью газете «СК-Новости» [3] утверждал, что остро стоящая проблема алкоголизма делает его фильм злободневным и востребованным не только в современности, но и в будущем. Достичь такого угла зрения в фильме удастся при помощи некоторой трансформации сюжета и проблематики использованных произведений.

В первую очередь следует обратить внимание на вымышленные авторами сценария вставные эпизоды. Так, уже в самом начале фильма мотив пьянства не только обозначается, но также усиливается и жестко высмеивается в эпизоде встречи бомжа с его собственной белой горячкой в образе волшебницы. В то же время Тракторист не просто грозит выбить глаз соседской свинье: в своем сне он вместо того, чтобы зарезать свинью по просьбе соседки, ей «харю начистил» [2, с. 9].

В отличие от повести Шукшина, в фильме находят прямое воплощение сюжеты всех трех рассказов, однако меняется их трактовка. Главный герой Очкарик напивается и попадает в вытрезвитель в результате обиды на Сержа и Кэт. Но это уже не обида на хама или, тем более, представителя нового мировоззрения (этот конфликт, ярко выраженный в рассказе «Привет Сивому!», здесь заметно сглаживается, приобретая черты обычной бытовой ссоры), это, скорее, обида на Кэт и ее фривольное поведение, обида на Сержа, его глупость и бестактность. Очкарик в фильме смешон, он оказывается в дураках и не вызывает сочувствия. Хамство продавщицы вместо Очкарика испытывает на себе Молчаливый, однако у него не возникает желания во всем разобраться и восстановить справедливость, ему хочется лишь успокоить расшатанные нервы, для чего он прибегает к помощи все того же алкоголя. В роли «народного заступника» в фильме выступает Сантехник: частично повторяя сюжетную линию рассказа «Ночью в бойлерной», он сначала напивается для храбрости, затем идет к жене профессора и читает ей мораль о незначительной роли норковой шубы в жизни человека, ругает и обзывает её вплоть до приезда милиции.

Фильм С. Никоненко затрагивает исключительно социально-бытовой аспект пьянства, выводящий на передний план проблемы нравственности и морали. Вместо того чтобы «жить по-человечески» [2, с. 78], о чем втайне мечтает Молчаливый, герои пьют снова и снова. В картине полностью исчезает философский аспект пьянства как явления, оно однозначно осуждается и высмеивается; для достижения такого эффекта много внимания уделяется юмористическим ситуациям, происходящим с героями после чрезмерного употребления алкоголя. Наиболее ярким в этом отношении эпизодом является случай с Сухоньким: надев военную форму брата, герой поднимается к живущим наверху соседям, писавшим на него клеветы, выдает себя за агента и в наказание приказывает соседу каждый день подходить к одному и тому же армянину и спрашивать, не продается ли у него «славянский шкаф из карельской березы» [2, с. 71]. Однако шутка не удастся, соседка ударяет его тазом и вызывает милицию.

Обозначенная в фильме трактовка произведений Шукшина представляется вполне закономерной. Примечательная особенность творчества писателя заключается в изображении жизни такой, какая она есть, во всем многообразии её проявлений, соответственно многоплановость и разноуровневость повествования характеризуют практически каждое произведение автора (в особенности, повесть «А поутру они проснулись»), что позволяет исследователям разных эпох находить в его творчестве все новые актуальные идеи. Так, В.А. Апухтина видит в повести драматические, наполненные экзистенциальными событиями судьбы героев, Т.А. Рыбальченко усматривает развенчание советской идеологической системы, С. Никоненко обращает внимание на насущную проблему социума. На наш взгляд, обозначенные пласты идейного содержания слиты в повести в некоторое неразрывное единство: здесь и драма людей, попавших в стремительный жизненный водоворот, желающих на время затуманить сознание и отвлечься от реальности, и неистребимое стремление этих людей побывать на празднике души, в некоей сказке, дать волю своим чувствам и желаниям (ведь в сказке можно все), и горькая авторская ирония над героями, утрачивающими спасительные иллюзии. Соединение различных аспектов проблематики произведения делает его универсальным, актуальным для различных времен и поколений.

Таким образом, проведенный в статье анализ позволил выявить трансформацию сюжета и проблематики текста В.М. Шукшина «А поутру они проснулись», отразившуюся в малой прозе, принадлежащей самому писателю, а также в фильме, поставленном по мотивам его произведений. Универсальность и многоплановость творчества Шукшина делает возможным выделение различных уровней поднятой писателем проблематики: рассказы «Обида», «Ночью в бойлерной» и «Привет Сивому!» актуализируют социальный, социально-бытовой, нравственный, мировоззренческий аспекты идейного содержания незаконченной повести. Сама повесть сплетает воедино все указанные аспекты, переосмысливает сущность явлений (в особенности пьянства) на уровне философского обобщения. Фильм-экранизация «А поутру они проснулись» акцентирует внимание на нравственной стороне пьянства как порока, достойного осмеяния и нуждающегося в искоренении.

Литература

1. Апухтина В.А. проза В. Шукшина. – М.:Высш. шк, 1981. – 80 с.
2. «А поутру они проснулись». Монтажные листы. – Архив ФГБУК «Государственный фонд кинофильмов Российской Федерации». – 81 с.
3. Врублевская Е. Ой, не боли, головка! // СК-Новости, 2002, № 41.
4. Горн В.Ф. Василий Шукшин. Личность. Книги. – Барнаул: Алт. кн. изд-во, 1990. – 288 с.
5. Гуральник У. А. Русская литература и советское кино: Экранизация классической прозы как литературоведческая проблема. – М.: Наука, 1968. - 431 с.
6. Емельянов Л.И. Василий Шукшин: Очерк творчества. – Л.: Худож. лит., 1983. – 152 с.
7. Сигов В. К. Русская идея В. М. Шукшина: Концепция народного характера и национальной судьбы в прозе. – М.: Интеллект-центр, 1999. – 302 с.

8. Творчество В. М. Шукшина: энциклопедический словарь-справочник: в 3-х т. Т. 3: Интерпретация художественных произведений В. М. Шукшина. Публицистика В. М. Шукшина / науч. ред. А. А. Чувакин; ред.-сост. С. М. Козлова. – Барнаул: Изд-во Алт. ун-та, 2007. – 360 с.
9. Шукшин В. М. Собрание сочинений: в 4-х т. Т. 3: Повести; Рассказы. – М.: Литература; Престиж книга; РИПОЛ классик, 2005. – 560 с.
10. Шукшин В. М. Собрание сочинений: в 4-х т. Т. 4: Рассказы. – М.: Литература; Престиж книга; РИПОЛ классик, 2005. – 544 с.

УКРАЇНСЬКИЙ ПОСТМОДЕРНІЗМ

Ключові слова: постмодернізм, маргінал, модернізм, постколоніальний.

Keywords: postmodernism, marginal, modernism, postcolonial.

На основі розуміння специфіки західноєвропейського постмодернізму визначається і досліджується специфіка українського постмодернізму як перехідного етапу між минулою формою українського модернізму та новою, яку прагне віднайти українська література на зламі епох.

Після розбудови у 1991 році демократичної суверенної України характер розвитку літературного процесу докорінно змінився. Почався інтенсивний пошук нових способів відтворення й моделювання дійсності. Українські постмодерністи прагнули вивести мистецтво слова за межі політики та зробити його самодостатнім. Постали проблеми вибору свободи особистості і повноцінного існування нації. Нова естетична стратегія в українському письменстві намітилася після катастрофи на Чорнобильській АЕС і спричинила появу генерації митців постчорнобильської епохи. Ці літературознавці поставили собі за мету зробити мистецтво слова самодостатнім. Саме нова генерація письменників долає комплекс меншовартості, який протягом багатьох століть нав'язували імперською ідеологією. Постали питання свободи особи та повноцінного існування української нації. Відбулися кардинальні зрушення в системі естетичних критеріїв суспільства, адже до духовної культури народу повернулися літературно-мистецькі надбання минулих епох, заборонені тоталітарним режимом з ідеологічних міркувань.

Манеру письма українських письменників-постмодерністів важко співвіднести з конкретною манерою письма західних авторів: в кожному окремому творі поєднуються різні його варіанти.

Українському постмодернізму характерні тематико-проблемні пласти та універсальні постмодерністські теми, притаманні постсоціалістичним культурам: проблеми нівеляції людини, маргінального світовідчуття, розмитість будь-яких норм, відхилення від норми тощо.

Український постмодернізм створює низку образів літературних персонажів для яких за виразом Л. Лавринович характерні: "Основні онтологічні виміри постмодерного персонажа, кризь які проступають базові параметри постмодерністської ситуації в культурі загалом, – це екзистенційне забарвлення, посилена увага до маргінального та явище деперсоналізації особи" [6, с. 20].

Екзистенційна проблематика – одна з головних ознак постмодерністської творчості в українській літературі. Основні мотиви – це мотив відчуженості індивіда й абсурдності світу, екзистенційні мотиви страждання, мотиви вибору та мотив маргінальності особи.

Під впливом М. Фуко й Ж. Дерріди питання “центральності/маргінальності” продовжує залишатися одним із ключових теоретичних питань у сучасному літературознавстві. Про це свідчить велика кількість наукових праць, у яких вчені торкаються окремих аспектів проблеми вже не в філософському, а в літературному вимірі [7, с. 622].

Розвиток постмодернізму в Україні мав свої історичні особливості. Хронологічно постмодернізму передував модернізм, який в умовах України не встиг повністю сформуватись.

Захід, із яким Україна знову ввійшла в контакт після 70-х років вимушеного дистанціювання, артикулював себе на теоретичному рівні здебільшого як інформаційне, постіндустріальне або постмодерне суспільство, та українські науковці постали перед складним викликом знайти спосіб співвіднести себе з цією малозрозумілою реальністю. Проте такий пошук виявився не набагато успішнішим, ніж спроби побудови реальної ліберальної демократії або ринкові системи економіки.

Постмодерний дискурс в Україні виник як потреба постмодерністських концепцій і непостмодернової ситуації в українському мистецтві кінця 80-х початку 90-х років. А саме на фоні культурного шоку від швидкого зростання інформаційної відкритості суспільства в Україні.

Д. Дроздовський вважає: “Сучасна українська постмодерна література – так би мовити, іздрико-ірванцівська, – власне, і є прикладом “дегуманізації етичного”, а також – деестетизації гуманістичного” [3].

Із стилістичної точки зору українська постмодерністська художня словесність продовжує використання багатокомпонентних великих структур (довгі фрази, надфразна єдність тощо).

В українському літературному постмодернізмі часто вбачають явище несамодостатнє, нав’язане та авангардно-епатажне.

Традиційно розвиток вітчизняного літературного постмодернізму ділиться на два періоди, які можна умовно поділити як: 1) період 80-х років і 2) період 90-х. Деякі дослідники (Ю. Андрухович, Т. Гундорова, В. Єшкілев) визначають їх також як дискурси: постгессіанський (80-х років), за Г. Гессе (письменник), і дискурс постборхесівський (90-х років) за ім’ям письменника Х. Л. Борхеса [5]. На нашу думку також можна виділити ще 3-ій період (2000-2010-х років).

Характерною особливістю розвитку художнього процесу кінця 80-х – 90-х років ХХ століття в Україні стала поява нових літературних об’єднань та угруповань, різноманітних естетичних платформ, стильових манер і способів образного втілення світосприймання людини постколоніального суспільства.

У 80-х роках були запропоновані перші знакові стратегіями суверенного українського постмодерністського феномена: “малий Апокаліпсис” (Ю. Іздрик), “віденська ностальгія” (Г. Петросаняк), “карнавал” (Бу-Ба-Бу), “Крисоград” (Ю. Винничук), “посткарнавальний синдром” (Ю. Андрухович), “рекомбінативність” (Т. Прохасько) тощо. В постмодернізмі 90-х відбулася певна деградація концептуальної, інтелектуальної складової постмодерністського дискурсу. Нове покоління молодих українських літераторів (представлене збірниками “Тексти” і “Молоде вино”), не маючи андеграундного самоосвітнього потенціалу, який був притаман-

ний авторам постмодернізму 80-х, спростило завдання текстотворення до простих формалістичних шукань в рамках неомодерністських і псевдомодерністських оповідних практик (В. Єшкілев). Ситуація постмодернізму 90-х сьогодні розкрита у властивих їй ознаках ймовірніше як “настонова очікування”, ніж “настонова виявлення (розкриття)” [5]. Період 2000-х років характеризується розвитком творчості представників постмодернізму 80-х й 90-х років й появою нових авторів постмодернізму (Любка Дереш, І. Карпа, Т. Малярчук, С. Поваляєва та інші). Творам цих авторів властива інтертекстуальність. Молоді письменники вдаються до експериментів у своїй літературній творчості. Сучасна українська проза залишається переважно автобіографічною й іронічною. Вона прагне вписатися до світового контексту та передбачає безліч різноманітних інтерпретацій.

Через складну мову і не менш складний понятійний апарат постмодернізм як теорія чи як концепція знаходить в Україні прихильників лише серед певної частини інтелектуальної еліти, яка намагається його культивувати.

У читачів та пересічних громадян виникає питання, що нового і конструктивного приніс постмодернізм в мистецтво, зокрема в Україні. До таких “новинок” можна віднести:

1) ліквідацію меж між твором мистецтва та кітчем. Бо, всі твори мають право на існування, а загальноприйняті естетичні критерії відсутні (тобто толерантність до кітчю); 2) зниження рівня професіоналізму, дискретизація й деструкція художнього ремесла; 3) надання переваги фрагментарності та незавершеності в художньому висвітленні явищ, подій, процесів; 4) безмежне експериментування з художньою формою, що приводить до безцільного і безплідного конструювання різноманітних “мистецьких” творів; 5) відмова від аналізу соціальних і політичних факторів для пояснень соціальних явищ; 6) крайній суб’єктивізм у маніпулюванні художньою ідеєю; 7) рішуче і безапеляційне руйнування національно-художніх традицій та принципів; 8) лібералізація та маніпулювання темами традиційних художньо-етичних табу.

Український постмодернізм багато в чому зумовлений радянською модернізацією та постмодернізацією пізньосовєтського суспільства.

“Саме кінцесвітна філософія й атомний катастрофізм, – на думку Т. Гундорової, – стають тими ідеологемами, які продукують постмодерну свідомість... Відтак ядерний вибух стає тим абсолютним референтом, який визначає символічний соціокультурний порядок, що його відображають постмодерне мистецтво та література” [1, с. 12-13].

Т. Гундорова стверджує, що саме Чорнобиль як реальність визначив “характер українського постмодернізму, його можливості й обмеження. Загалом український постмодернізм – це постчорнобильський текст” [1, с. 17] – не в тому сенсі, що в цій літературі розробляється чорнобильська тема, а в сенсі Ж. Дерріди – ядерний вибух стає “абсолютним референтом літератури в атомну добу” [1, с. 17], а саме основним знаковим символом української літератури кінця ХХ століття.

Український постмодернізм, на думку Т. Гундорової, дегероїзує героя, пародіює ідеологічні кліше попередніх епох, розвіює пропагандистський мовний модус і міфи, зокрема міф про національного поета. Стихією українських авторів “стають словесні ігри, стилізація та іронічна лінгвістична поведінка” [1, с. 24].

Т. Гундорова трактує українську літературу 90-х років ХХ ст. як літературу постмодерної епохи, складовими якої є: неонародництво, неомодернізм і постмодернізм, феміністична література і неоавангард [10, с.23].

Вона пропонує типологію українських варіантів постмодернізму:

1) карнавальний варіант українського постмодернізму (переважно група Бу-Ба-Бу);

2) риторичний апокаліпсис Т. Прохаська й Ю. Іздрика;

3) метафізичний апокаліпсис Є. Пашковського;

4) феміністичний постмодернізм (О. Забужко).

Т. Гундорова вважає, що представники львівсько-івано-франківської школи (т. зв. Станіславський феномен) Т. Прохасько і Ю. Іздрик належать до нової хвилі в українському постмодернізмі.

“Цей тип постмодернізму звільняється від грайливого авантюрного героя, а також романтичної концепції супермена-богемника. Навпаки, – наголошує Т. Гундорова, – в центрі такого постмодернізму – пульсуюча свідомість і розірваний екзистенційний світ інтелектуала-маргінала, який більше не є зцентрованим суб’єктом, процес самоусвідомлення котрого стає фрагментарним, тіло – гібридним, а мислення – поліморфним” [1, с. 97].

Т. Гундорова до постмодернізму відносить також і сформовану в надрах “андеграунду” 1970-1980-х років київську іронічну школу (В. Діброва, Б. Жолдак, Л. Подерев’янський), а також неоавангард 1990-х років (А. Бондар, С. Жадан та В. Цибулько).

Населення України значною мірою долучилося до постмодерного номадизму, коли працездатні, енергійні, талановиті молоді люди змушені подорожувати в пошуках кращої долі – все це призводить до формування постмодерністської свідомості та впливає на якісний стан читацького корпусу.

У жіночій прозі український постмодернізм представлений напрямком “феміністичного постмодернізму” (О. Забужко, Є. Кононенко та інші). Оксана Забужко висуває гіпотезу, за якою жіноча література є наднаціональним явищем і нагадує колоніальну літературу тим, що переважно залишається незнаною, маргінальною і недооціненою.

Р. Харчук у своїй статті “Дещо про все і всіх” говорить про те, що українська література залишається літературою постколоніальною, тобто віддзеркалює буття колоніальної нації, яка після русифікації і советизації повертається до власної ідентичності. Українська література функціонує в суспільстві “цивілізаційного розламу”: частина українського суспільства, яка живе на Півдні України і Сході, переважно не ідентифікує себе з українською культурою і мовою та демонструє різке їх неприйняття як меншовартісних порівняно з російськими аналогами, переважно попсовими [10, с. 233-234]. “Цивілізаційний розлам” пояснюється різко протилежною смисловою наповненістю зовнішньо однакових кодів та символів історичних, етнічних (історичні персонажі, символи радянської епохи, Велика Вітчизняна війна, Визвольний Рух України тощо).

Для українського постмодернізму характерним є протиставлення української “колоніальної” культури – російській.

М. Павлишин проводить світоглядну та художньо-культурну паралель між

поняттями модернізм – антиколоніалізм та постмодернізм – постколоніалізм. На думку Т. Гундорової, запропонований М. Павлишиним паралелізм є абстрактним і не враховує складної структури постколоніального мислення.

Термін “постколоніальне” позначає становище народів та регіонів, які були раніше колонізовані, передусім західними імперськими націями. На сьогодні навколо цього терміна точиться чимало дискусій.

Однією з найважливіших новацій, яку принесли ці критичні дискурси, що найбільшою мірою стосується постколоніальних студій, став помітний ухил до міждисциплінарних підходів [4, с. 323]. І. Бондар-Терещенко поєднує постмодернізм із постсовкізмом і постімперським світобаченням. Він протиставляє творчість молодого літературного покоління, акцентуючи на цинізмі молоді, яка заперечує й не сприймає “совєтські святощі” [10, с. 13-14].

Постмодернізм протистоїть традиціям і національній самобутності української літератури (Є. Баран) в статті “Обрії літературного 2000-го” [10, с. 14]. С. Квіт обстоює тезу, що культура – не свобода, а заборона, тобто система правил, що вказують і регламентують. Він вважає, що постмодернізм, як літературна течія заявив про себе після Другої світової війни [10, с. 14].

Постмодернізм в українських умовах був реакцією на тоталітаризм. Він не вступає у протиріччя з національною українською культурою, яка є романтичною за своєю природою.

За твердженнями М. Павлишина й Т. Гундорової постмодернізм уможливив переформулювання соцреалістичного канону і повернення української літератури до традицій звільненої від одновимірного соціологічного трактування. Постмодернізм став наслідком кризи реалізму. Постмодерністські твори втрачають зв'язки з реальністю, їм властива нелінійна структура (принцип ризому).

Сучасний український літературний постмодернізм зберігає опозиційність до влади й ідеологій. Характерною ознакою українського постмодернізму є цивілізаційно-культурна реорієнтація. Постмодернізм ревізує модернізм так, як раніше модернізм поводився із романтизмом.

Український постмодернізм критикують прихильники традиційних та консервативних літературних течій, які з консервативних позицій окреслюють український постмодернізм терміном “абсурдно-безмежний” (Д. Дроздовський). Їх обурює світоглядна позиція постмодерністів та ставлення до місії літературної творчості. Прикладом є висловлення молодого письменника, громадського діяча С. Жадана – представника постмодерної літератури Харкова в інтерв'ю газеті “Поступ”: “Література для мене – це не професія, не заняття і навіть не захоплення. Якось так випадково сталося, що я займаюся літературою. Я її, за великим рахунком, і не люблю, і не читаю. Я дивлюся телевизор, дивлюся мультфільми і слухаю музику” [3].

Т. Гундорова вважає: “Постмодерністська критика культури може стати цікавою й важливою ланкою культурного самоусвідомлення в Україні ... Вона зокрема прагне “зняти” витворену модернізмом ієрархію різних рівнів і типів культури – “високої” і “низької”, професійної і народної, офіційної і культури андеграунду, а у випадку української літератури – літератури модерно-елітарної і народницько-просвітницької” [2, с. 69].

Поняття “набуття популярності” стосовно письменників-постмодерністів

підмінюється терміном “розкрутка”, “піар” тощо. Формат постмодерного твору повинен відповідати формату, який легше “розкрутити” за західним зразком. Професор О. Пахльовська слушно зауважила: «на Заході зараз же теж “роман” без наркотиків, інцесту і подібних інкрустацій не підлягає “піарній” розкрутці. При цьому забувають про елементарну річ: насправді світ людських переживань не багатого й змінився порівняно з минулими віками і навіть тисячоліттями. І екзистенційний простір “нормальності” і сьогодні багатого складніший, як простір перверзій» [3].

Українська постмодерна література формувалася як постколоніальна і пострадянська літературна течія, прагнучи покінчити із атмосферою тоталітарності.

Сучасні українські письменники-постмодерністи творять у бурхливі та складні часи, коли за висловом О. Пахльовської: “між інтелектуалами та суспільством перервався органічний зв’язок, заснований на взаємній довірі та усвідомленні спільних цінностей і пріоритетів” [3]. Інерційне та “невідфільтроване” засвоєння парадигм західної культури зумовило механічну аплікацію цих парадигм до специфіки українського культурного контексту, неселективну абсорбцію інформативних (sic!) потоків, що й занурило українську критичну думку в теоретичний, методологічний та термінологічний хаос [9].

Постмодернізм українських письменників відображає кризовий стан культурних інститутів незалежної держави. Постмодернізм як чуже для традиційного українського суспільства світовідчуття пропонується як альтернативний шлях культурного розвитку.

Незважаючи на те, що такий феномен, як український літературний постмодернізм, був потрібний на етапі формування незалежної держави, ентропія думки як еталон міри майстерності та таланту авторів, їх відповідності високої просвітницької та культурної місії літератури не змогла створити нового образу української літературної ідентичності.

Критичні виступи на адресу постмодернізму в українській літературі можна звести до наступних тез:

- протиставлення постмодернізму українського культурного контексту; вимог збереження чистоти української традиції;

- протиставлення постмодернізму обстоювання принципів “високого” мистецтва з націоналістичної точки зору з одного боку та із советських (радянських) позицій з другого боку; легковажності вагомого філософського контексту.

Противники постмодернізму вимагають критичного ставлення до цього явища й навіть відмови від нього. На відміну від них вирізняються апологети і популяризатори постмодернізму (І. Бондар-Терещенко, Т. Гундорова, М. Павлишин, Р. Семків). Для яких рушієм культури є ревізія усіх цінностей з національними включено. Також існують ті, хто визнає постмодернізм як даність (С. Андрусів, Ю. Андрухович та Т. Денисова).

У ситуації постмодернізму літературний процес постійно генерує умови для виникнення нових модифікацій художнього дискурсу, яскравим прикладом чого є активізація жіночої прози: О. Забужко, Н. Зборовської, І. Карпи, М. Матіос, С. Пovalaєвої, І. Роздобудько та інших. О. Пахльовська за круглим столом, який відбувся в редакції журналу “Кіно-Театр” на тему: “Ситуація постмодернізму в Україні” зазна-

чила: “Власне кажучи, вже сама постановка питання про постмодернізм у західній, слов’янській і зокрема українській культурах є однією з ключових методологічних проблем інтерпретації явища постмодернізму в Україні. Теоретичні суперечки про постмодернізм на українських теренах об’єднує одна спільна риса: постмодернізм трактується як певна – і неунікна – закономірність української культури як частини культури європейської, якщо і взагалі не західної, і водночас як необхідна фаза “вивільнення” української культури від ряду внутрішніх ідеологічних та естетичних стереотипів” [8].

Подібний підхід до цього явища віддзеркалює типове для сьогоднішньої української теоретичної думи некритичне сприйняття західної культури, а саме неорганічне засвоєння її естетичної специфіки, історичної динаміки та парадигматичної цілісності. Некритичне сприйняття нами культури Заходу – це миминучий і закономірний результат різкого переходу України з однієї системи в іншу, протилежну. Фрагментарна природа постмодернізму зумовила й фрагментарність його критичного апарату в слов’янських країнах.

З точки зору літературознавця, історика і публіциста В. Скуратівського: “... ми з цим постмодернізмом потрапили просто у якусь термінологічну пастку. ... Йдеться про те, що треба чітко означити термінологічно саме явище: воно не було чітко означене, й тому починається плутанина. Чим постмодернізм відрізняється від класичного модернізму?” [8]. Необхідно з’ясувати стратегічну характеристику постмодернізму, тобто взаємозв’язок сучасної цивілізації з мистецтвом та їх взаємовплив. В контексті сучасної української історичної ситуації треба остерегатися інтелектуальної анархії й модерну, й постмодерну, за виразом В. Скуратівського “постмодерністської махновщини” [8].

Щодо ситуації постмодернізму в Україні О. Івашина говорить про те, що багато західних постмодерних стратегій, лексиконів тощо, використовувати не варто, тому що Україна не пройшла певних етапів, необхідних для формування сучасної постмодерністської культури [8].

В. Пономарьов пропонує розглядати постмодернізм не як світогляд, а як методологію. Він пропонує обговорити постмодернізм як засіб руйнування тих тоталітарних форм мислення, який дає нам надію на те, що тоталітарна практика, яка була обумовлена тими формами, вже ніколи не повториться. Щодо впливу постмодернізму в Україні, Д. Стус зазначає, що немає сенсу обговорювати добре це чи погано. Ці процеси об’єктивно існують й існуватимуть незалежно від того, що ми про них думаємо [8].

Існує теза Т. Гундорової, що постмодернізм в українській літературі чи культурі не відбувся. Карнавалізм, кітч та бубабісти – це все явища посттоталітаризму. І якщо ми оцінюємо ними український постмодернізм, таким чином ми спрощуємо саме поняття [8].

Об’єднуючи різні покоління, що сповідують власні ідейно-художні цінності, сучасна українська література має досить розгалужену стильову палітру. У ній об’єдналися ті митці, котрі реалізують у своїх пошуках принципи неонародництва, неомодернізму і власне постмодернізму як певного стилю. Для творчості молодих сучасних письменників характерний епатаж, бажання експериментувати, вразити читача та заволодіти його увагою. Молодіжна українська література з кожним роком

динамічно розвивається. Позбувшись ідеологічних обмежень, вона звертається як до гострих актуальних питань, так і до проблем філософського характеру.

Отже, сучасна література – живий процес, різноманітний і складний. Важливо, попри різноманітність, що в цьому процесі зберігається духовна спадкоємність кількох поколінь та підтримується міцний зв'язок із національною культурною традицією.

Перспективи розвитку постмодернізму в Україні та трансформація національного культурного ландшафту під його впливом хвилюють як літературознавців так і пересічних громадян.

Література:

1. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека : Український літературний постмодерн // Тамара Гундорова. – К. : Критика, 2005. – 264 с.
2. Гундорова Т. Проявлення слова : Дискурсія раннього українського модернізму / Тамара Гундорова. – 2-е вид., перероб. та доп. – К. : Критика, 2009. – 441 с.
3. Дроздовський Д. Безкінечність антиестетики постмодернізму [Електронний ресурс] / Д. Дроздовський // Віртуальна Русь : спільний духовний простір. – Режим доступу : <http://www.ruthenia.info/txt/drozdovsky/postmodern.html>
4. Енциклопедія постмодернізму / [ред.-упоряд. Ч. Вінквіст та В.Тейлор]; пер. з англ. В. Шовкун. – К. : Основи, 2003. – 503 с.
5. Ешкилев В. НМ-дискурс : дискурс неомодернізма в сучасній українській літературі [Електронний ресурс] / Владимир Ешкилев // LITER.NET – гео-поетический сервер Кримського клубу. – Режим доступу : <http://liter.net/ukr/crit-encycl.html>
6. Лавринович Л. Б. Постмодернізм в українській, польській та російській прозі : типологія образу – персонажа : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.05 / Л. Б. Лавринович ; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Т., 2002. – 20 с.
7. Павличко С. Теорія літератури / Соломія Павличко. – К. : Основи, 2009. – 679 с.
8. Ситуація постмодернізму в Україні : Круглий стіл [Електронний ресурс] // Журнал “Кіно-Театр”. – Режим доступу : <http://ktm.ukma.kiev.ua>2001/6/postmodern.html>
9. Швед П. Побиття постмодерного немовляти [Електронний ресурс] / П. Швед // українсько-польський інтернет-журнал. – Режим доступу : www.ukraine-poland.com/u/publicystyka/publicystyka.php?id=4413
10. Харчук Р. Б. Сучасна українська проза : Постмодерний період / Роксана Борисівна Харчук. – К. : ВЦ “Академія”, 2008. – 248 с.

Крижановська Наталія Вікторівна
аспірантка філологічного факультету
Запорізького національного університету

ЗАСОБИ ХУДОЖНЬОЇ ІНТЕПРЕТАЦІЇ ФАКТІВ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В РОМАНІ В. КОЖЕЛЯНКА «СРІБНИЙ ПАВУК»

Своєрідним новим прочитанням історії, історичних подій відзначається сучасна історична література. Як відомо, немає майбутнього без минулого. З цієї причини сьогодні письменники повсякчас звертаються до фактів історії України, щоб надати можливості реципієнтам по-новому перечитати, переосмислити минуле, сучасне і майбутнє.

Мета статті є дослідження засобів художньої інтерпретації фактів історії України в романі В.Кожелянка «Срібний павук».

Основними завданнями статті є:

- дослідити засоби художньої інтерпретації історичних подій;
- визначити функціональне навантаження художніх засобів у романі В.Кожелянка «Срібний павук».

Одним із українських романів на історичну тематику ХХІ ст. є «Срібний павук» В.Кожелянка. Зазнавши впливу постмодернізму, роман відноситься до альтернативної історії. У романі на тлі реальної історичної епохи (передвоєнні та воєнні роки) діють вигадані персонажі. В. Кожелянко відтворює історичні події, реалізуючи історичну правду, звертається до листів, свідчень очевидців, повідомлень преси: «автор узявся охудожнити справжню історію, поєднуючи любов до зброї, поезії та рідних Чернівців австрійського періоду з вишуканими сюжетними колізіями, детективними сценами, кохання, застіллями та історичними фактами» [3, 11-12].

Історичним подіям В. Кожелянко відводить, умовно кажучи, другорядне місце, хоча протягом усього роману звертається до описів історичних подій, хоч і поверхово: Кароль читає в газетах про події в Європі в передвоєнний час, Кароль і Гельмут аналізують у діалогах суспільні настрої щодо Сталінського режиму на території України, європейське бачення тогочасного життя в Чернівцях та інших містах України.

Особливістю авторського нарративу є те, що нагальні історично-політичні проблеми українського суспільства В. Кожелянко моделює побіжно в мовленні персонажів, надавши можливості реципієнтові самотужки осмислити прочитане, отримати власне прочитання роману.

Передаючи загальний суспільний настрій початку ХХ ст., зображуючи соціально-історичні умови життя тогочасного суспільства, В.Кожелянко констатує: «Після лютневих подій у Бухаресті, коли король Кароль II підписав нову конституцію, за якою режим у Румунії почав наближатися до загальноновизнаних європейських ідеалів ... тим млявішими ставали чернівчани» [2, 5]. Автор звертається до проблеми суспільно-політичного становища українського народу на території Західної України у передвоєнний період: «Новий румунський режим ... першим чином узявся за національних меншин. Погано стало українцям, але не гірше, ніж євреям» [2, 53], «Влада все більше орієнтувалася на Третій Рейх... Між різними політичними силами Румунії постійно точилася безкомпромісна боротьба, але коли доходило до ставлення до українців, циганів, мадярів і євреїв, усі політики виявляли монолітну ... одностайність» [2, 53].

Констатуючи історичні події, письменник використовує емоційно-забарвлену лексику: «А восени сталася війна. Агресивна польська вояччина напала на миролюбну Німеччину» [2, 106]. У романі явно відчувається авторське ставлення до зображуваних подій.

В. Кожелянко викриває зіткнення політичних інтересів Росії, Німеччини, України, передає загальний настрій країн у світі. Кароль і Гельмут коментують продаж автографу Адольфом Гітлером у Парижі, спалення німецького державного прапора зі свастикою маніфестантами в Америці, привітання японським президентом Гітлера з нагоди прилучення Австрії. Саркастично, з явним негативізмом автор згадує диктатора Сталіна, який асоціюється з деспотом: «Сталін не привітав Гітлера, бо «ще треба багатьох поплічників розстріляти», «засуджених в московським процесі вже розстріляли» [2, 50], «розповідають про дружбу між Гітлером (вождем арійської німецької нації) і Сталіним (азійський деспот)» [2, 111], яка неможлива через їхні спільні інтереси: «Фюрер як латентний австріяка сам мав око на Буковину..., тому на територіальне розширення ССРСР не погодився...Тоді етнічний грузин, що теж страждав на український націоналізм, товариш Сталін 23 червня устами Молотова-Скрябіна зазначив: «Советський уряд рішений застосувати силу, якщо б Румунія відхилила мирне налагодження справи Буковини й Бессарабії» [2, 120].

В. Кожелянко гостро критикує владу Радянського Союзу, негативно оцінює політику Сталіна щодо інших народів та націй. Так, Гельмут коментує суспільно-політичну ситуацію, передаючи суб'єктивну авторську оцінку, де підтримує Гітлера і засуджує діяльність Сталіна: «...Сталін – нікчемство, п'їтьма, плебейство...» [2, 112], «Кремль щиро пройнявся українським соціалістичним націоналізмом і поставив собі за мету об'єднати усі етнічні українські землі в одній державі УССР» [2, 114], «27 червня румунська влада евакуйовувалась з Чернівців ... на Буковину мала ввійти Червона армія ... вважають своїми ворогами цих українських націоналістів – і добре, якщо лише зашлють у Сибір, а то просто постріляють» [2, 122], або ж «...готують для них захоплюючи мандрівку товарним потягом з подальшим працевлаштуванням

за Полярним колом» [2, 130]. «Тривога повсюдно швендяла весняними Чернівцями року Божого 1938-го» [Кожелянко, 5].

З метою формування національної свідомості в українського сучасника при описуванні історичних подій у Чернівцях 30-х рр. XX ст. В. Кожелянко, аналізує місце України на політичній тогочасній арені, нагадує про принизливе і рабське становище: «То не Україна! – А що? – Советська Малокацапія, а Україна зросте з її гною» [2, 106]. При цьому автор підбирає принизливу лексику. Продовжуючи це питання, письменник піднімає проблему національної мови: «Розмовляли Кароль і Гельмут чистою чернівецькою мовою, тобто гармонійною мішаниною з німецької, української, румунської з ясным вкрапленням польських та європейський слівцець і зворотів» [2, 7].

Письменник репрезентує і урізноманітнює художню інформацію про історичні реалії засобами хронік, листів та фактів із преси, інтертекстуальності, яка представлена фрагментом спаленого окультного роману «29 срібних» чернівецького письменника Корнелія фон Апостолюка, уривком з белетризованої біографії евентуального «літературного негра» можливих мемуарів Наполеона Буонапарте, написаної професором теології Чернівецького університету доктором Онуфрієм-Боніфітієм Голндумитрашком, прологом фентезійно-детективного роману «Храм Великої» відомого українського автора Івана Іванова-Замихайлівського, уривком «з маловідомого апокрифу «Ходіння від мамони». Ці фрагменти вмотивовують, пояснюють і доповнюють історію «30 срібників». Саме навколо цієї містичної історії розвивається лінія кохання, представлена трикутником: Гельмут, Кароль і Марія Видагга.

У романі «альтернативної історії» В.Кожелянко «Срібний павук» життєписи Кароль і Гельмут осмислено в парадигмі «особистість-спільнота-нація» в період 30-40-х рр. XX ст. Тому дуже яскраво проявляється ставлення зазначених неісторичних осіб до суспільно-політичної ситуації як на Батьківщині, так і у всьому світі. Автор викриває складні умови життя українського народу на території Черкас у передвоєнний період, спричинені, по-перше, тоталітарним режимом Радянського Союзу на чолі зі Сталіним; по-друге, споживацьким ставленням Німеччини на чолі з Гітлером: «Фюрер як латентний австріяка сам мав око на Буковину..., тому на територіальне розширення ССРСР не погодився...» [2, 120].

Передаючи настрої і політичні переконання, В. Кожелянко наголошує на тому, що український народ ладен укласти мир з ким-завгодно тільки б вирватися із ярма «Советської комуни». Продовжуючи аналізувати загарбницьку діяльність Радянського Союзу, письменник згадує: «Кремль щиро пройнявся українським соціалістичним націоналізмом і поставив собі за мету об'єднати усі етнічні українські землі в одній державі УССР» [2, 114]. Особливу естетичну зарядженість тексту надають говіркові елементи, діалектизми, які надають зневажливого ставлення автора до подій, які відбуваються.

Отже, у романі «Срібний павук» В.Кожелянко, моделюючи історичні, соціальні, політичні події, зображуючи любовні переживання на тлі передвоєнних часів, використовує листи, фрагменти хронік, елементи умовності, міфу, притчі, фантастики. Розповідаючи про життя і діяльність чернівецьких поліцаїв, авторові вдається точно відтворити ідеологічні, духовні й естетичні ідеали західноукраїнського

народу 30–40-х рр. XX ст. Письменник моделює особливості історичної епохи крізь призму індивідуальної свідомості, реалізуючи соціально-філософську проблематику роману, передає власне бачення зображеної сторінки історії України.

Література:

1. Александрова Л. Советский исторический роман и вопросы историзма. – К.: Изд-во Киевского университета, 1971. – 156 с.
2. Кожелянко В. Срібний павук [Текст]/ В. Кожелянко.- Львів, кальварія, 2004. – С. 148
3. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму/ Я. Поліщук. Івано-Франківськ, – 2002. – С. 11–12.

ARCHETYPAL MODEL REFLECTION OF DON QUIKHOTE IN GEORGIAN
LITERATURE OF TWENTIES CENTURY

Ключевые слова: Дон Кихот, Реминисценция/ **Keywords:** Don Quikhote, reminiscences

Archetypal Model Reflection of Don Quikhote in Georgian Literature of twenties Century

“Hello Don Quikhote” by Konstantine Lortkipanidze

Konstantine Lortkipanidze (1905-1986) did his modest bit in the Georgian prose of XX century. Contemporaries considered him as “Fiction Best Master of Soviet Georgia” [1, p.248].

The novel “ Kholkheti Dawn “, the first collection of poems “smile”, stories : “The Coast” “The Moss”, “Photographer”...A book of essays “ New Peasants” impressed the spirit of the era. Creator was the active compassionate of political situation at that time. Revolution, Communist Union, Communist Party, agricultural movement, class struggle, socialist realism, bourgeois formation- all these problems were reflected in the work of the author.

The Great Patriotic War has an important role in the prose of K. Lortkipanidze. According to the soviet critics in the story- “ How died old fisherman”-the author created the deep general importance of artistic image of an old Kuban peasant of Vasil Zhiga.

In the second work – “Nameless Hill” there is shown devoted to combat heroism of Georgian fighter Lado Vashalomidze. This great topic was also discussed in the stories such as “Tsabunia”, “ The death will wait a little” which were written in the last years of the author’s life and so on[1, p. 252].

The novel “Eye of Desire”was written in the post-war years.

Researchers of K. Lortkipanidze considered that some of his writings” were not free from serious ideal-creative mistakes and disadvantages” [1, p.252].

The great parts of his artistic heritage were evaluated. He, as a devoted writer of socialist realism and the principle of party affiliation was not interested in eternal problems. It is known that the writer remodeled, changed his novel“ Kholkheti Dawn “. The work reflected the period, “when the poor peasants were changing the private-proprietary farm into socialist agriculture”[1,p.252]. It can be said that some of the works of K. Lortkipanidze reflect the patriotism, kindness and thought about family and so on. Those characters which the author created were the real people of that time; they were his contemporaries, which lived around the author.

Nobel laureate Sol Bellow (“ The Authors are highly respected”) writes: “ When once Elizabeth Bowen said: “The authors don’t create the characters of their work, they are already existed in the real life and the authors should find them”[2].

The story "Hello Don Quikhote" by Konstantine Lortkipanidze is associated with Don Quikhote La Mancheli after publishing the novel "Don Quikhote" by famous Spanish writer Servantes.

The testament of Don Quikhote: "To serve the kindness" causes the irony of his contemporary society, they say that the words which Don Quikhote says and also his actions may be done only by the crazy man.

K. Lortkipanidze responds the established question existed in the society: On the one hand-to serve the kindness, to help the oppressed person and on the other side-as the proverb says: "Numbness sets in tragic path"

The plot of the story "Hello Don Quikhote" by Konstantine Lortkipanidze is simple: Jaba Gurgenidze was at the restaurant with his friends to give honor to a young surgeon. The doctor "was leaving for one of the state of Africa to get some work. His friends decided to take the road of blessing for him... [4, p.106].

Endless toasts without any jokes or laughter were boring and
"Jaba Gurgenidze escaped."

He was the witness of the fight occurring in the street. Three of them were biting the one person.

Jaba took a piece of iron that was lying at the gate: ..."but suddenly he did the action that he can't forgive to himself until today: he dropped a piece of iron and left the place quietly. He didn't say even a word, didn't give a glance, as if there would be killed not a human being, but a beast escaped from the forest. He left the place quickly and quietly"... [4,p.108].

He recognized the man who was being bitten and was abandoned in need by him. ... Last week Jaba Gurgenidze was the witness of an unpleasant speech in the family of his close friend Andria Bodokia. It was going to start football match in a half an hour, but father and his two sons did not going to go to the stadium. The head of the family, doctor Andria and his sons Otia and Shota were not in a hurry. It was seemed that before they sat at the table for dinner, they were quarreling

After defusing the tense situation, Andria reprimanded his son Shota: "... I bothered everyone to get a job for you as a ordinate in the clinic of professor Iashvili, I could hardly managed to find a job for you in Tbilisi and you are going to go to the hell [4, p. 113].

Andria was surprised about his son's decision- to go to the place where he was sent. He was going to defended his thesis.

But he refused all luxury and glory.

Shota justified his action by that reason that he didn't want to be look like "nobility seeker.

Jaba Gurgenidze may be considered as an archetypal inspired character of Don Quikhote. We can prove this according to his ideas, views, and inner fillings. He is not afraid to tell the truth loudly and dare. It is truth that he rejected his "philosophy" himself when he was indifferent toward Otia Bodokia, but his ideas, views, inner fillings: "I may be behaved very badly" shows us that he did fatal mistake, but immature action from him, that would be improved by him. The story "Hello Don Quikhote" by Konstantine Lortkipanidze was being discussed in the newspaper "Literary Georgia". In 1989 November 14 there was written three letters in the newspaper: "these concerns by professor S. Avaliani; "Should we have the

knights” by L Khikhadze and “Clarity” by G. Batiashvili.

The main plot of these three letters are to protect and prove the “Slogan» – “Hello Don Quikhote”.

The above mentioned authors are trying to represent Jaba Gurgenzidze as a modern soviet knight [5, p.2].

The compression one of the characters of the story of K. Lortkipanidze “Hello Don Quikhote” to the main character of “Don Quikhote” by Servantes gave us to do the following conclusions: There are similarities and differences among the main character of the novel “Don Quikhote” and the characters of the story “Hello Don Quikhote”:

According to Bodokia Love was the main reason of the great unhappiness for a human being. But Don Quikhote preaches the opposite: Love, for him, is the great happiness, it is necessary to win and protect it.

Only Don Quikhote can devote himself to love according to Otia Bodokia. But for Don Quikhote, to be devoted for love, means to be close to God and this is the way to kindness.

It is not necessary to protect somebody, because according to Otia “For this kind of matter it exists Militia”. Don Quikhote without self-interest, without anybody’s help tries to help oppressed person-this is the motto of his life.

Otia Bodokia is the contrast character of Don Quikhote. Jaba Gurgenzidze is similar to Hidalgo:

1. According to Jaba Gurgenzidze country is powerful only then when its citizens can devote themselves to love and their friends. Don Quikhote thinks the same way.

2. Those people who can devote themselves, According to Jaba Gurgenzidze, write the main law of the life. Every action of Don Quikhote, every sentence said by him, shows this idea.

3. “To be look like of Don Quikhote” or sacrifice himself for others, despite any result, according to Jaba is better, then the action of a boy from the street, who carefree looks at those who are abusing young woman.

Don Quikhote (despite many failure and disappointment) prefers to devote sacrifice to others.

4. Jaba Gurgenzidze preaches as Don Quikhote, but he is different from him because his words are only words and he cannot fulfill what he says. Don Quikhote on the contrary, is too sensitive, his words are always followed by the action.

5. Jaba Gurgenzidze retaliated to Otia Bodokia, because he preached to be indifferent. He should be tested himself, how it would be to share the destiny of poor people. Don Quikhote never leaves a man in trouble.

6. Jaba Gurgenzidze cannot fully play a role of a “noble knight”.

Don Quikhote is devoted to his principles all his life.

7. Gurgenzidze regrets: “I, may be did wrong”, according to this he tries to be on the position of knight.

K Lortkipanidze according to the story “Hello Don Quikhote” describing the character Jaba Gurgenzidze responses the problem of Don Quikhote In the work there is an influence of the novel of Servantes.

The author leads us to communicate with the world literature, but after comparison-typological analysis result of the novel, we can say, that aspects of differences among

Otia Bodokia, Jaba Gurgendidze, Don Quixote, shows that national literatures take into consideration the events of the world literatures. Because of it they use the methods of allusion.

Typologically the story of K. Lortkipanidze and the novel of Servantes are the similar. Both writers are the representatives of the realism, both serve the principles of realism. The aim of both writers are to present in the foreground the questions of nobleness. The periods of the renaissance of Spain (XIV-XVI) and the literature of Georgia of twentieth century are exceptional of inner contact links. Both writing shows that, it is necessary to transform ethic spheres and to pay particular attention to human values.

Used Literature

1. Zhgenti. B. Chilaia- Georgian Literature, Tbilisi " Ganatleba ", 1998, 275 p.
2. www.Mascavlebeli.ge.
3. Vazha- Pshavela, Articles, Tb: " Georgia", 1994, 494 p.
4. Lortkipanidze K. "Seeking Stories", volume I, Tb, "Merani", 1977, 527 p.
5. Akbardia K. Our ideal is real knight. "Literary Georgia", 1970, N 4, p. 2.

ФЕНОМЕН „БЛАКИТНОГО РОМАНУ” Г. МИХАЙЛИЧЕНКА ТА ЙОГО ДЕКОДУВАННЯ В ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ СТУДІЯХ

На перехресті гострих полемік початку 20-х років постав „Блакитний роман” Г. Михайличенка – твір і сьогодні багато в чому загадковий, зашифрований для дослідників. Як наголошує вчений В. Винник-Остапишин, це швидше алегорична повість у восьми новелах-притчах, які містять широкий спектр символічних образів, що в основному й спричинили до дискусійних оцінок твору. Уже під час друку тогочасна критика сприйняла роман як авангардний, експериментаторський, зашифрований та неідеологічний [1, с. 92].

Дослідник Винник-Остапишин інтерпретує образи в новелах-розділах, які входять до Блакитного роману. Назва „Інтродукція” – перший розділ, що вводить у родовід Іни (Україна реальна) і „тебе” (народу), де переплетено різні історичні відомості і гіпотези, що свідчить про вільне конструювання твору, а не конкретне зображення основних подій. Блакитний колір сприймається як символ надії. І надія ця – у душі народу. Іна теж має блакитну душу, у якій блакить свіжого весняного вечора, веселих квітів сонячної левади, простір і міць вільного моря, бадьорість ранішнього вітру гірських верховин – усе це осліплює-яскрава сонячна блакить [1, с. 94].

Атмосферу передчуття неминучих змін, туги за воскресінням і страху перед стихією весняної повені, уточнює час майбутнього основного дійства другий розділ твору „Коли пожовкне листя...”. Тому „ти” більше довіряє осені, обважнілої спокійною мудрістю. Кохання до „тебе” приходить, коли пожовкло листя. Починається алегоричний шал взаємного любовного екстазу, у який поступово втягуються Іна, Мрія-мавка-Іріс (Україна вільна, омріяна), нарешті Яся (революція), що ненавидить український народ, і Чоловік (більшовик), перша зустріч із яким викликала в „тебе” незнане, свіже шумування крові. „Ти” не можеш забути панну-мавку Іріс, хоча кохаєшся із земною Іною, і підкрадаєшся до „тебе” Яся. Колір пожовклого листя як символ розлуки, передчуття зими-смерті, жертвна готовність до неї є загальним тлом цього наростаючого шалу, розбурханої стихії почуттів – у всьому цьому лише вгадуємо передреволюційну атмосферу українського суспільства, бо ж автор старанно маскує, приховує її алегорію, модернізуючи брутальне соціальне тло витонченою еротикою. Підтекст прочитується досить прозоро: український народ, захоплений ідеєю національного визволення, нарешті ішов назустріч хвилюючій радості – Ясі-революціонерці, повірив і Чоловікові. Завершальні нотки композиційної зв'язки – любовні стосунки між мрією-Іріс, Чоловіком і „тобою” [1, с. 94].

Символічною є назва третьої новели „В садку коло хати”, тобто в Україні продовжуються любовні зустрічі. Чоловік кличе Іріс, обіцяє їй життя, але Іна йому не довіряє. Спочатку більшовики в Україні зазнають поразки, червоні борці проходять повз Іну, чекають від неї підтримки, але вона ж просто дівчина. Тут Михайличенко передбачає майбутню драматичну долю України, що розтопчуть її у вирі боротьби, як тендітну польову квітку, кінські копита дикого табуна.

Кульмінацією твору є розділ „Палала червона заграва”, де розгортається картина національно-визвольного руху українського народу, а братовбивча реальність дещо пом’якшена алегоричністю оповіді. Червона заграва є символом революційної боротьби, її наростання, напруженої атмосфери всенародного піднесення. Символічно, що все відбувається під вогняним знаком червоної заграви, у її вогняному кільці.

Винник-Остапишин також звертає увагу на наступний розділ – „Аорист” (в перекладі на українську – миттева, найбільшого напруження дія). Уже сама назва підкреслює пріоритет у творі внутрішніх почувань і настроїв над зовнішнім світом. І український народ, і кожен зокрема опиняється спочатку перед проблемою спустошення, незрозумілого сум’яття, а пізніше – неминучого прозріння. Не допомагає втеча на кручу, повз яку мчить символічний експресний потяг, що уособлює невідоме майбутнє. Зайвим тепер є і зв’язок з Ясею-повією, уперше так названою. Навіть її труп нічим не вразить „тебе”, розчарованого і збайдужілого до життя [1, с. 94].

Мистичний підтекст, що пояснює трагічність розвитку революційних подій в Україні вперше з’являється у розділі „Під місячним промінням”. Ліричний герой іде нічним лісом, що символізує стан заблукалої на перехресті різних ідеологій, світоглядних шляхів людини. Зустрічає незнайому дівчину із заплученими очима і йде за нею. Власне заплучені очі символізують пізнання себе, заглиблення в свою душу. Ліричний герой живе в хатині лісника, де вдень доглядає його дочка Чоловіка Ганка, а вночі вона ж перевдягається в одяг загиблого брата і починаються місячні блукання та загадкові візії із втопленою в Дніпрі мрією-Іріс, і знайденим трупом Чоловіка. І в кінці смерть Ганки, що відбувається під місячним промінням. Отже, усі винні покарані волею Господа, яку символізує місячне проміння і „ти” одержав відчуття звільнення та свободи. Саме цю впевненість, відчуття внутрішньої свободи розвіює новела „Блакитні душі”. Зима, велике місто, „ти” живеш разом з Іною – уявне поле подальших подій, які мають вирішити внутрішній конфлікт, що був від початку і мучив – роздвоєння „тебе” на „ти” і „я”. Нарешті, „ти” видужав і покохав, але над ранок випав сніг, який убив ваші блакитні душі – національно-визвольний рух українського народу придушено і надія на звільнення втрачена [1, с. 95].

У кожного образу-символу роману є своє семантичне навантаження, яке відіграє значну роль у трактуванні основної ідеї роману.

М. Яремкович підкреслює, що у творі Михайличенка образи Ясі, Іни, Іріс, Ганки можна розглядати як образи-символи, що уособлюють прояви аніми у психіці „Ти”. Вони всі різні, оскільки відбивають різні етапи розвитку аніми. Сприйняття „Ти” кожної з них вимальовується у „Блакитному романі” як бажання чи небажання реалізації статевого інстинкту [4, с. 156].

Дослідниця поділяє розвиток аніми на декілька рівнів. Перший етап розвитку аніми „Ти” уособлює Яся, яка є втіленням чистого інстинктивного, біологічного зв’язку. Його має подолати в собі „Ти” перш за все.

Другий етап – Іріс – романтичний рівень. Іріс виступає втіленням абсолютної краси, естетичного смаку, але їй притаманні риси одвертої сексуальності. Вона є незрівнянно вищим втіленням еротичних бажать, ніж брутальна хіть Ясі, проте і ці бажання змушений побороти в собі „Ти”, якщо прагне знайти знання істинне.

Третій етап розвитку аніми символізує образ Іни. Це глибокий у психоемоційному смислі образ. Він піднімає любов (ерос) до вершин духовної відданості. Чуттєве, плотське втрачає своє значення.

Четвертий етап повинна, на переконання дослідниці, втілювати жінка – образ вищої мудрості, святості й чистоти. У „Блакитному романі” образ вищої мудрості втілюється у Ганці. В ній абсолютно прихованим є будь-який натяк на сексуальність. Таким чином, на кожному етапі зменшується еротичне звучання пошуку, аж до його повного зникнення в образі майже дитини – Ганки [4, с. 157].

Дослідник М. Кирчанів трактує семантичне навантаження кольористики роману. Вчений підкреслює, що герої роману кольорові, а їх кольори постійно змінюються. Ця безперервна еволюція кольорів покликана підкреслити мінливість людини. Тому мова роману дуже соковита, наповнена візуальними образами, які автор пропонує читачу.

Функції кольорових наративів у романі не обмежуються лише постійним підкресленням унікальності героїв і неможливості відобразити буття в конкретно узятий, вільно вирваний з часу і простору момент. Колір важливий у текстуальнім ритмічнім контексті. Саме колір, його різні відтінки конструюють ритміку роману, його ритмічну спрямованість. Текст роману цілісний, але деякі його моменти явно дефрагментовані, виключені зі всього текстуального контексту. Текст, який розвивається навколо взаємозв'язків ритму і кольору, розкривається на прикладі соціального зіткнення двох опозиційних світів. Соціальний конфлікт ускладнюється гендерним. Чоловік і жінка символізують різні світи, різні соціальні пріоритети [2].

Характер символу „Блакитного роману”, на думку Винник-Остапишин, складний, багаторівневий, важкопрочитуваний, бо сконцентровує в собі і міфологію, і релігію, і філософію. Трагування символів може здійснюватися у кількох напрямках, кожен з яких не буде заперечувати існування іншого. Але основою сприйняття Михайличенкового символу повинні бути враження, не рафіновані логікою відчуття, своєрідне осяяння, коли з меж підсвідомого впливає чуттєве розуміння образів, знаків твору. „Блакитний роман” є креативною спробою осмислення ідеї емоційного зв'язку людської особистості з природою, у свідомленні якого лише й можна віднайти справжні цілі життя, найвищі духовні цінності. Архетипи свідомості героя відкрили для нього істину життя. Та це стало можливим лише тому, що герой стояв на шляху самопізнання, намагався з'ясувати значення архетипних образів [2].

Отже, символічно-образна система „Блакитного роману” підпорядкована ідеї світової всеєдності, коли найрізноманітніші аспекти життя і культури людства – філософії та релігії, інтуїтивного та раціонального пізнання, мінливої динамічної сучасності й непорушного історичного спадку, особистісно-індивідуального та загальнолюдського – взаємоприникають, синтезуються, даючи можливість хоча б ілюзорно наблизитися до незбагненого. Існування героя „Блакитного роману” поза простором і часом – це спроба креації гармонійної, абсолютно ідеальної людини. Така універсалізація хронотопу твору призводить і до оригінального синтезу найрізноманітніших релігійних вчень, містичних вірувань. Християнство, буддизм, давньоєгипетські вірування, містичні вчення про кодовий характер значення цифр, слів – все це якимось дивним чином співіснує у творі, та, власне, не тільки співіснує, а незвичайно взаємозбагачується.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Винник-Остапишин В. Формування ідей модерністичного символізму у творчості Гната Михайличенка / В. Винник-Остапишин // Вісник Черкаського університету: Серія „Філософія”, 2009. – № 170. – С. 90–98.
2. Кирчанів М. „Блакитний роман” Гната Михайличенка і проблеми ранньої історії радянської модерної літератури / М. Кирчанів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www/google.com/ua/search>.
3. Михайличенко Г. „Блакитний роман” [Електронний ресурс] / Г. Михайличенко // Шляхи мистецтва. – Харків: Всеукраїнське державне видавництво, 1921. – № 1. – С. 17–26. – Режим доступу: http://www.ukrcenter.com/Література/Гнат-Михайличенко/26615-1/Блакитний_роман.
4. Яремкович М. „Блакитний роман” Г. Михайличенка як синтез філософських та естетичних пошуків першої половини 20 ст. / М. Яремкович // Науковий вісник Ужгородського університету. – Ужгород. – № 12. – С. 155–160. – (Серія філологія).

І.О. Королік, Ю. І. Марко
студентки НУБіП України (м. Київ)

О. В. Бабенко
науковий керівник, к.філол.н., доцент кафедри
романо-германських мов і перекладу НУБіП України (м. Київ)

ВПЛИВ РУНІЧНОГО ПИСЬМА НА РОЗВИТОК АЛФАВІТУ ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті досліджено розвиток давньоанглійської мови на перших етапах її становлення, а саме як рунічний алфавіт ліг в основу давньоанглійського. Зокрема, у літерах англійського алфавіту можна впізнати рунічні знаки. Сучасні лінгвісти вважають, що вони і стали причиною створення нового письма.

Ключові слова/ Keywords: руни / runes, алфавіт / alphabet, письмо / writing, давньоанглійська мова / Old English, германці / Germanic tribes, футарк / futhorc.

Рунічне письмо було найдавнішим видом писемності у германців. Германці надавали особливого значення ворожінню-жеребкуванню: розкидавши на шматку тканини палички з вирізаними на них знаками і прочитавши молитву, жрець брав навамання три палички і ворожив, читаючи знаки на них. Ці знаки, що вважалися магічними, були буквами рунічного письма, алфавітом першого зв'язного письма у стародавніх германців. Назва букв – “руни” – утворено від основи, що мала значення “таємниця” (гот. *runa* “таємниця” і німецьке дієслово *raunen* “таємно, крадькома шепотіти”).

Рунічне письмо використовувалося з I-II по XII ст. на території сучасних Данії, Швеції та Норвегії, до X-XIII ст. в Ісландії та Гренландії, а в Швецькій провінції Деларна аж до XIX. Що ж до писемності англійської мови, то тут вона з'явилась приблизно у V ст. н. е., беручи за основу англосаксонські руни.

Після прийняття християнства країнами північної Європи рунічне письмо було витіснене латиницею, таким чином з VII ст. алфавіт англійців почав змінюватись [2, с.17].

Рунологія, як самостійна наукова дисципліна, зародилася в 70-і рр. 19 ст. Її основоположником був данський вчений Людвіг Віммер. Дуже великий внесок до розвитку рунології внесли норвезькі учені Суфюс Бугте і Магнус Ульсен, шведські учені Отто фон Фрісен, Еліас Вессен і ряд інших дослідників. Однак, не дивлячись на зусилля рунологів, ряд написів до цих пір не розшифрований, а їх інтерпретація дуже спірна, це пояснюється складністю матеріалу і його фрагментарністю. Для розшифровки написів необхідно застосовувати дані інших наук. Як сформулював це рунолог Карл Марстрандер, “рунологія – це палеографія, лінгвістика, археологія і міфологія”. Дійсно, нерідко лексичне значення слова якого-небудь рунічного напису зрозуміле, але яку функцію виконував цей текст, залишається загадкою [1, с.20].

Саме тому дослідження даної теми є актуальним для сучасних дослідників. Адже, на сьогодні помітно зріс інтерес до писемності давніх германців, а дешифрування письмових знаків як джерела інформації стало першочерговим завданням

науковців.

Мета роботи полягає у визначенні, що ж являє собою рунічне письмо, який із його різновидів мав безпосередній вплив на давньоанглійський алфавіт та прослідкувати використання рунічного письма протягом історії.

Особливістю рунічного алфавіту є порядок слів, який називають футарком – за першими шістьма літерами. Алфавіт складався із 28 рун і розподілявся на три ряди – атти, по 8 рун у кожному. Кожен атт називався за його першою руною: *Freys att*, *Hagals att* та *Tys att*. До першого атту входили руни *f*, *u*, *a*, *r*, *k*, *g*, *w*. До другого – *h*, *n*, *i*, *j*, *e* (*ih-wh*), *p*, *R* (*z*), *s*, до третього – руни *t*, *b*, *e*, *m*, *l*, *d*, *o*. Кожна з рун мала свою назву. Перші назви не збереглися, але існують їх можливі назви, відновлені з назв рун в більш пізніх алфавітах. Щодо алфавіту давньоанглійської мови, то тут майже зовсім не збереглося пам'яток, лише деякі, переважно короткі, написи і фрагменти.

Старший або “загальногерманський” футарк є найдавнішим. Молодший футарк був створений на основі старшого, але використовувався лише для писемності, у повсякденному житті. Руни молодшого футарку не мали ніякого магічного змісту, а були просто літерами. [4, с.37].

Напрямок письма – зліва направо, хоча у ранніх написах зустрічався бустрофедон. Бустрофедон – спосіб написання, при якому напрямок письма чергується в залежності від парності рядка, тобто, якщо перший рядок пишеться зліва на право, то другий – справа наліво. При зміні напрямку літери писалися дзеркально [5].

Руни стали основою і причиною створення англійського алфавіту. Завдяки рунічному письму в давньоанглійському алфавіті з'явилися такі літери, як *thorn* (*Þ þ*) та *wynn* (*ƿ ƿ*). Літера *eth* (*Ð ð*) була пізніше видозмінена на букву *dee* (*D d*), та врешті *yogh* (*ȝ ȝ*) тепер відома, як *g*.

Сполука *a-e* (*ash* (*Æ æ*)) була прийнята до давньоанглійського алфавіту, як літера, названа внаслідок руни *æsc*. Також на ранньому етапі розвитку англійської мови сполука *o-e* (*ethel* (*CE æ*)) також з'явилася, як окрема буква, таким же чином названа від руни *ædel*. Крім того, використовувалися такі сполуки, як *v-v* або *u-u* (*double-u*), тобто сучасна буква *W, w* [6].

У ході історії кількість рун не була постійною. Рунічний алфавіт з 28-ми літер був сформований близько 550–650 рр. до нашої ери. Фризський футарк був збільшений в Англії за рахунок подальшого додавання рун. В кінці кінців він переріс в рунічний алфавіт, що включав 33 літери, який був складений в XIX сторіччі в Нортумберленді і є найдовшим. В англосаксонських рунічних рядах заключний атт вміщує руни, які в деякій мірі виявляли кельтський вплив. Окрім цих літер, існують також більш пізніші додаткові руни, які використовуються, але не входять у склад алфавітів [3, с.22].

В Англії, внаслідок сильного впливу церкви, нормою став латинський алфавіт, і руни вже не вживалися офіційно. Але, звичайно, вони продовжували жити в сільській традиції. Протягом всієї історії існування рун відбувався їх постійний розвиток: руни не стали незмінним алфавітом, застиглим на певному відрізку часу. Алфавіти розвиваються згідно з потребами місця і часу, в яких вони вживаються. В ході історії руни отримали найбільш повний розвиток у Скандинавії, частина якої залишалася язичницькою аж до двадцятого століття. Тут вони щодня використовувалися для всіляких цілей – від фермерського клейма і купецьких ярликів (*Bumerker* і *Merke-lapper*) до церковних написів і магічних формул на талісманом і амулетах. Руни також

стали невід'ємною частиною календарів. Скандинавські алфавіти спершу позбавились восьми рун з початкових 24, але пізніше старі руни були відновлені, а нові – додані. Ці руни, що практично використовувалися до кінця 18-го ст., мали інший порядок, ніж у Старшому футарку та його похідних. До звичайних 16-ти скандинавських рун було добавлено три нових – дві з фонетичним значенням букви «Ікс» та одна, що звучала як “У” [6].

Загалом перший алфавіт давньоанглійської мови мав такий вигляд:

ƿ (*feoh*), ū (*ūr*), þ (*þorn*), ƿ (*ōs*), ʀ (*rād*), ƿ (*cēn*), X (*gyfu*), ƿ (*wynn*), H (*hægl*), † (*nȳd*), I (*īs*), † (*gēr*), J (*ēoh*), C (*peorð*), Y (*eolh*), C (*sigel*), † (*Tīr*), B (*beorc*), M (*eh*), M (*mann*), † (*lagu*), X (*Ing*), X (*ēðel*), M (*dæg*), F (*āc*), F (*æsc*), ƿ (*ȳr*), * (*īor*), † (*ēar*).

Таким чином на основі англосаксонських рун у V ст. н.е. сформувався новий алфавіт, який проіснував аж до VII ст. і наклав сильний відбиток на розвиток сучасної письменності англійської мови. В них можна впізнати сучасні англійські літери. Саме тому цей період часу можна з впевненістю називати початком становлення англійської мови.

Як це властиво будь-якому запозиченому алфавіту, рунічне письмо з самого початку поєднувало в собі два принципи: південноєвропейський і германський. З одного боку, тут була представлена традиційна графічна система й палеографічні прийоми, що відображали накопичений століттями і навіть тисячоліттями досвід письмової фіксації численних і різносистемних мов Європи та Азії, рухаючись від одного народу іншому, а з іншого, почалася спроба адекватно відобразити особливості фонологічної ладу древніх германських діалектів.

Важливість цих знаків розуміють й сучасні люди, тому все більше з'являється літератури, яка намагається розгадати таємничі знаки – руни.

Література

1. Истрин В. А. Развитие письма / В. А. Истрин. – М.: Наука, 1965. – 600 с.
2. Левицький, В. В. Основи германістики / В. В. Левицький. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 527 с.
3. Мельникова Е. А. Скандинавские рунические надписи / Е. А. Мельникова. – М.: Восточная литература, 2001. – 255 с.
4. Реформатский А. А. Введение в языковедение / А. А. Реформатский – М.: Аспект-Пресс, 2001. – 536 с.
5. Соловьева Л. Н. Древние германцы и их языки. Введение в германскую филологию / Л. Н. Соловьева. – М.: 1980. – С. 7 – 27.
6. Руни [Интернет ресурс]. Джерело доступу – www.wikipedia.ru

ОСОБЛИВОСТІ ПОХОДЖЕННЯ СЕРЕДНЬОАНГЛІЙСЬКИХ ДІАЛЕКТІВ

У статті висвітлено основні риси англійських діалектів у період Середньовіччя, проаналізовано особливості їх походження.

Ключові слова/Keywords: діалекти/dialects, основні риси/main features, походження/origin.

Вивчення діалектів в історії будь-якої мови – це безцінний матеріал не тільки для досконалого проникнення у витoki мови, її історичного минулого, а також дає змогу оцінити і зрозуміти особливості становлення та розвитку літературної норми. Вивчення діалектів та їх особливостей дозволяє досліджувати становлення та розвиток значення слів.

Багато вчених приділяли увагу дослідження діалектів, а саме В.Д. Аракін, І.П.Іванова, Б.О.Ільш, Ю. П. Костюченко, Т. О. Расторгуєва та багато інших. У своїх наукових працях вони висвітлювали питання особливостей діалектів англійської мови у період з XI по XV століття.

Мета статті – дослідити походження середньоанглійських діалектів.

Актуальність теми полягає в тому, що англійська мова веде свій початок від мови давньогерманських племен (англів, саксів та ютів), які переселилися до населеної кельтами Британії у V-VI ст. Взаємодія племінних мов англів, саксів та ютів, які розвивались в умовах формування англійської народності і призвела до утворення територіальних діалектів.

Англійська мова довгий час розвивалася під впливом як Скандинавії, так і Франції, але мовою церкви і мовою науки залишалася латинь [5, с. 126].

Діалекти середньоанглійського періоду виникли на основі давньоанглійських діалектів. У давньоанглійський період, а саме VIII – IX ст., існувало чотири основні групи діалектів: нортумбрійський, мерсійський, уссекський та кентський [1, с.87] .

У середньоанглійському періоді історії мови діалекти називали за ознакою їх географічного положення, тому що давньоанглійські королівства, за якими класифікували діалекти, поступово зникли. Отже, колишній нортумбрійський діалект тепер дістав назву північний (Northen), мерсійський – центральним (Midland), який у свою чергу поділявся на західно-центральний (West-Midland) та східно-центральний (East-Midland), уссекський – південним або південно-західним (Southern or South-Western), й оскільки графство Кент продовжувало існувати на місці колишнього королівства, кентський діалект зберіг свою назву, а іноді цей діалект ще називають південно-східним (South-Eastern) [3, с. 92] .

У середньовічній феодальній державі всі діалекти були рівноправні між собою. У середньоанглійському періоді були три основних групи:

Північні діалекти – шотландський і північний діалекти, які продовжують традиції давнього нортумбрійського діалекту. Цей діалект був поширений на північ від річки Твід у низовинній частині Шотландії [1, с. 112]. Північний діалект швидко розвивався. Флективна система його іменників та дієслів із переходом до середньоанглійського періоду дуже різко скоротилась та й взагалі синтаксис був спрощений завдяки скандинавам, які після завоювання Англії оселились на цих територіях і не хотіли вивчати складну давньоанглійську мову. Скандинави почали спрощувати важкі слова та синтаксичні конструкції, англійці у свою чергу, почали пристосовуватись до цієї говірки. Так і з'явився північний діалект. Відмінними рисами його є написання «qu» замість «hw», «wh», написання «s» замість «sh», зберігання О.Е. «a» (М.Е. *mast* < О.Е. *mast*) [6, с. 249].

Північний діалект, наведений великою кількістю поем, а саме поемою «Cursus Mundi», написаною близько у 1300 р., релігійною поемою «Розкаяння совісті» («The Prick of Conscience»), написаною Робертом Ролле з Хемполя та містеріями XIV століття «Townley Plays» і першої половини XV століття «York plays» та іншими [1, с. 114].

Центральні (мідллендські) діалекти. На основі мерсійського давнього періоду склалися центральні діалекти (інколи «мідллендські діалекти»), які розташовані на північ від річки Темзи до гирла Хамбер. Вони ділилися на ряд дрібніших діалектів, з яких найбільш живваними були: східно-центральний діалект, розташований в східній частині середньої Англії, і західно-центральний діалект на прилеглий території до Уельсу [1, с. 114].

Цей діалект можна і досі зустріти на територіях сучасної Англії. Необхідно зазначити, що саме центральньо-східний діалект відіграв велику роль у формуванні та становленні Лондонського діалекту. Характерними особливостями мідллендського діалекту є наявність лабіалізації голосних (*sunne* (-ü-), *gung* (-ü-) (young)), наявність у М.Е. «o» замість О.Е. «a» плюс носовий (М.Е. *monie* < О.Е. *many*) [5].

Центральний діалект, наведений великою поемою «Ормулум», написаною на початку XIII століття ченцем Ормом, літописом «Peterborough Chronicle», що є продовженням англосакської хроніки до 1154 року, віршами «Sir Gawain and the Green Knight» та іншими, поемою «Бачення про Петре орачі», що належить Уільяму Ленгленду [1, с. 114].

Південні діалекти склалися на основі уссекського і кентського діалектів давнього періоду, наведені південно-західним і кентським діалектами [1, с. 115]. Південний діалект вважається «консервативним» діалектом, через це вплив інших мов на нього – незначний, слід зазначити, взагалі не зазнав впливу скандинавської мови. Характерними особливостями цього діалекту є наявність сильної лабіалізації голосних (М.Е. *sunne* (-ü-), *huiren* (-ü-) < О.Е. *hieran* (N.E. hear), одзвінчення «f» (*vor* (for), *avinde* (find)) [2].

Південний діалект, наведений римованою хронікою «Брут», написаною Лаймоном, статутом черниць «Ancren Riwele», віршованою хронікою Роберта Глостерського, перекладом з латинської мови «Поліхроникона» ченця Ранульфа Хигдена, трактатом «Розкаяння совісті» («Auebyte of Inwyt»), що є перекладом з французького, зробленим уродженцем Кента Даном Мічелом у 1340 році та інші [1, с. 115].

Проте, наприкінці періоду з'являється *лондонський діалект*, який витіснив всі інші. Лондонський діалект XIV ст. увібрав в себе межі різних діалектів. Основа

його діалектної бази, до цього часу, є східно-центральный діалект. Він стає спочатку літературною мовою, а потім розмовною мовою. У лондонському діалекті XIV ст. співіснують, наприклад, форми *shuttle* і *shittle* (д. а, *scytel* "човник у ткацькому станку").

Лондонський діалект початку XIV ст., наведений віршами Адама Деві; друга половина – творами Джеффри Чосера «*Canterbury Tales*», «*A Legend of Good Women*», тощо. Та найважливіша роль відведена автору Джону Вікліфу, який переклав Біблію на англійську мову.

Отже, особливе місце серед середньоанглійських діалектів займає лондонський діалект, що об'єднав межі східно-центральных і південних діалектів і заклав в основу нової англійської національної мови [4, с. 175].

Діалекти стають фактично неписьменними, оскільки національна мова (на основі лондонської літературної мови) охоплює всі сфери, пов'язані з писемністю: державну документацію, наукову і художню літературу. Поступово національна мова все більше розширюється, модифікуючи і поглинаючи в себе діалекти. Слід зазначити, що діалекти продовжують існувати в усній формі і в наш час.

Література

1. Аракин В.Д. История английского языка: учеб. пособие. – 2-е изд. / В.Д.Аракин. – М.: ФИЗМАТЛИТ, 2003. – 272 с.
2. Иванова И.П. История английского языка / И.П. Иванова, Л.П. Чахоян, Т.М.Беляева. – СПб: Лань, 1998. – 512 с.
3. Костюченко Ю.П. Історія англійської мови / Ю.П. Костюченко. – К.: Радянська школа, 1963. – 427 с.
4. Расторгуева Т.А. История английского языка / Т.А Расторгуева. – М.: Айрис Пресс, 2003. – 536 с.
5. Смирницкий А.И. Древнеанглийский язык /А.И. Смирницкий.– М.: Филологический факультет МГУ им. М.В. Ломоносова, 1998. – 319 с.
6. Crystal D. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*/D. Crystal. – Cambridge: Cambridge University Press, 2000. – 489 p.

Добринська Д. М., Зайцева М. Ю.
студентки НУБіП України (м. Київ)

Бабенко О. В.
науковий керівник, к.філол.н., доцент кафедри
романо-германських мов і перекладу
НУБіП України (м. Київ)

СКАНДИНАВСЬКИЙ ТА ФРАНЦУЗЬКИЙ ВПЛИВ НА СЕРЕДНЬОАНГЛІЙСКУ МОВУ

У статті йдеться про вплив французьких та скандинавських запозичень на усіх рівнях функціонування англійської мови у період Середньовіччя, здійснюється аналіз споріднених з середньоанглійською мов, елементи яких увійшли у повсякденний вжиток, як і в окремій галузі життєдіяльності, у ході історичного розвитку.

Ключові слов/Keywords: середньовічний період/medieval period, лексичні запозиченні/lexical borrowings, словниковий склад/ vocabulary, скандинавський вплив/ Scandinavian influence, сфери вжитку французьких слів/ the scope of usage of French words.

Середньоанглійська мова (1050—1550) знаходилася під впливом норманської французької мови (після завоювання в 1066 році) і церковної латині.

Середньоанглійський період (XI—XIV ст.) – період формування мови англійської народності (V—XI ст.) на території Британії. Руни замінені латинським алфавітом (6 століття). Основні характерні особливості мови того часу: розвинена система голосних, дифтонгів, палаталізація приголосних, флективна будова, вільний порядок слів, морфологічна диференціація частин мови, добре розвинена система словотворчих афіксів, продуктивне словоскладання. В лексичний склад входять в основному давньогерманські слова, з незначними кельтськими і латинськими запозиченнями. Згодом, після завоювання Англії Данією (1017), в ній з'являються скандинавські географічні назви, військові терміни, суспільно-побутова лексика [8].

Метою статті є встановлення особливостей та відмінностей скандинавських та французьких запозичень на фонетичному, граматичному і лексичному рівнях у мові середньоанглійського періоду.

Актуальність теми статті зумовлена важливістю дослідження та аналізу впливів споріднених з англійською скандинавської та французької мов на середньоанглійську задля встановлення характерних рис запозичень даної епохи, що присутні і в сучасній мовній структурі Великої Британії.

Тривале перебування скандинавів у середньоанглійській період значно позначилося на розвитку англійської мови. Впливу мови скандинавів на мову англійців сприяло насамперед те, що суспільний лад та рівень розвитку англійців і скандинавів був однаковим, а мова скандинавів за своєю граматичною будовою та словниковим складом споріднена з мовою англійців, була близькою та зрозумілою останнім. Окрім цього, зближенню обох мов сприяла відсутність єдиних мовних норм, закріплених письмом.

Значне місце у процесі дослідження впливу Скандинавії на середньоанглійську мову посідають дослідження Н.М. Раєвської. Науковець вказувала на те, що ряди слів англійської мови асимілювалися до своєї рідної форми скандинавських синонімів, наприклад, *sister* походить від стародавньої норвезької мови *sysster* (не від англійської *sweater*) [4, с.239].

Особливої уваги заслуговують наукові праці Т.О. Расторгуєвої. Вона досліджувала вплив скандинавських запозичень на словниковий склад давньоанглійської мови, наводила приклади корінних скандинавських та англійських слів, порівнюючи їх із сучасною англійською мовою [5].

Про наявність скандинавів серед англійського населення свідчить велика кількість топонімів у північних і східних областях: найбільш часто зустрічаються топоніми із скандинавськими компонентами *thorp* 'village', *toft* 'piece of land', *by* з староскандинавської *byr* 'village', *beck* 'rivulet', *ness* 'cape', наприклад, *Troutbeck*, *Inverness*, *Woodthorp*, *Grimsby*, *Brimtoft*.

Переконливим доказом тісного контактування двох мов в повсякденному житті і присутності двомовності, що переважала в багатьох сферах, є заміщення деяких корінних форм слів скандинавськими запозиченнями. Слід відзначити, що форми слова рідко запозичуються з іноземної мови. Поступово *they*, разом з формами *them*, *their*, *themselves* замінили староанглійське *hie*. Вважається, остаточний вибір *they* (замість *hie*) був прийнятий, якщо не зумовлений, схожістю середньоанглійських похідних кількох займенників третьої особи: *hie*, *he*, і *heo*, ('they', 'he', 'she').

Зміни в словнику відповідно до скандинавського впливу відбувались у різні способи: скандинавське слово могло входити в мову як якась інновація, без заміни будь-якого іншого лексичного пункту; яскравими прикладами є походження вищезазначених слів *law*, *fellow*, *outlaw*. Частіше, певно, запозичене слово являлось синонімом корінного англійського слова і їхня конкуренція призводила до різних результатів: запозичення могло раптово зникнути або обмежитись у діалектному використанні; в той самий час запозичене слово могло посісти місце корінного слова; і запозичене і корінне слова могли співіснувати як синоніми з незначною різницею в значенні.

Як і в середньоанглійській, так і донині важко розмежувати скандинавські запозичення і корінні слова. Єдиним критерієм, який можна розглядати як суттєвий для встановлення різниці, це деякі фонетичні риси запозичених слів: група приголосних [sk] часто свідчить про скандинавські запозичення, наприклад, *sky*, *skill*; [sk] не з'явилося в корінних словах, так як давньоанглійське [sk] було пом'якшене і модифіковано в [ʃ]: середньоанглійське *fish*, *ship* (від *fisc*, *scip*). Звуки [ʃ] і [sk] інколи присутні в споріднених словах в двох мовах: корінне *shirt* і скандинавське запозичене слово *skirt* належать до етимологічних дуплетів (що означає, що вони повертаються до тих самих германських коренів, проте піддані фонетичним та семантичним змінам; також *scatter* і *shatter*, *scream* і *shriek*) [5, с. 298-301].

Вплив скандинавської мови відчувається у середньоанглійській та частково у сучасній літературі. Так, у першому рядку балади про Робін Гуда зустрічаємо: "Lythe and Listin, gentilmen", де *lythe*, синонім для *listen*, – слово скандинавського походження. В цій же баладі Шеріф Нотінгемський звертається до Малого Джона з словами "Say me now, whight young man, whate is now thy name", де слово *whight* (сильний,

сміливий) також скандинавського походження (з *wight* – сміливий”). Вальтер Скотт та Берне вживали слово *waug* (сканд.) замість *worse* тощо [6, 1, с.15].

Скандинавський вплив найпомітніше відчувається у словниковому складі мови. Пам'ятки давньоанглійського періоду відображають лише частину запозичень, які значно повніше представлені у пам'ятках середньоанглійського періоду.

Дослідженням французьких запозичень займалися вчені-лінгвісти В. Д. Аракін, І. В. Арнольд, О. І. Смирницький та інші [3].

Французька мова з'явилася на території Англії разом з приходом норманських завойовників. Нормани господарювали в Англії протягом довгого часу і, відповідно, залишили глибокий слід на розвитку англійської мови. Норманські правителі та переселенці, які осіли у південно-західних містах одразу після завоювання (1066 р.), розмовляли різновидом французької мови, званої як “англо-норманська”. Цей різновид зник близько двохсот років по тому, ґрунтовно змінивши при цьому англійську мову. У XIII – XIV ст. англійська мова піддалася новій хвилі французького впливу; цього разу джерелом став центральний паризький різновид французької мови, що був більш літературним та культурним [5, с.301-302].

Наслідком цих послідовних хвиль, перш за все, є велика кількість лексичних запозичень. На початковій стадії проникнення вживання французьких слів обмежувалось певними різновидами англійської: мова аристократичних кіл у королівському суді, мова середнього класу, а саме тих, хто вступив у контакт і з правителями, і з підвладними, мова освіченого населення і населення південно-східних міст. Зрештою запозичені з французької мови слова проникли у мовний простір, спочатку в контексті усної комунікації, а пізніше й у літературу [5, с.301-302].

Близько трьох тисяч слів були запозичені з французької мови в англійську, і це збагачення словникового складу вважається найістотнішим наслідком впливу французької мови на англійську [2, с.190].

У багатьох випадках неможливо встановити, чи є найменування прямим запозиченням з французької мови, чи воно утворене в англійській мові від запозиченого слова за допомогою англійського суфікса і є не запозиченням, а гібридним новоутворенням, яке на відміну від запозичень-гібридів, не є продуктом запозичення і утворюється не під впливом іншомовної моделі, а на питомій основі шляхом з'єднання корінного та раніше запозиченого й асимільованого у мові елементів [7, с.371-373].

Французькі запозичення в Середньоанглійський період описуються зазвичай у відношенні до семантичних груп.

До сьогоденішнього дня більшість слів, що стосуються уряду та адміністрації країни мають французьке походження: *assembly, authority, chancellor, council, counsel, country, court, crown, exchequer, govern, government, nation, office, parliament, people, power, realm, sovereign* і багато інших. Близькими до цієї групи є слова, що належать до епохи феодальної системи і слова, що позначають титули і ранги знаті: *baron, count, countess, duchess, duke, feudal, liege, manor, marquis, noble, peer, prince, viscount*. Ці запозичення свідчать про те, що нормани володіли набагато краще розробленою адміністративною системою і різноманітнішою системою рангів.

Безліч військових термінів, що ввійшли у вжиток в середньоанглійський період, це природні наслідки того, що військові справи вирішувалися норманами, а

також, що організація їхньої армії і військової служби була новою для Англії. Наприклад: *aid, armour, arms, army, banner, battle, captain, company, dart, defeat, dragoon, ensign, escape, force, lance, lieutenant, navy, regiment, sergeant, siege, soldier, troops, vessel, victory* і багато інших [5, с.303].

Проте ще більша кількість слів запозичених з французької спостерігається у галузі законодавства та юриспруденції, які перебували безпосередньо під контролем норманів. Декілька сотень років судочинство обслуговувалося виключно французькою мовою, тож досі англійські слова у цій галузі велика рідкість. Багато слів, спершу запозичених як юридичні терміни, увійшли у повсякденний вжиток: *acquit, accuse, attorney, case, cause, condemn, court, crime, damage, defendant, false, felony, guilt, heir, injury, interest, judge, jury, just, justice, marry*.

Багато французьких слів належать до релігійної сфери вжитку, оскільки на протязі XII – XIII ст. усі найважливіші посади в церкві займало норманське духовенство: *abbey, altar, archangel, Bible, baptism, cell, chapel, charity, chaste, clergy, grace, honour, glory, miracle, nativity, paradise, passion, pray, procession, religion, rule, sacrifice, saint, sermon, tempt, vice, virgin, virtue*.

Окрім цих сфер, що відображають панівну роль норманів у Британії як завойовників та правителів, є й багато інших, що розкривають вплив норманів на спосіб життя англійців.

Із запозичень, що стосуються таких слів як будинок, меблі та архітектура можна помітити, що нормани здійснили багато нововведень, які стали використовуватись у англійців разом з їхніми французькими назвами: *arch, castle, cellar, chimney, column, couch, curtain, cushion, lamp, mansion, palace, pillar, porch, table, wardrobe*. Інша група включає назви предметів одягу: *apparel, boot, coat, collar, costume, dress, fur, garment, gown, jewel, robe* [5, с.304].

Можна також виділити слова, що стосуються різних аспектів життя вищих класів і міського життя: форми звертань – *sir, madam, mister, mistress*; назви прийомів їжі – *dinner, supper*. У роботі Дж. Уолліса (1653) вперше було зазначено, що страви часто мають французькі назви, в той час як назви тварин, з яких ці страви готують, англійські. *Beef, veal, mutton, pork, bacon, brawn, venison* – французькі запозичення, і корінні англійські слова – *ox, cow, calf, sheep, swine, bear, deer*. Перевага французьким термінам у куховарстві, так само як і одязі, може пояснюватися тим, що саме французька запровадила моду на обидва цих види діяльності, і тим, що саме французькі професіональні кухарі та кравці осіли у Британії.

Окрім слів, що давали імена нововведеним предметам вжитку, назвам певних явищ тощо, французький вплив приніс також зміни у словнику, стосовно заміщення уже існуючих корінних назв французькими запозиченнями, що стало результатом заміщення у ряді германських та романських коренів у мові, **наприклад**, запозичення *very, river, peace, easy* замінили слова давньоанглійської мови: *swipe, ēa, frip, ēape*. Найчастіше співіснування запозиченого і корінного слова закінчувалось їхнім розмежуванням, обидва варіанти залишилися, оскільки вони різнилися у стилі, діалектах, відтінках значення або вживання. З пари запозичення і корінного слова англійської мови, запозичене завжди мало більш літературний книжний відтінок [5, с.305].

Французькі запозичення міцно закріпились в англійській мові у XVI-XVII та наступних століттях, але поруч із корінними англійськими словами вони зазнали

певних змін у відповідності до фонетичних вимог англійської мови. Найголовнішою зміною у звуковій структурі цих слів було перенесення наголосу з кінця слова, що й досі притаманне французькій, на один із попередніх складів. І це явище й досі є характерним для англійської мови [3].

Таким чином, як французька, так і скандинавська мови, як виявилось, здійснили вирішальний вплив на англійську мову після завершення доби античності, котрою користуються і донині, проте їхній вплив, отриманий з різних географічних центрів, здійснювався протягом різноманітних етапів, що зачепило усі сфери життя англійців.

Література

1. Берне Р. Стихотворения. Поэмы. Шотландские баллады. / Р. Берне. – М.: Художественная литература, 1976. – 447 с.
2. Костюченко Ю. П. Історія англійської мови / Ю. П. Костюченко. – К.: Радянська школа, 1963. – 426 с.
3. Мігірін П. І. Французькі запозичення в англійській мові [Електронний ресурс]: режим доступу – http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vnuvgrp/2009_3_3/v47181.pdf
4. Раевская Н. М. Курс лексикологии англ. языка (на англ. языке) / Н. М. Раевская – К.: Высшая школа, 1971. – 336 с.
5. Расторгуева Т. А. история английского языка: [учебник] / Т. А. Расторгуева — [2-е изд.] — М.: Астрель, 2003 г. – 348 с.
6. Скотт В. Баллады. Воздушный корабль / В. Скотт. – М.: Художественная литература, 1986. – 151с.
7. Хауген Э. Процесс заимствования // Новое в лингвистике Э. Хауген. – М.: 1972. – Вып. VI. – С. 344-382.
8. Електронний ресурс: режим доступу – <http://khoroshk-vs-ka-zsh-i-iii.stupjen.webnode.com.ua/products/angl%D1%96js'ka-mova/>

Гопак І. М., Тарнавська С. М.
студентки НУБіП України (м. Київ)

Бабенко О. В.
науковий керівник, к.філол.н., доцент кафедри
романо-германських мов і перекладу НУБіП України (м. Київ)

ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИЧНОГО СКЛАДУ ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті розглядаються проблеми процесу запозичення, що є властивими і особливо значущими для лексичного складу англійської мови. Проблема полягає в тому, що в процесі тривалого історичного розвитку англійська мова у той чи інший спосіб запозичила значну кількість іноземних слів, які проникли в її словниковий склад. Особливістю є доведення того факту, що незважаючи на велику кількість запозичених слів, мова не втратила своєї самотності.

Ключові слова/ Keywords: давньоанглійська мова/ Old English, афіксація/ affixation, словоскладання/ word composition, запозичення/borrowings, асиміляція/ assimilation.

Тема цієї статті відноситься до галузі лексикології. Як відомо, лексика є найдинамітнішою стороною мови в будь-який період часу. Мова виникла одночасно з виникненням суспільних відносин у процесі спільної трудової діяльності первісних людей, і з моменту своєї появи розвиток мови був безперервно пов'язаний з розвитком суспільства. Вивчення історії будь-якої мови, в тому числі й англійської, не може дати повної картини розвитку цієї мови, якщо не буде врахована історія її словникового складу. Незважаючи на те, що давньоанглійський період починається так званою «долітературною епохою», яка не залишила нам текстових пам'яток, не слід забувати про багатий вже на той час словниковий склад мови, який варто дослідити.

Давньоанглійська мова, так звана рання форма англійської мови, характеризується певним словниковим фондом, що містить життєво необхідні для людини поняття, однак, давньоанглійська лексика відома нам далеко не в повному обсязі. Цей факт і зумовлює актуальність даної теми.

Мета роботи полягає у вивченні особливостей лексичного складу давньоанглійської мови. У зв'язку з цим потрібно вирішити такі завдання: розглянути основні складові словникового фонду давньоанглійської мови; розкрити проблему визначення кількісного складу давньоанглійської лексики; узагальнити основні причини лексичних змін, способи збагачення лексики, типи і продуктивність словотворчих засобів.

Згідно джерел, давньоанглійська мова – рання форма англійської, що була поширена на території нинішньої Англії та південної Шотландії з середини V до середини XII століть.

Давньоанглійська мова була західногерманською мовою. У порівнянні з сучасною англійською, давньоанглійська була морфологічно багатшою і нагадувала сучасну ісландську, а орфографія мови безпосередньо відображала вимову.

У залежності від часу та умов своєї появи в мові слова давньоанглійського періоду можуть бути розділені на чотири групи:

1. Спільноіндоєвропейські слова, до числа яких відносяться ті найдавніші слова, які існували колись у загальноіндоєвропейській мові-основі та збереглися у всіх або принаймні в цілому ряді індоєвропейських мов, наприклад:

давньоангл. feeder – батько (лат. Pater, греч. Patēr)

давньоангл. etan – є (лат. edo – ем, рос. Еда)

давньоангл. twā – два (лат. Duo, рос. два).

2. Слова загальногерманські, які зустрічаються тільки в германських мовах, тобто є загальними для всіх германських мов, але відсутні в інших індоєвропейських мовах, якщо не враховувати деяких запозичень з германських в інші індоєвропейські мови, наприклад:

давньоангл. fīnzer – палець (гот. Figgrs, дзн. Finger),

давньоангл. hūs – будинок (давн.-и. hus, дзн. Hūs)

давньоангл. scīp – корабель (гот. Skip, дзн. Skif)

3. Слова власне англійські, які утворилися на ґрунті англійської мови і не зустрічаються більше ні в яких інших мовах, крім англійської, якщо не враховувати можливі запозичення з англійської в інші мови. Сюди слід віднести також і цілий ряд історично складних слів, які складають специфіку англійської мови давнього періоду, наприклад: давньоангл. wīfman > wimman – жінка з wīf – дружина, жінка + man – людина.

4. Слова, запозичені з інших мов [1, с. 98].

Описуючи кількісний склад давньоанглійської лексики, лінгвіст О. І. Смирницький звертає увагу на те, що лексичний склад окремих давньогерманських мов не відомий нам у повному обсязі. Навіть ті мови, фонетика і граматики яких з достатньою повнотою здобута з збережених писемних пам'яток, у лексичному відношенні можуть бути вивчені лише частково, у залежності від матеріалу, поміщеного в пам'ятках [2, с. 155].

Словниковий склад індоєвропейської англійської мови поповнювався за рахунок:

1. Утворення нових слів з елементів вже існуючих у мові (афіксація, словоскладання, переосмислення);

– у іменників -ere (bcere, fiscere, writere), – estre (bcestre, spinnestre, webbestre); -ing (cyning > king), -ling (deorling); -u (lengu, strengu); -dom (wisdom, frodom); -scipe (freondscipe); -ung (leornung, warnung); -nis (bysignis, swetenis); -Man (man, Norman) [4, с. 67].

– у прикметників: – ig (mihtig); -lic (freondlic); -full (cearfull); -leas (Helpleas).

В англійській мові давнього періоду широко поширеною була і префіксація: mis-(Misdd), un-(unfager), ge-(geson).

2. Шляхом запозичень з інших мов.

У давньоанглійській мові виявляється цілий ряд слів латинського походження. Все це найдавніші культурні запозичення – назви речей і понять, з якими англосаксонські племена познайомилися ще на континенті. Вони складають так званий перший шар латинських запозичень. Слова, що входили в цей шар, були запозичені ще в I століття н.е. В основному, це побутові слова в розмовній формі.

Наприклад: Lat. vinum > OE win (wine); Lat. pondo > OE pund (pound); coquina > OE cuscene (kitchen); Lat. molina > OE myln (mill); Lat. prunum > OE plume (Plum); Lat. vallium > OE weall (wall); Lat. castra > OE ceaster (-caster, chester); Lat. portus > OE port.

У найдавніший період латинські слова сприймалися усним шляхом і оформлялися за правилами фонетики давньоанглійської мови. Вони повністю асимілювалися в англійській мові.

Другий шар латинських запозичень утворений словами в основному книжкового характеру, що позначають поняття, пов'язані з новою релігією і обрядами, які з'явилися у зв'язку з введенням християнства на території Англії в кінці VI – початку VII ст. Це такі слова як: Lat. papa (pope), episcopus > bishop, Lat. monachus > munuc (Monk), Lat. nonna > nunna (nun), Lat. monasterium > munster, Lat. altare (Altar), Lat. schola > scl, Lat. magister > magester (master).

Кельтські мови не надали лексичному складу англійської мови значного впливу. У давньоанглійській мові можна зустріти лише окремі кельтські слова. Переможці англосакси не мали приводу запозичувати слова з мови переможених кельтів. Прикладами кельтських запозичень є: *dunn* – бурий, сірувато-коричневий (*dun*); *binn* – ясла (*bin* – засіки).

Скандинавські запозичення стали проникати на територію Англії, починаючи з VIII ст. Набіги вікінгів тривали до 1042 р., коли влада данців була повалена. Протягом цього періоду скандинави селилися на захопленій території, головним чином – на північному, північно-східному і східному узбережжі, поступово проникаючи в глиб країни. У IX ст. було запозичене слово *lagu* (закон) у складі назви *Danelag* (область Датського права)[3, с. 312].

Слід зазначити, що значна частина словникового складу була загальною для англійської та скандинавських мов. У багатьох словах корінь був однаковий, а закінчення різними, наприклад: *fisk-fiskr*; *wind* – *windr*; *sunu* – *sunr*; *cyning* – *konongr*; *heorte* -*hiarta*; *ic* – *ek*, *beran* – *bera*; *standan* – *standa*.

Інша частина словникового складу англійської мови та скандинавських діалектів не співпадала. Лексичний вплив скандинавських діалектів на англійську мову поширився на досить обширну лексичну сферу. Найбільш ранні запозичення відносяться до IX-X ст, це такі слова як: *lagu* (law), *kalla* (to call), *taka* (to take), *feolaga* (fellow), *skye* (sky), *egg*, *syster*, *window*, *low*, *loose*, *ill*, *wrong*, *ugly*, *to cast*, *to lift*.

Одним з фонетичних критеріїв для визначення скандинавських запозичень є наявність в них звуку [k] (*call*, *cast*) або групи *sk* (*sky*, *skill*, *skin*, *skirt*). Іншим критерієм є наявність звуку [g] на початку слова перед передньо-язиковими голосними [5, с. 123]. Отже, слова *get*, *guess*, *guest* – це скандинавські запозичення.

Розглянувши лексику давньоанглійської мови ми дійшли до висновку, що основний пласт цієї лексики займають запозичення з латинської, скандинавської та кельтської мови.

Слід зауважити, що лексика кожної національної мови – своєрідна система, що історично склавшись відображає багатовіковий досвід спілкування людей певного етномовного колективу і пізнання ними довколишньої дійсності. Лексичні запозичення в англійській мові мають складну семантичну структуру, але ми дійшли висновку, що запозичуючи слова з інших мов англійська мова не втратила свою своєрідність. Навпаки, збагатилася найкращими мовними елементами, які вона запозичила протягом усіх періодів свого розвитку. Отже, ми вважаємо, що англійська мова не була обмежена рамками і при цьому не втратила свого «обличчя». Вона залишилася мовою германської групи разом з усіма характерними рисами, які не по-

лишали її протягом усіх періодів її розвитку; і ті зміни, яких вона зазнала в зв'язку з запозиченнями, лише збагатили її словниковий запас.

Література

1. Аракин В. Д. История английского языка: Учеб. Пособие. – 2-е изд. / Аракин В. Д. – М.: ФИЗМАТЛИТ, 2003.–272 с.2. Арнольд И. В. Учебник для ин-тов и фак. иностр. яз. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Высш. шк. , 1986. – 295 с.
2. Смирницкий А. И. Древнеанглийский язык. М.: Редакционно – издательский совет филологического факультета МГУ им. М.В. Ломоносова, 1998.– 319 с.
4. Иванова И. П. История английского языка. Учебник. Хрестоматия. Словарь/И. П. Иванова, Л. П. Чахоян, Т. М. Беляева. – Спб.: Издательство «Лань», 1999. – 256 с.
3. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства / М. П. Кочерган. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 368 с.

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕКСТІВ ПОЛЕМІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ КІНЦЯ XVI – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVII СТОЛІТТЯ

У статті подано основні характеристики лінгвістичних особливостей текстів полемічної літератури кінця XVI – початку XVII ст. Охарактеризовано основні маніпулятивні прийоми полемічних текстів.

Ключові слова / Keywords: полеміка / polemic, полемічна література / polemical literature, маніпуляція / manipulation.

Становлення полемічно-публіцистичної прози припадає на період загострення соціальних антагонізмів. Незважаючи на свою ідейно-художню неоднорідність, вона мала велике значення для духовного життя України кін. XVI – поч. XVII ст. Відіграючи важливу роль у пробудженні соціальної і національної свідомості народу, полемічна проза несла виразні риси народності й виявляла щораз міцніші реалістичні тенденції.

Для того, щоб описати основні прийоми маніпулювання у полемічних текстах, доцільно дати визначення поняття «маніпулювання» в сучасному комунікативному просторі. Маніпулювання – це вид взаємодії між комунікантами, коли один – свідомо намагається контролювати поведінку й дії іншого, спонукає його поводитися так, як вигідно йому. Для ефективного впливу на співрозмовника, маніпулятивні прийоми потрібно застосовувати так, щоб він не почував себе об'єктом маніпулювання. Прийомом маніпуляції в текстах полемічної літератури називається будь-який прийом, за допомогою якого комуніканти намагаються полегшити полеміку для себе й ускладнити її для опонента [4, с. 142]. Маніпулювання здійснюється шляхом свідомого, цілеспрямованого використання тих чи інших особливостей побудови і застосування мовних висловів [1, с. 162]. Мовне маніпулювання – це вибір з множини мовних описів, саме тих способів опису, які мають необхідні відтінки значення, що представляють ситуацію у вигідному світлі, викликають потрібний відгук.

Виділяють велику кількість прийомів, пов'язаних зі значеннями мовних висловів. Одним із таких це прийом «плавної зміни смислового значення вислову», за допомогою якого мовний вислів можна охарактеризувати як з його предметного значення (референту, денотату), так із його смислового значення (смыслу). Суть полягає в тому, що одне і те саме явище (ситуація, подія, дія) може бути описане за допомогою мовних висловів, які мають різне смислове значення. Приклад застосування прийому – використання в релігійних текстах евфемізмів.

Евфемізм – це використання «пом'якшеного», більш «прийняттого» мовного вислову для позначення певного предмету [2, с. 34]. За допомогою евфемізму предмет уявляється більш прийнятним і менш загрозовим. Важливо, на що націлений

цей прийом, тобто, що за мету ставить собі людина, яка його застосовує. Часто застосовують пейоративні вислови – так звані, «зворотні евфемізми» – референт, денотат називається словом, яке завідомо містить негативну оцінку [3, с. 47]. Кожне перше слово застосовується для опису своєї діяльності, а друге, або третє – для опису діяльності опонента.

Виділяють також прийоми «розмивання смислового значення», суть яких полягає у застосуванні в релігійних текстах мовних висловів без точного смислового значення. У різних ситуаціях вони можуть трактуватись по-іншому, а в різних ідеологіях смислове значення таких слів може значно відрізнятись. До таких висловів відносять «лозунгові слова» і «пусті формули». «Лозунгові слова» – прийом для впливу не на розум людини, а на її почуття. Наприклад, слова: свобода, рівність, справедливість, безпека, мир – у системі цінностей людини займають позитивне місце, отже, тексти з цими словами, також будуть позитивно сприйматись. «Пусті формули» – прийом впливу у якому слова, які використовуються, не займають основного місця в системі цінностей людини, не несуть вираженої позитивної оцінки, такі слова застосовуються у контекстах, для імітації чіткого смислового значення. Наприклад, слова: якість життя, благодать тощо.

Існує також прийом «синтаксичне перетворення», та прийом «емоційний вплив». Суть прийому «синтаксичне перетворення» – вибір порядку слів у висловах, що застосовуються в процесі аргументації, критики як аргументи або теза. Прийому «емоційний вплив» – слово може викликати певні почуття або емоції, як позитивні, так і негативні, залежно від слів, які ми застосовуємо для позначення одного і того самого референта [1, с. 73].

Отже, маніпулювання в полемічних текстах – це вплив, що здійснюється шляхом цілеспрямованого використання особливостей побудови мовних висловів в релігійних текстах. Виділяють декілька прийомів мовного маніпулювання, що створюються та використовуються представниками різних релігійних конфесій: «плавна зміна смислового значення вислову», «розмивання смислового значення», «синтаксичне перетворення».

Література:

1. Більовський, І. Роль інформаційно-психологічного впливу в інформаційній боротьбі // Соціальна психологія. – 2006. – № 1 (15). – С. 162-170.
2. Доценко, Е. Л. Психологія маніпуляції: феномени, механізми и защита. — М.: Издательство МГУ, 1997. — 344 с.
3. Каландаров, К.Х. Управление общественным сознанием. Роль коммуникативных процессов. – М.: Гуманит. ц-тр «Монолит», 1998. – 80 с.
4. Квасюк, Л.В. Генеза та історико-культурні умови виникнення української полемічної літератури XVI-XVII століття // Історія релігій в Україні: Науковий щорічник, 2008.- Книга II.- Л.: Колос, 2008.- С.141-149.

МЕТАФОРА В ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ ТЕРМИНОСИСТЕМЕ

Ключевые слова/Keywords: метафора/metaphor, терминосистема/ terminosistema, лингвистика/linguistics

Одной из важнейших задач современной лингвистики является исследование терминологических систем как базового компонента научного дискурса. Терминологию принято называть специфическим лексиконом языка науки.

Терминология, формирующаяся в рамках определенной научной области, образует терминосистему. Вопрос о том, как соотносится та или иная терминосистема с национальным языком и с языковой картиной мира, неоднократно актуализировался в лингвистике [2]. Можно выделить два аспекта его рассмотрения. Первый аспект связан с происхождением термина. Второй аспект исследований связан с функционированием термина.

Образование термина путем семантической деривации предполагает метафоризацию – формирование нового значения по аналогии с фрагментом опыта, зафиксированным в семантике языковой единицы. Метафорический термин образуется как гносеологическая структура для представления отдельного феномена. Модели этого вида могут быть названы частнонаучными, так как обычно являются специфическими для той или иной научной области, в том числе лингвистической: словообразовательное гнездо, словарное гнездо, генеалогическое родство языков, языковая картина мира, сценарный фрейм.

Метафорам свойственна особая информационная ёмкость, эвристичность и потенциальная креативность.

Эвристичность и информационная ёмкость метафорической модели обусловлены особой спецификой метафорического моделирования, включающей следующие аспекты.

1. Сочетание двух принципиально отличных друг от друга способов осмысления мира: интуитивного и рационального.

2. Синтетичность метафорической модели, включающей как новую, так и уже известную информацию.

3. «Концентрированность» метафорических смыслов – моделирование всегда предполагает выбор отдельной языковой единицы, представляющей признак, значимый для отображения свойств объекта, но при этом ассоциативные связи выстраивают образ целостной ситуации, объекта.

4. Метафора как синтезирующая лингвокогнитивная структура основывается на моделях, элементарных с точки зрения разложимости, так как они соотносятся с отдельными фрагментами действительности, но при этом метафора выступает основой для создания синтетичного ментального пространства, объединяющего как минимум две элементарные структуры и представляющего смешанное (интегратив-

ное) пространство с новыми свойствами (по отношению к исходным объектам) [2].

Метафора в терминологии вскрывает механизм концептуализации знаний, отражает языковую картину определенной предметной области.

Метафора – это одновременно и ментальный и языковой механизм, состоящий во взаимодействии или сопоставлении двух сущностей, явлений на основании сходства, аналогии между ними, т.е. нахождения их общих признаков. С этих позиций метафора включается в более широкий процесс познания и концептуализации действительности. Метафоризация в языке науки – это семантический процесс выбора наименования на основе предметного, признакового или функционального сходства двух гетерогенных объектов. Метафора в функции терминологической единицы является не конечным продуктом речевой деятельности или неким эффективным экспрессивным средством, она составляет основу процесса индивидуального научного творчества, целью которого является представление новизны открываемого знания.

Научная метафора имеет противоречивый характер, заключающийся в том, что в процессе терминологической метафоризации актуализируется как определенное сходство между референтами, так и одновременно несходство, поскольку порождается новый смысл, причем степень сходства и несходства определяет значение метафоры в создании термина.

Процесс метафоризации гипотетически начинается с отталкивания нового термина от общеупотребительного слова, которому предшествует особого рода ментальная деятельность специалиста, отыскивающего подходящее слово в общеупотребительной лексике.

Второй этап – это этап концептуализации, в процессе которой происходит формирование понятия объекта под влиянием полного значения общеупотребительного слова, задающего модель познания объекта. Метафора способствует разворачиванию процесса концептуализации и созданию наиболее полного специального (научного, технического) понятия изучаемого объекта.

Третий этап – это этап закрепления выбранной единицы номинации за новым специальным понятием и разведение двух семантических планов (отталкивание нового понятия от значения общеупотребительного слова) на том основании, что новый смысл наименования обладает «автономной направленностью» на действительность. В связи с этим единица номинации приобретает «самостоятельную номинативную ценность» и становится термином [2, с. 192–193]. .

Базовыми понятийными областями в образовании терминов-метафор выступают человек, природа, фауна, флора, война, ландшафт, артефакты (ткань, пища, архитектура) и др.

Однако если взглянуть на различные терминосистемы, то можно будет увидеть гораздо более широкий спектр исходных областей, служащих аналогами для образования терминов. Мы полагаем, что исследования в этом направлении являются интересными и перспективными, т.к. позволяют выявить корреляцию между когнитивными моделями на междискурсивном уровне. Подобный «круговорот» моделей способствует все более значительному возрастанию уровня абстрактности мышления при сохранении его глубинных «телесных» оснований. Благодаря этому функционирование научной информации осуществляется на базе общекогнитивных механизмов, что способствует более эффективному ее развитию. За счет обращения

к метафорическим моделям мышления, по мнению С.С. Гусева, происходит «расширение языка науки» [1, с. 35].

Анализ целого ряда научных лингвистических текстов позволяет говорить о наличии в данной терминосистеме следующих метафорических моделей подобного типа: «нечто – природный объект», «нечто – человек», «нечто – предмет».

Осмысление абстрактных сущностей через призму природных объектов (включая самого человека) – один из древнейших способов метафорической интерпретации. В сферу метафорического осмысления при терминологическом образовании попадают в первую очередь такие природные объекты, как ландшафт и растения.

Ландшафтная метафора вовлекает в процессы метафоризации представления об устройстве окружающего мира. В фокус научного метафорического переосмысления попадают такие фрагменты ландшафта, как поле, вершина, поток.

Метафорическая модель «нечто – поле» отсылает нас к способу организации горизонтального пространства. Как поле может осмысляться: 1) пространство, ограниченное со всех сторон: поле зрения; феноменальное поле; поля наблюдения; 2) множество, совокупность однородных объектов: полевой метод, полевая структура языка, ассоциативное поле.

Второй значительной по частоте ландшафтной метафорой выступает модель «нечто – вершина», организующая вертикально ориентированное пространство: вершина слога.

Метафорическая модель «нечто – поток» позволяет представить любую абстрактную сущность, процесс как движущуюся в ограниченном с двух сторон пространстве воду: поток ассоциаций, речевой поток, поток информации, поток звуков, поток речевых актов, проточные согласные.

Фитоморфная метафора специфична тем, что в своей основе имеет актуальный для метафорического переосмысления аспект – структурный. Структурная метафора «нечто – растение» выступает основой для структурной метафоры «нечто – дерево» (дерево графов; древовидная структура; генеалогическое древо; дерево зависимостей), при этом в фокус внимания попадают именно структура, различные части дерева: корень, ветви, кора.

Корень растения понимается как некоторый исходный компонент, предшествующий собственно растению. В зависимости от вида растения один корень может иметь несколько побегов – надземных частей – это свойство аналогически осмысляется как родство, единство происхождения и может быть перенесено в сферу абстрактных сущностей. Мышление и речь имеют различные генетические корни: корень слова, корнеизолирующие языки; славянская ветвь; ядерный смысл; ядерная семя; смысловое ядро, ядро высказывания.

В научной лингвистической метафорической модели «нечто – человек» в первую очередь актуализируется наиболее ранний способ социальной организации жизни человека: род, семейство, семья, особенно когда речь идет о группировке объектов на основе какого-либо сходного признака: мужской, женский, средний род, языковая семья, родственные слова, родство корней, языков, родительный падеж. Принципы организации человеческого существования от более простых до более сложных форм всегда выступали в качестве опорных областей при построении аналогии в научном познании. Многие исследователи отмечают, что «антропоморфная» метафора вновь

актуализируется в современной науке, приходя на смену «машинной». Кроме аспекта социальной организации жизни человека, в лингвистической науке метафоризируется и биологический аспект. Об этом свидетельствует распространение метафор «нечто – сила» и «нечто – слабость», апеллирующие к фрагменту исходной понятийной сферы «способности человека»: сила ассоциативной связи, сила звука, силовое ударение, сильная/слабая позиция, сильная/слабая фонема, сильное/слабое управление, сильный/слабый гласный.

Расширением сферы человека может выступать область артефактов как результатов человеческой деятельности. Она также получает метафорическое отображение в научном дискурсе, в том числе в лингвистике. Одной из наиболее распространенных в научном тексте является метафора «нечто – ткань», что, вероятно, связано с наиболее древними ремёслами. Данная метафорическая модель «язык – это ткань» представляет слово как часть ткани, волокна речи (связная речь, предложная связь, присвяточный член, присоединительная связь, связанная основа, связанный корень, синтаксическая связь, слитное предложение).

Близкой к «тканевой» метафоре является, по нашему мнению, метафора «нечто – сеть». Но метафорическая концептуализация фокусирует внимание на другом аспекте этого артефакта – в фокус внимания попадает аспект «связи». Сеть связывает в единое целое различные объекты, создавая структуру и «не выпуская» их за пределы этой структуры. Не случайно эта модель появляется в лингвистике в структуралистских текстах: сеть функций; сеть зависимостей, семантические сети, сеть ассоциаций.

Наиболее отрефлексированной в науке является еще одна метафорическая универсалия, базирующаяся на понятийной области «механизм». Она по-разному именуется в различных работах, но чаще всего используется термин «машинная» метафора. По мнению С.С. Гусева, новый способ познания, базирующийся на «машинной» метафоре, предполагает другой взгляд, взгляд на космос как на гигантскую машину. Человек, выступая как создатель действующих механизмов, переносит принципы конструирования и деконструкции на весь познаваемый мир. При этом «метафорический характер отождествления человека и машины долгое время не воспринимался. Казалось, что «машинная метафора» и в самом деле представляет собой всеобщую форму описания и объяснения любых процессов и явлений окружающего мира» [1, с.64]. Метафорическая модель «нечто – механизм» получает выражение в структурной модели «языковая деятельность – производство»: производство речи, производство знания, производная основа, производные союзы, предлоги, междометия, производящая основа, происхождение языка.

Таким образом, анализ научной лингвистической терминологии позволяет говорить о ее метафорическом характере. Метафорический термин образуется на базе уже сформированных в культуре знаний, получивших закрепление в языковых структурах. При этом метафорическое терминообразование является результатом метафорического моделирования объекта научного исследования и отражает эту гносеологическую модель. Особая эвристичность метафорического термина связана со спецификой метафорической концептуализации, предполагающей вариативность интерпретации семантики языковой единицы. Между сферой терминологии и естественно-языковым мышлением нет жестких границ, это позволяет научному

познанию опираться на общие знания о мире, формируя гносеологические универсалии – понятийные структуры, задействованные для представления знания в любой научной области.

Литература

1. Гусев С.С. Упорядоченность научной теории и языковая метафора /
2. С. С. Гусев // Метафора в языке и тексте. – М.: Наука, 1988. – С. 119–133.
3. Телия В.Н. Метафоризация и ее роль в создании языковой картины мира // Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира. – М.: Наука, 1988. – С. 173–204.
4. Примеры взяты из Словаря лингвистических терминов
5. Жеребило Т. В. Словарь лингвистических терминов. – Изд. 5-е, испр. и доп. – Назрань: ООО «Пилигрим», 2010. – 486 с.

ПОЛИАЗЫЧИЕ – ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ ЛИЧНОСТИ В УСЛОВИЯХ МОДЕРНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ

Особенностью современного общества является глобализация мира, которая, с одной стороны, способствует сближению стран и народов, усиливает их взаимодействие во всех сферах жизнедеятельности, с другой — представляет угрозу для сохранения этнического своеобразия народов, уникальности их культуры. Эти процессы актуализируют этничность, причем такая активность иногда выражается в форме открытых социальных конфликтов, сопровождающихся волной насилия. Проблемы социальной напряженности в обществе, обусловленные продолжающимися межэтническими и межконфессиональными конфликтами, актуальны для всего мирового сообщества, так как, по данным ЮНЕСКО, к началу XXI века не осталось ни одного моноэтнического государства.

Для полиэтнического государства, каким является Казахстан, задача укрепления межнационального согласия — одно из основополагающих условий развития и успеха осуществляемых реформ на новом этапе интенсивного развития. Стремление Казахстана к стабилизации межнациональных отношений, укреплению дружбы между народами, к социальному взаимодействию с представителями разных национальностей продиктовано не только его полиэтническим и многоконфессиональным составом, но и решением конкретных задач образовательной политики, в числе которых — воспитание поликультурной личности. Вопросы организации учебного процесса с учетом поликультурного образования обусловлены потребностью воспитания у подрастающего поколения ценностных отношений в сфере национальных интересов, планетарного менталитета, уважения к другим этносам.

Поликультурное образование в стране относится к сравнительно новой области педагогического знания. Являясь альтернативой интернациональному воспитанию, оно не в полной мере соответствует требованиям современного этапа развития цивилизации, активизации процессов национально-культурного самоопределения народов Казахстана. Вместе с тем, теория существенно отстает от практики.

Казахстан представляет собой многонациональное государство. На его территории мирно сосуществуют около 130 национальностей. Здесь созданы равные условия для развития языков и культуры разных народов. Развивается культура межэтнического общения. В Государственной программе функционирования и развития языков на 2011-2020 годы говорится, что в стране « ... создана эффективная система государственной поддержки языков этносов, проживающих в Казахстане (из 7516 общеобразовательных школ 1524 с русским, 58 с узбекским, 14 с уйгурским, 2 с таджикским языками обучения, 2097 школ – смешанные)».

Многоязычие, как отмечает Э.Д. Сулейменова, является неоспоримой и существенной характеристикой языковой ситуации Казахстана. Оно создается активным участием в нем казахского, русского, английского и других языков. Казахская, русская и английская языковые компетенции являются естественным отражением потребности практического и профессионального владения несколькими языками для получения реальных шансов занять в обществе более престижное социальное и профессиональное положение.

Кроме внутренних факторов, на языковую ситуацию в Казахстане оказывают влияние и процессы глобализации. Современное казахстанское общество характеризуется общественной модернизацией и стремлением к мировым интеграционным процессам, где ведущую позицию в процессе модернизации занимает образование.

Полиязычное образование – это целенаправленный, организуемый, нормируемый триединый процесс обучения, воспитания и развития индивида как полиязыковой личности на основе одновременного овладения несколькими языками как «фрагментом» социально значимого опыта человечества, воплощенного в языковых знаниях и умениях, языковой и речевой деятельности, а также в эмоционально-ценностном отношении к языкам и культурам. Полиязыковая личность – это активный носитель нескольких языков.

Полилингвальная личность – это личность поликультурная. Именно поэтому под поликультурной личностью понимается «индивид с развитым лингвистическим сознанием».

Формирование полилингвальной личности – одно из основных направлений развития поликультурного образовательного пространства.

Полиязычие и полиязычное образование – это веление времени, поскольку весь мир полиэтичен, полилингвистичен. Разумное, грамотное и правильное внедрение полиязычия даст возможность выпускникам наших школ быть коммуникативно-адаптированными в любой среде.

Используемая литература:

1. Полат Е.С., Бухаркина М.Ю., Моисеева М.В., Петров А.Е. Новые педагогические технологии в системе образования. – М.: Академия, 2000.
2. Байбекова И. Ж. Полиязычие и полиязычное образование в мультикультурном пространстве Казахстана. Алматы, КазНУ имени Аль – Фараби.
3. Никишина И.В. Инновационная деятельность современного педагога. Волгоград: Учитель, 2007.
4. Никишина И.В. Инновационная деятельность современного педагога. Волгоград: Учитель, 2007.

**ВЕРБАЛИЗАЦИЯ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ОБРАЗА «МАЛЕНЬКОГО
ЧЕЛОВЕКА»
(НА МАТЕРИАЛЕ СБОРНИКА ДЖ.ДЖОЙСА «ДУБЛИНЦЫ»)**

В статье предложена методика исследования вербальной ипостаси художественного образа «маленького человека» в соответствии с ключевыми доменами художественного концепта МАЛЕНЬКИЙ ЧЕЛОВЕК, что лежит в основе формирования самого образа как доминантная содержательная единица его концептуального пространства.

Ключевые слова/ Key words: концепт/ concept, фрейм/ frame, домен/ domain, образ/ image.

Художественный образ является специфической формой отображения действительности сквозь призму конкретно-чувственной данности предмета изображения, под которой понимается совокупность индивидуально-предметных признаков, активируемых в человеческом сознании [7, с. 97]. Общеизвестным является толкование художественного образа с точки зрения кумулятивности (Л.И. Белехова, А.А. Колесова, Е.С. Марина, Н.В. Яровая), т.е. как обобщающий, собирательный, синтетический, построенный на основе словесных образов, локализованных в рамках контекста [6, с. 11]. Такой художественный образ не может быть реализован только в одном тексте. Он носит кумулятивный характер и формируется постепенно, активируя и интегрируя определенные когнитивные структуры, вербализированные различными языковыми средствами.

В рамках концепции Л.И. Белеховой словесный образ трактуют как лингвокогнитивный текстовый конструкт, инкорпорирующий предконцептуальную, концептуальную и вербальную ипостаси, т.к. является точкой пересечения различных типов знаний: архетипного, индивидуального и стереотипного. Эмоциональный опыт человека понимается нами, вслед за Л.И. Белеховой, как когнитивное бессознательное, активирующее его смысл, архетип, и, таким образом, составляет предконцептуальную ипостась словесного образа. Концептуальная ипостась словесного образа является своеобразной целостностью, которая объединяет и упорядочивает разные типы семантических знаний, интегрируя различные концептуальные признаки сфер источника и мишени словесного образа в виде концептов и их трансформаций в концептуальные схемы. Вербальная ипостась является воплощением концептуальных схем в словесную ткань текста [2, с. 189–202].

Концептуальное измерение художественного образа предполагает определение информации об окружающем мире на концептуальном уровне. Концептуальная ипостась структурируется «когнитивными блоками» – концептами. Концепт – это «смысловая единица коллективного сознания» [1, с. 53], «квант структурированных знаний человека о мире» [9, с. 14]. Вслед за В.В. Красных, трактуем концепт как максимально свернутую структуру, которая воплощает мотив, интенции автора [5, с. 202]. Концепт зарождается как образ, а уже потом в сознании участников художественной

коммуникации абстрагируется до различных понятий и смыслов [8, с. 77].

Художественный концепт МАЛЕНЬКИЙ ЧЕЛОВЕК, являясь параболическим по содержанию своей репрезентации, т.е. содержащий в свернутом виде мотив, вызванный эпохой и интенциями автора [3, с. 59], служит основой раскрытия образа «маленького человека». Этот концепт формируется впервые в русской художественной литературе 20–30 гг. XIX в. с началом эпохи реализма. Будучи откликом на предшествующий языковой и культурный опыт, выраженный в художественной языковой картине мира первой пол. XIX в., актуализация концепта МАЛЕНЬКИЙ ЧЕЛОВЕК в текстах Дж.Джойса выражает индивидуально-авторское осмысление национальной матрицы, образа человека конца XIX в., обуславливая актуальность его исследования.

Концептуальная ипостась художественного образа «маленького человека» представлена нами в виде фреймовой сети как матрицы взаимосвязанных доменов (ПОРТРЕТ, БЫТ, ДОМ, ОБЩЕСТВО и др.) концепта МАЛЕНЬКИЙ ЧЕЛОВЕК, который лежит в основе раскрытия образа. При этом, связи между доменами концепта установлены путем использования, вслед за С.А. Жаботинской, пропозиций пяти базисных фреймов: предметного, идентификационного, possessивного, акционального и компаративного [4, с. 77–79]. Конфигурация фреймов в рамках фреймовой сети конкретизирует схему «Маленький человек» в художественных текстах Дж.Джойса, будучи когнитивной операцией представления знаний о художественном образе «маленького человека», и делает возможным реконструкцию их текстового мира с помощью пропозиций: *(НЕКТО) МАЛЕНЬКИЙ ЧЕЛОВЕК есть (ТАКОЙ) пассивный, безразличный, равнодушный, разочарованный / чувствует (НЕЧТО-каузатор) тщетность, бесполезность существования / работает (ТАК) тяжело / (для ТОГО), чтобы не выделяться из толпы, брести свое существование / чувствует (НЕЧТО-фактитив) стыд за социальный статус перед (НЕЧТО-объект) обществом / существует (ТАК) отдельно от (НЕЧТО-целое) окружение.*

В виду выше сказанного, целесообразным является дальнейшее определение способов вербализации фреймов и их слотов в словесной ткани художественных текстов Дж.Джойса с целью выявления языковых средств объективации художественного образа «маленького человека». Выполнение поставленной цели требует использования семантического, интерпретационно-текстового и лингвостилистического анализов. Вербальная ипостась художественного образа «маленького человека» будет раскрыта в соответствии с ключевыми доменами концепта МАЛЕНЬКИЙ ЧЕЛОВЕК, который является основой формирования соответствующего образа.

Домен ПОРТРЕТ является наиболее значимым в экспликации художественного образа «маленького человека» в текстах Дж.Джойса, о чем свидетельствует высокая частота использования существительных-репрезентантов, активирующих данную макроструктуру: *face (123), head (106), eyes (96), hair (55), body (53), figure (23), look (144), appearance (5), clothes (12), manners (21), features (8), character (5), temper (9), nature (11).*

Следуя традиции русских писателей, Дж.Джойс пытается создать образ человека, искалеченного меркантильным укладом жизни, бездуховностью существования, погрязшую в «тотальном» пессимизме, который переполнял западное общество на стыке двух веков. Таким и возникает образ «маленького человека» в

цикле коротких рассказов «Дублинцы» – зависимой, пассивной, «парализованной», не желающей перемен. Уже с первого рассказа цикла («Сестры») смерть пожилого священника Флинна от паралича (*In the dark of my room I imagined that I saw again the heavy grey face of the paralytic. I remembered that it had died of paralysis*) в рамках лингвопоэтического контекста становится одной из характерных черт «маленького человека», активируя фрейм НЕКТО есть ТАКОЙ: парализованный, пассивный, не желающий действовать. Это номинативно-производное значение проходит через все рассказы цикла, играя центральную роль в создании образа «дублинца» как одна из главных черт его психологического портрета. В системе художественной коммуникации адресант – текст – адресат, первый не скрывает осуждения как бездействия, паралича «маленького человека», так и любых проявлений обмана, притворства, являющегося результатом его пассивности: *My voice had an accent of forced bravery in it and I was ashamed of my paltry stratagem*. Основой этого словесного образа служит метонимия: под голосом (часть) имеется в виду сам «дублинец» (целое). Также образ «маленького человека» активируется прилагательным *paltry* с пейоративной коннотацией – ‘ничтожный’, ‘жалкий’ человек, наполняющей слот ТАКОЙ. Единица *forced* с семантикой ‘напускной’, ‘притворный’, ‘лицемерный’ является тем недостатком, который циклично всплывает в каждом рассказе сборника и не оставляет «маленького человека» до конца его жизни. Освобождение от «паралича» для «маленького человека» Дж.Джойса возможно только после смерти, которая воспринимается как очищение: *It began to confess to me in a murmuring voice and I wondered why it smiled continually and why the lips were so moist with spittle*. Улыбка на лице «дублинца» практически никогда не фигурирует при описании его внешности и является символом его духовного освобождения, свободы, т.к. семантика номинативной единицы *to smile* несет позитивную нагрузку (‘быть довольным’, ‘добрым’, ‘веселым’), будучи нехарактерным для «маленького человека» Дж.Джойса.

Субдомен ЛИЦО «дублинца» вербализован прилагательными ‘безразличный’ (*vacant*), ‘мрачный’ (*heavy*), ‘массивный’ (*massive, fleshy*), ‘серый’ (*grey, colourless*), даже ‘мертвенно-бледный’ (*pallid, pale, unhealthy*): *he was a little man, with a white, vacant face; In the dark of my room I imagined that I saw again the heavy grey face of the paralytic, His face was very truculent, grey and massive; His face was heavy, pale and cleanshaven. His eyes, which were of bluish slate-colour, relieved his unhealthy pallor...; and his face... had a ravaged look; face, which carried the entire tale of his years, was of the brown tint of Dublin streets. His cheekbones also gave his face a harsh character...; His face was fleshy and pallid. Такое портретное описание активирует фрейм НЕКТО есть ТАКОЙ и свидетельствует об индифферентности (*vacant*) «маленького человека», его душевной черствости (*harsh, truculent*) и безразличии (*ravaged*). При описании женского лица доминирует ‘белый’ цвет (*white*), чрезмерная ‘бледность’ (*pale*), ‘слабость’ (*flaccid*), выступающие в лингвопоэтическом контексте синонимами пассивности и «паралича» личности: *An unknown solitary woman with a pale face walked through the room; ...and grey also, with darker shadows, was her large flaccid face*.*

Субдомен ВНЕШНИЙ ВИД «дублинца» вербализован существительными ‘внешний вид’ (*look*) и ‘одежда’ (*clothes*), прилагательными ‘осунувшийся’, ‘увядший’ (*faded, pale*), ‘потрепанный’ (*shabby*), ‘мрачный’ (*black*), что придает образу «маленького человека» характеристику посредственности, незаметности, слияния с толпой: *His*

black clothes were tightly buttoned on his short body... the collar of his shabby frock-coat was turned up about his neck; The women followed with keen eyes the faded blue dress which was stretched upon a meagre body; She wore the pale blue summer blouse...; The light of the lamps of the church fell upon an assembly of black clothes. Номинативные единицы *pale, faded, shabby* не только активируют фреймы НЕКТО имеет НЕЧТО, НЕЧТО есть ТАКОЕ, но и апеллируют к образу «маленького человека» с негативной коннотацией ‘жалкий’, ‘слабый’, активизируя предметный фрейм НЕКТО есть ТАКОЙ.

Домен БЫТ в художественных текстах Дж.Джойса, как и русских писателей-реалистов, характеризуется признаками стабильности и цикличности. Повседневная жизнь «маленького человека» ‘однообразна’ (*evenly, regular, everyday life*), ‘трудна’ (*hard, life of sacrifices*), ‘скучна’ (*useless, irksome, tiresome, dull, weariness*) и ‘бесцветна’ (*sober, colorless, inartistic*): *His life rolled out evenly – an adventureless tale; She had hard work to keep the house together. It was hard work, a hard life; After three weeks she had found a wife's life irksome and, later on, when she was beginning to find it unbearable, she had become a mother.* Постоянное недовольство укладом своей жизни неизбежно приводит к ‘отчуждению’ (*impersonal*) и ‘одиночеству’ (*loneliness*), активируя фрейм НЕКТО-часть существует ТАК (отдельно) от НЕКТО-целое: *he heard the strange impersonal voice which he recognised as his own, insisting on the soul's incurable loneliness.*

Домен ДОМ играет важную роль в экспликации художественного образа «маленького человека» в силу того, что практически все события коротких рассказов Дж.Джойса происходят в многочисленных помещениях, которыми переполнен Дублин. Их пространство является неотъемлемой составляющей жизни «маленького человека», а именно его внутреннего мира. Субдомен ЕКСТЕРЬЕР, т.е. внешний вид помещения, активируется номинативными единицами *house/home* – ‘дом’, ‘жилище’. Среди концептуальных признаков внешнего очертания дома доминируют его ‘мрачность’ (*somber house*) и ‘темный’ оттенок (*dark house*): *He lived in an old somber house; I looked over at the dark house where she lived; When we met in the street the house had grown somber.* К другим эксплицитно выраженным репрезентантам относятся лексемы *empty house* (‘пустой’), *grey house* (‘серый’), *poor house* (‘убогий’), *old house* (‘старый’), *uninhabited house* (‘пустующий’), *ruinous house* (‘губительный’). Среди косвенных номинаций преобладает метафора. Содержание метафорического образа *...and felt more at ease in the dark quiet street, the somber look of which suited his mood* структурировано в рамках двух областей – области-источника (экстерьер улицы – *dark street, somber look*) и области-цели (внутренний мир «дублинца» – *mood*), активирующие схему НЕЧТО есть будто НЕЧТО. Значение последнего слота расширяется за счет эпитетов *dark, quiet, somber* (‘мрачный’, ‘неподвижный’).

Сопоставляя различные экстерьеры помещений «дублинцев», мы пришли к выводу, что дом не просто ассоциируется с его хозяином, а является скрытым средством создания образа «маленького человека». Экспликация внешнего облика помещений выполнена с использованием прилагательных семантически сходных с теми, что были предварительно обозначены и определены нами как пейоративно маркированные единицы, участвующие в создании психологического портрета «маленького человека» – душевные ‘паралич’ (*stupefied*) и ‘бедность’ (*poor*), социальные ‘несущественность’ (*little, stunted, unassuming*) и ‘ничтожность’ (*vague*): *As he crossed Grattan Bridge he pitied the poor stunted houses. They seemed to him a band of tramps, hud-*

dled together along the riverbanks, their old coats covered with dust and soot, stupefied by the panorama of sunset; I went down to look at the little house in Great Britain Street. It was an unassuming shop, registered under the vague name of Drapery. В рамках вышеупомянутых макроконтекстов активирован фрейм НЕЧТО (экстерьер/ интерьер дома) есть будто НЕЧТО (характер «маленького человека»). Среди косвенных номинаций следует отметить персонификацию. В словесном образе *The other houses of the street gazed at one another with brown imperturbable faces*, построенном на основе данного тропа, дома приобретают черты живого существа («дублинца»), а именно способность смотреть на мрачные невзмутимые лица друг друга. Этот словесный образ активирует фрейм НЕКТО («маленький человек») имеет НЕЧТО (лицо/внешность, одежду/ внешний вид) → есть ТАКОЕ (невозмутимое/ мрачное, увядший).

Для «маленького человека» его дом, как и сам Дублин, ассоциируется с тюрьмой, ловушкой (*house of mourning*), активируя идентификационный фрейм НЕЧТО (дом) есть НЕЧТО (тюрьма, ловушка). Мотив тюрьмы является маргинальным для доменов ДОМ и БЫТ. Несмотря на мечты и желания вырваться из своего заточения (*Could he not escape from his little house?; He longed to ascend through the roof and fly away to another country*), героини рассказов «Eveline», «Two Gallants», «The Boarding House», «Mother» оказываются неспособными оставить свой дом как и избавиться от своего паралича при жизни: *She set her white face to him, passive, like a helpless animal; They talked for a few moments and then the young woman went down the steps into the area of a house*. Слот НЕЧТО (тюрьма) активирован глаголами *to escape, to ascend, to fly away* с семантикой 'избавиться', 'обрести свободу'. Мотив тюрьмы достигает апогея в ходе использования лексемы *iron* – 'железо', которая символизирует непреодолимую преграду на пути к свободе: *Her hands clutched the iron in frenzy; She rested the nape of her neck against the cool iron bed-rail and fell into a reverie*. Также частое употребление лексемы *iron* для номинации предметного убранства комнаты создает пейоративную коннотацию, которая ассоциируется с психологическим портретом «маленького человека» – холодного, сдержанного, угнетенного, непреклонного, наполняя слоты фрейма НЕКТО есть ТАКОЙ. При этом доминантная роль в создании художественного образа «дублинца» принадлежит субдоменам ПРЕДМЕТЫ и ЦВЕТ, активированным номинативными единицами, обозначающими металлическую мебель и черно-белое убранство дома: *a black iron bedstead, an iron washstand, a fender and irons, shelves of white wood, white bedclothes and a black rug, a white-shaded lamp, white wooden shelves*.

Субдомены МЕЖЛИЧНОСТНОЕ ОБЩЕНИЕ и ОКРУЖЕНИЕ, активированные в макроконтексте *He had neither companions nor friends, church nor creed. He lived his spiritual life without any communion with others, visiting his relatives at Christmas and escorting them to the cemetery when they died. He performed these two social duties for old dignity's sake but conceded nothing further to the conventions which regulate the civic life* лексемами *communication, visiting, escorting, companions, friends, relatives*, также создают негативный психологический портрет «маленького человека» – замкнутого, безразличного, одинокого. Субдомен МОРАЛЬНЫЕ ЦЕННОСТИ, вербализированный словосочетаниями *social duties, dignity's sake*, также указывает на пассивную позицию «дублинца» и активирует акциональный фрейм НЕКТО выполняет НЕЧТО (общественный долг) для ТОГО (дань уважения, чтобы не выделяться из толпы). Встреча с родными на рождество и похороны – это все, что он

признает, ради чего «должен» не на долго оставлять свой ничтожный мирок. Такое поведение активизирует посессивно-предметный фрейм НЕКТО-часть («дублинец») существует ТАК (отдельно/ *without any communion with others*) от НЕКТО-целое (окружение/ *relatives, civic life*). Прямые номинации в виде прилагательного *old* и отрицания *nothing further* усиливают ощущение душевного паралича «маленького человека», его нежелание перемен, пассивность.

Выводы и перспективы. Рассмотренная нами методика анализа вербальной ипостаси художественного образа «маленького человека» направлена на установление путей объективации художественных фреймов в словесной ткани текстов Дж.Джойса в соответствии с ключевыми доменами концепта МАЛЕНЬКИЙ ЧЕЛОВЕК. Среди прямых номинаций центральную роль в вербализации художественного образа «маленького человека» играют прилагательные (*little, faded, dark, heavy, pallid, pale, lonely, iron*), когерентные ключевым доменам концепта, существительные (*face, nature, look, house, room, bond, intercourse, living, routine*), активизирующие эти домены в художественной речи, и глаголы, определяющие их межпространственные связи (*to concede, to veil, to break off, to run away*). Косвенные номинации вербализованы в виде словесных образов, в основе которых лежат, преимущественно, метафора, метонимия, персонификация. Перспективой дальнейшего исследования является установление комбинаторики периферийно расположенных концептов, относящихся к концептуальному пространству художественного образа «маленького человека», и способов их вербализации.

Литература

1. Бабушкин А.П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка. – Воронеж: Воронежск. гос. ун-т, 1996. – 104 с.
2. Белехова Л.І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект: дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук: 10.02.04 «Германські мови» / Лариса Іванівна Белехова. – К., 2002. – 476 с.
3. Воробійова О.П. Концептологія в Україні: здобутки, проблеми, прорахунки / О.П. Воробійова // Вісник КНЛУ. Сер. Філологія. – 2011. – Т. 14. – № 2. – С. 53–63.
4. Жаботинская С.А. Онтологии для словарей тезаурусов: лингвокогнитивный поход / С.А. Жаботинская // Філологічні трактати. – 2009. – № 2. – Том 1. – С. 71–87.
5. Красных В.В. Виртуальная реальность или реальная виртуальность? (Человек. Сознание. Коммуникация). – М.: Диалог, 1998. – 352 с.
6. Кухаренко В.А. Інтерпретація тексту / В.А. Кухаренко. – Вінниця: Нова Книга, 2004. – 272 с.
7. Назарець В.М. Літературно-художній образ // О. Галич, В. Назарець, Є. Васильєв. Теорія літератури / За наук. ред. О. Галича. – К.: Либідь, 2001. – С. 96–176.
8. Ніконова В.Г. Концептуальний простір трагічного в п'єсах Шекспіра: поетико-когнітивний аналіз: дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук: 10.02.04 / В.Г. Ніконова. – К., 2008. – 558 с.
9. Dirven R., Verspoor V. Cognitive Exploration of Language and Linguistics. – Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1998. – 301 p.

Гуменна І.І.

Аспірантка Львівського національного університету
імені Івана Франка

ЛІНГВОФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ МОДЕЛЮВАННЯ МЕТАФОРИ

У статті порівнюються та уточнюються поняття наукової метафори і символу, порівняння, метонімії та художньої метафори. Застосований аналіз метафоризації на основі взаємозв'язку когнітивного, семантичного та дискурсивного рівня у контексті лінгвофілософського аспекту. Окреслюється творення нового смислу метафори в результаті епіфорично-діафоричного процесу.

Ключові слова / Keywords: модель метафори / the model of metaphor, ідея / idea, семантичне накладання / semantic shift, конотація / connotation, епіфора / epiphora, діафора / diaphora, соціокультурні знання / sociocultural knowledge.

Збагачення словникового складу англійської мови відбувається на фоні посилення дії тенденції до демократизації мови, до зближення писемної літературної та наукової мови до розмовної та зрозумілої всім. У такому випадку продуктивним способом сучасного словотвору виступає метафора.

Під концептуальною **моделлю** метафори Л.С. Рудинська розуміє асоціативний образ предметної сфери, який представлений в термінах природної мови й відображає її актуальні об'єкти, їх характеристики та відношення між ними [1, с. 5]. Питаннями філософського, когнітивного та семантичного осмислення метафори займалися багато відомих лінгвістів, серед яких Е.Кассіер, А.Річардс, Х.Ортега-і-Гассет, Ф.Уілрайт, Р.Якобсон, А.Вежбицька, М.Блек, Д.Девідсон, Н.Гудмен, М.Бірдслі, А.Ортоні, Дж.Міллер, Д.Бікертон, Дж.Серль, С.Левін, Е.МакКормак, Дж.Лакофф, П.Рікер, Т.Добжинська, Н.Арутюнова, О.Кубрякова, Ю.Степанов, В.Петров, М.Журинська та інші. Проте питання чіткого визначення метафори у межах лінгвофілософського аспекту залишається відкритим незважаючи на велику кількість досліджень суміжних дисциплін лінгвістики, котрі по-різному моделюють дану фігуру мови.

Багато дослідників-філологів приписували метафорі схожість до порівняння як виду тропу та ототожнення з символічною образністю, яка притаманна лише художньому стилю. Лінгвістика кінця 20 століття намагається співвіднести та логічно пояснити взаємозв'язок даних мовних феноменів та довести самодостатність процесу метафоризації не залежно від типу дискурсу та емоційно-експресивного забарвлення.

Ще Арістотель запропонував традиційне **визначення метафори** як різного роду перенесення значення одного слова на поняття зовсім іншого типу [2, с. 24]. Тому різниця між метафорою та **символом** полягає в тому, що в основі метафори лежить категоріальний зсув, який створює образність на рівні семантики. В символі, навпаки, акцент залишається на тому ж референті; він має своє значення, але, на відміну від метафори, не застосовує його для характеристики іншого предмета [3, с. 28]. Наприклад, символ *lebedя/swap* має значення *вірності/faithfulness*, котре за ним і залишається, а метафора *чорний лебідь/black swan* переноситься на категорію фінансів і позначає непередбачувані події у ході бізнесу.

Метафора схожа до **порівняння**, аналізують інші (А.Вежбицька, Е.Ортоні, Дж.Міллер), але порівняння чітко подає два референти і суміжну ознаку (трикомпонентність), а метафора – двокомпонентна – містить лише означення одного референта через інший [3, с. 29]. Вони відрізняються глибинними структурами: коли метафора – це $A=B$, то порівняння – A здається(схоже) ніби B . При порівнянні "*the wind is blowing like a wolf is howling*" чітко описуються два явища природи як пропорція, а при метафорі мова іде тільки про один концепт – *the howling wind* [14, с. 145]. В додаток, Ендрю Ортоні вказує, що "метафора – це тип використання мови, в той час як порівняння – тип психологічного процесу, що лише частково лежить в основі метафори, яка є все ж небукальним порівнянням двох понять" [11, с. 45].

Найчастіше вживаними тропами є метафора та метонімія, як наслідок, філологи також часто порівнюють ці види фігур мови. Метафора дає суцільну характеристику предмета застосовуючи риси іншого концепту. **Метонімія** лише виділяє індивідуалізуючу рису об'єкта в межах одного і того ж референта [3, с. 32]. Метафора – процес семантичний – взаємне зближення двох когнітивних сфер в результаті предикації суб'єкту незвичного признака, а метонімія – процес семіотичний, феномен субституції [9, с. 23]. Наприклад, *sandwich generation* – метафора на позначення людей, котрі піклуються про батьків і дітей одночасно (на основі асоціації із канапкою, котра складається із начинки між двома половинками хліба), а *sandwich bill* – метонімія на позначення судового позову, котрий люди подають на ресторани швидкого приготування (сандвіч ототожнюється як неодмінна складова фаст-фуду).

Метафору також часто інтерпретують як **образно-художній стилістичний засіб**, проте у сучасному мовознавстві вона зайняла відмінно іншу позицію – продуктивного способу творення терміносистем мови. Отже, поетична метафора використовує часткову подібність двох понять для того, щоб зробити їх повністю тотожними, принаймні подати читачам як зливе, єдине ціле. А наука починає аналіз із повного порівняння, щоб вказати лише на часткову, проте вагому схожість і дотичні риси двох референтів [5, с. 74]. Наприклад, а *whirling winter* – художнє застосування метафори для позначення хурделиці, сніжної заметілі впродовж зими, а *whirling knife* – тех., ніж для вирізання продуктів у формі спіралі, витків.

Таким чином, співвіднесено та з'ясовано усі дотичні аспекти метафори із художніми засобами, порівнянням та метонімією як видами тропів одного ряду з метафорою. Це дозволяє неупереджено розглянути лінгвофілософські чинники моделювання метафори як процесу творення нового значення, його складові та сутнісні характеристики.

Для того, щоб змоделювати метафору як мовний феномен, потрібно побудувати три взаємопов'язані ієрархічні рівні: 1.лізнання, 2.семантика і синтаксис, 3.поверхнева мова (культурний фон, дискурс), [10, с. 16]. Цікавою є пропозиція Дерека Бікертонна, який подає таке моделювання запереченням даних положень: 1.За словом стоїть чіткий образ, 2.слова мають фіксовані значення; дефініція виразу – це сума значень його компонентів, 3.інтерпретація тексту залежить лише від типу дискурсу [7, с. 40]. Розглянемо таку модель детальніше.

1. Отже, для того, щоб образом можна було користуватися, він повинен бути нечіткий; якщо ж всі властивості є чітко детерміновані, немає місця конотаціям [11, с. 67]. Але з положень теорії відносності якщо немає чітко детермінованого ідеалу, то немає й універсального порівняння – метафора б не діяла. Платонівське вчення стабілізує використання метафори за допомогою *ідеї* – тобто абсолютно ідеального образу в свідомості кожного, який збігається з уявленнями інших людей. Таким чином, мислення дозволяє абстрагуватись від неідеального бачення світу і уявити поняття, що раціонально не категоризоване: "*білосніжну ковдру снігу/clear white cover of snow*" [5, с. 70]. Тобто метафора, свого роду, – порушення певної норми номінації, котра будує свою систему нових понять та смислів [9, с. 42].

2. Метафора як **мовний процес** – це акт метафоричного смислотворення, який лежить в основі процесів розвитку семантичних засобів лексичного рівня мови; переносних/ конотативних/контекстуальних значень; полісемії; систем сучасної термінології та засобів емоційно-експресивної лексики різних видів дискурсу [3, с. 9].

Метафора заперечує приналежність об'єкта до того класу, до якого він насправді входить і стверджує включеність його в ту категорію, в якій він не може існувати на раціональній основі шляхом певних мисленневих ієрархічно організованих операцій. **Апперцепція** – ментальні процеси, які служать для того, щоб нова поступаюча інформація співвідносилася з уже побудованою понятійною системою [11, с. 57]. Отже, метафора пропонує з одного боку схожість між референтами, бо повинна бути зрозуміла, а з іншого – несхожість, сутєстивність – оскільки повинна створити новий смисл висловлювання [10, с. 34]. Відповідно, ознаками метафори є семантична різниця між двома рівнями значень слова і логічною опозицією на одному з рівнів [6, с. 301]. Таким чином, метафора творить акт субстантивної предикації: матерія зникає, а залишаються лише її характерні ознаки [12, с. 149].

Механізмом моделювання метафори, таким чином, є наступна послідовність кроків. Конотативні значення слова черпаються із загальної множини акцидентальних властивостей, притаманних об'єктам чи приписаних їм – потенційний діапазон конотацій слова. В певних мовних ситуаціях дискурсів деякі із цих значень актуалізуються, а розширений контекст дозволяє чітко зрозуміти обумовленість метафори і яка саме сема трансформується в смисл нового концепту [6, с. 305].

Згідно до вищезазначеного, спершу відбувається розповсюдження значення слова на інший об'єкт, а потім суміщення, з'єднання його з новим поняттям. Це

дозволяє виділити два головних тісно пов'язаних процеси у межах метафоризації. **Епіфора** – розширення значення одного поняття за посередництвом порівняння на інше поняття, схожість між уже відомим та ще не виявленим у новому концепті; **діафора** – пошук несхожості, семантичний зсув через конкретні елементи досвіду, що притаманні двом поняттям, рух по новому шляху, породження нового поняття за допомогою суміщення і синтезу із сфери-джерела [13, с. 115; 10, с. 23; 9, с. 54].

3. По суті, щоб інтерпретувати метафору на лексичному рівні необхідно звернутися до рівня тексту і застосувати **каталіз** – процес доповнення емпіричних знань за рахунок контексту, соціокультурного фону та світоглядної картини світу мовця [14, с. 135]. Дональд Девідсон у своїй праці стверджує, що слово має широку **валентність**, невизначене число значень, які можуть бути зафіксовані і названі метафоричними тільки завдяки **контексту** [8, с. 35]. Якщо метафора далі продовжує асимілюватись у даний контекст, то відбувається **розгортання метафори** – узгодженість вживання нового концепту з усією парадигмою сфери-джерела. Така властивість перетворює мовну фігуру в образ на рівні тексту [3, с. 32]. Ілюстративний когнітивний фрейм побудований Джорджем Лакоффом та Марком Джонсоном, – якщо *час – це гроші/ time is money*, то до слова *час* використовуються усі властивості, уявлення та терміносистема поняття *гроші*: "*you are wasting my time*", "*this telephone will save you hours*", "*that exercise cost me a lot*", "*I ran out of time*", "*is that worth your while?*" [9, с. 43]

В додаток, при інтерпретації метафори слід зважати не тільки на ближній контекст, але й на жанрову специфіку висловлювання. Наприклад, дискурс казки чи легенди не можна вважати метафоричним оскільки там описується реальним нереальний, вигаданий світ, а не просто порівнюються реальні події з вигаданими, тобто, образи, символи є повноцінними дійовими особами [4, с. 478].

Узагальнюючи дану розвідку можна зробити висновок, що важливим є розмежування метафори та суміжних із нею понять на основі аналізу їх глибинних структур. Отож, метафора відмінна від символу зсувом між двома категоріями, від порівняння – двокомпонентністю, від метонімії – накладанням двох семантичних сфер, від художньої метафори – рухом від повного ототожнення до часткового.

Модель метафори аналізується на трьох рівнях: мисленневому, семантичному та контекстуальному. Уявлення про ідеальний стан речей допомагає створити умови для універсального порівняння двох концептів та актуалізації нового. Семантика метафоризації вирішує накладання уже наявних досвідних структур на нову, поступаючу інформацію, асиміляцію полярних понять задля процесу субстантивної предикації.

При метафоризації із потенційного діапазону конотацій слова (епіфоричний процес) на перший план висувається лише певна необхідна сема (діафоричний процес), котра лягає в основу нового метафоризованого концепту. Метафоричне моделювання передбачає також актуалізацію соціокультурних знань та особливостей дискурсу, розгорнутого контексту та жанрової специфіки кореляції реальних-нереальних співвідношень феноменів світу.

Список літератури

1. Андрусак І.В. Англійські неологізми кінця ХХ століття як складова мовної картини світу: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / І.В. Андрусак. – Київ. Нац. ун-т ім. Т.Шевченка, 2003. – 20 с.

2. Аристотель Риторика. Поэтика [Перевод В.Н. Макарова] / Аристотель. – М. : Лабиринт, 2005. – 253 с.
3. Арутюнова Н.Д. Метафора и дискурс / Н.Д. Арутюнова // Теория метафоры: Сборник: Пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз. / Вступ. ст. и сост. Н.Д. Арутюновой; Общ. ред. Н.Д. Арутюновой и М.А. Журиной. – М. : Прогресс, 1990. – С. 5–32.
4. Добжинская Т. Метафора в сказке / Т.Добжинская // Теория метафоры: Сборник: Пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз. / Вступ. ст. и сост. Н.Д. Арутюновой; Общ. ред. Н.Д. Арутюновой и М.А. Журиной. – М. : Прогресс, 1990. – С. 476–491.
5. Ортега-и-Гассет Х. Две великие метафоры / Х. Ортега-и-Гассет // Теория метафоры: Сборник: Пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз. / Вступ. ст. и сост. Н.Д. Арутюновой; Общ. ред. Н.Д. Арутюновой и М.А. Журиной. – М. : Прогресс, 1990. – С. 68–82.
6. Beardsley M.C. The Metaphorical Twist / Monroe C. Beardsley // “Philosophy and Phenomenological Research”. – 1962. – vol. 22, № 3. – P. 293–307.
7. Bickerton D. Prolegomena to a Linguistic Theory of Metaphor / Derek Bickerton // “Foundations of Language”. – 1969. – V, № 1. – P. 34–52.
8. Davidson D. What Metaphors Mean / Donald Davidson // “Critical Inquiry”. – 1978. – № 5. – P. 31–47.
9. Lakoff G. Metaphors we live by / G.Lakoff, M.Johnson. – London : The university of Chicago press, 2003. – 276 p.
10. MacCormac E.R. A Cognitive Theory of Metaphor / Earl R. MacCormac. – London : MIT Press, 1985. – P. 1–50.
11. Ortony A. The Role of Similarity in Similes and Metaphor / Andrew Ortony // “Metaphor and Thought” [ed. by Andrew Ortony]. – Cambridge : Cambridge University Press, 1979. – 231 p.
12. Ricoeur P. The Metaphorical Process as Cognition, Imagination and Feeling / Paul Ricoeur // “Critical Inquiry”. – 1978. – vol. 5, N 1. – P. 143–159.
13. Wheelwright Ph. Metaphor and Reality / Philip Wheelwright. – Bloomington : Indiana University Press, 1967. – P. 70–91, 111–128.
14. Wierzbicka A. Porównanie – gradacja – metafora / Anna Wierzbicka // “Pamiętnik literacki”. – 1971. – LXII, № 4. – S. 127–147.

О НЕКОТОРЫХ ПУТЯХ РАСШИРЕНИЯ СЛОВАРНОГО ЗАПАСА ЯЗЫКА

Ключевые слова: киберкультура, метафора, словоформы, акронимы, эмограммы, общеразговорный язык.

Key words: cyberculture, metaphor, word-forms, acronyms, emograms, general language.

Сейчас сложно найти человека, который мог бы представить свою жизнь без Интернета. Мы используем его широкие возможности во всех областях нашей жизни – в учебе, на работе и дома . Новые цифровые технологии сочетают в себе тексты, видео, звук и графику, чтобы в результате мы могли обучаться языку в интерактивном режиме, смотреть футбол или любимые фильмы, слушать музыку, овладевать тайнами создания кулинарных шедевров .

Промышленный век повзрослел и превратился в информационный – век, когда средства доступа, обработки и использования информации стали приобретать решающее значение для достижения успеха в жизни. Электронные магистрали передачи данных ускоряют и совершенствуют работу библиотек, научно-исследовательских учреждений, баз данных, художественных галерей, бюро переписи населения и т.д. Для тех из нас, кто интересуется межкультурной коммуникацией, Киберпространство является универсальным сообществом, обеспечивающим не только мгновенный доступ к информации в любом месте, но и гарантирующим общение со старыми друзьями и обретение новых по всему миру.

Интернет представляет собой глобальную сеть из тысяч связанных между собой компьютеров, через которые проходят потоки информации. У него есть специфическая культура, зачастую не признающая никаких правил и напоминающая анархию, и у него есть язык, в котором порой не без труда можно угадать английский. Люди, которые взаимодействуют в Интернет-среде, знают, как формируются адреса, как пользоваться электронной почтой, FTP, новостями Usenet, Telnet и другими программными средствами.

Как и все новые миры , киберпространство имеет свой собственный язык, например : i-way (магистральный канал передачи информации), online (интерактивный, оперативный режим), freenet (общественная сеть), web page (веб-страница), freeware (бесплатное программное обеспечение), browser (браузер), gopher (протокол распространения электронной информации), archie (программа и система серверов, содержащих списки файлов, помогающая находить файлы, хранящиеся на анонимных FTP-серверах в Internet), gateway (межсетевой шлюз). Есть слова, используемые для описания людей, которые бродят по сети: netters (сетевики), internet surfers (веб-

серферы), netizens (сетяне), spiders (пауки), geeks (фанаты). Интернет имеет свои привилегии : например, пренебрежительным термином «lurker» (пассивный наблюдатель) называют человека, который бродит по сети, читая всё, что попадется под руку, но ни в чем не участвуя. Термин « flaming» используется для того, чтобы публично унижить другого неттера («сетевика») в качестве наказания за реальные или воображаемые преступления против net-культуры. И если вы действительно хотите освоить английский язык, вы должны быть знакомы с этими новыми словами, которые встречаются практически в любом контексте всё чаще и чаще.

К счастью, о значении большинства «компьютерных» слов легко догадаться. С одной стороны, для многих из этих слов, наверное, уже есть некий эквивалент в вашем родном языке. Например, «computer» по-немецки так и будет «Computer», на южноамериканском испанском это «Computador», а в японском языке мы находим « копруйтā ». Другая причина, по которой такие слова легко узнать – многие из них очень емкие по своему значению. Они часто заставляют нас улыбаться , когда мы впервые слышим их – например, «улиточная почта» (snail mail) (обычная почта в противовес электронной) или « WYSIWYG » (what-you-see-is-what-you-get) (что-вы-видите-то-вы- и-получите) .

Чтобы научиться понимать « компьютерные» слова и пользоваться ими, нужно сначала постараться понять тот мир, который их создал – киберкультуру. В компьютерной индустрии занято большое количество молодых людей, которые полагают, что очень отличаются от традиционных деловых людей в костюмах. Это мир, который стремится избежать тяжелого наукообразного языка в пользу простых, ярких, вызывающих забавные ассоциации слов. Прежде всего, это культура , которая проповедует удобство во всем , в том числе и в языке, что означает использование простых знакомых слов для описания технических понятий. Например, гораздо приятнее говорить о мышке, чем об индикаторе X-Y позиции, как компьютерная мышь изначально называлась .

Одна из причин, почему «компьютерные» слова настолько удобны, заключается в том, что многие из них являются метафорами, то есть образованы на основе сравнений. Например, «мышь» сравнивает указывающее устройство с небольшим животным, потому что они имеют схожие формы. В «компьютерном» языке можно найти разнообразные метафоры. Например, компьютерное меню предложит вам список опций на выбор, так же, как меню в ресторане. Компьютерный вирус быстро распространяется и причиняет вред так же, как вирусы, распространяющие болезни среди людей. Память компьютера хранит информацию так же, как это делает память человека. Сравнение новой технической концепции со старой и знакомой поможет тем из нас, кто страдает от техностресса. Многим людям, боящимся современных технологий, метафоры облегчают общение с техникой. Например, когда мы «вырезаем» и «вставляем» компьютерные данные, мы вспоминаем о работе с бумагой. Когда мы видим такие слова, как рабочий стол, файл, папка, корзина – даже обои – мы вспоминаем о знакомой обстановке наших офисов. «Компьютерные» метафоры интересны тем, что многие из них связаны с более общими темами, как, например, только что упомянутый офис. Вот несколько других общих тем для создания метафор :

- книги: Web-page – веб-страница , bookmark – закладка, to browse the Web – просматривать веб;

- транспорт: information highway – информационная магистраль, web traffic – интернет-трафик;
- традиционная почта: mailbox – почтовый ящик, voicemail – голосовая почта, address (as in e-mail address) – адрес (как и адрес электронной почты)
- мелкие животные : bug – жук, snail-mail – улиточная почта, mouse – мышь

Хотя многие метафоры связаны с вышеупомянутыми темами, есть еще и несколько совершенно уникальных. Пожалуй, одной из самых ярких «компьютерных» метафор является слово «спам». Спам – это торговая марка американского бренда мясных консервов. Слово широко использовалось во время Второй мировой войны, когда свежее мясо было редкостью. Поскольку съедено было очень большое количество таких консервов, они стали объектом множества шуток. В компьютерном мире «спам» – Интернет-эквивалент «нежелательной почты» – сообщений, о которых мы не просили и не хотели получать, таких, как реклама. Такие сообщения могут быть отправлены тысячам людей одновременно. Этот процесс называется спаминг, а люди, иницирующие его – спамеры. Пользователи Интернета очень не любят спам, а спамеры могут оказаться охвачены волнами сердитых электронных посланий в свой адрес, известных как как «flame» (пламя) (еще одна компьютерная метафора) [1, стр.101]

О значении «компьютерных» слов легко догадаться и легко их запомнить, потому что многие из них используют некоторые словоформы, встречающиеся снова и снова :

1. – ware (обеспечение) относится к терминам, используемым для работы с компьютером : software – программное обеспечение , hardware – аппаратные средства, shareware – условно-бесплатное программное обеспечение, freeware – бесплатное программное обеспечение .

2. cyber- и e- означает «относящийся к Интернету» : cyberspace – киберпространство , cybercafé – интернет-кафе, e-mail – электронная почта, e-commerce – электронная коммерция, e-cash – электронные деньги .

3. techno- означает «относящийся к компьютерам» : technobabble – техноболтовня , technostress – техностресс, technophobia – технофобии .

Большинство «компьютерных» слов короткие и простые, так что не удивительно, что более длинные слова часто сокращаются . Многие сокращения используются настолько широко, что их полная форма почти не встречается :

- CD-ROM: компакт-диск, доступный только для чтения;
- IT : информационные технологии;
- DVD : цифровой видеодиск или цифровой универсальный диск;
- HTML: язык разметки гипертекста;

Некоторые аббревиатуры являются акронимами, то есть произносятся как одно слово :

- LAN: локальная сеть;
- WYSIWYG : что-вы -видите- это-что -вы- получить (произносится wizeewig);
- RAM: память произвольного доступа.

«Компьютерные» слова своеобразно обогащают язык. Зачастую это происходит в шуточной форме, иногда в виде комбинации двух слов. Например, emoticon (эмограмма, или значок настроения) сформирован из «emotion» и «icon». Эмограммы

(также называемые «смайлики») представляют собой сочетания символов, таких как :). Люди дополняют ими свои сообщения для того, чтобы выразить эмоции. Другим примером является шуточная комбинация «netiquette» – «сетевой этикет» (Internet + etiquette), означающий правила хорошего поведения в Интернете. Есть и шуточные обозначения людей, для которых мир компьютеров чужд и пугающ: новичков называют newbies (нубы, «зеленые»), а людей, которые боятся использовать компьютеры – technophobes (технофобы) .

Справедливости ради следует отметить, что типичные представители киберкультуры могут посмеяться и над собой. Тех, кто всё свое время проводят за экраном компьютера, называют компьютерными фанатами (computer geeks), компьютерными лежебоками (mouse potatoes), либо – представителей молодого поколения – скринейджерами (screenagers – тинейджеры, «живущие» в сети).

Словарный запас языка расширяется и за счет придания новых значений уже существующим словам и использования этих слов в новом контексте. Слово «icon» (иконка, пиктограмма), например, когда-то существовало только для обозначения религиозных изображений. Сегодня мы называем этим словом небольшие картинки, которые видим на наших компьютерных экранах. То же произошло и со словом «mouse» – сейчас мы обозначаем этим словом устройство, используемое для наведения . Одновременно с этим слово стало использоваться в новых контекстах: «mouse pad» – «коврик для мыши », «mouse skills» – « навыки работы с мышью » . В случае со словом «мышь» первоначальное значение связано с общеразговорным языком, в то время как новое значение – с компьютерами. Однако подобные изменения могут происходить и в обратном направлении. Иногда слово из специализированной области используется по-новому в общеразговорном языке. Посмотрим на слова «bug» (ошибка) и «debug» (отладка) . Что касается области информационных технологий, ошибка является проблемой в компьютерной программе, а отладка – ликвидация этой проблемы. В приведенных ниже примерах , однако, эти слова уже не имеют отношения к области информационных технологий :

1. There are a lot of bugs in this proposal. (В этом предложении много недочетов.)

2. Some parts of the business plan still need to be debugged. (Некоторые части бизнес-плана еще нужно доработать.)

Еще пара примеров «компьютерных» слов, используемых в новом контексте – это «download» (загрузка) и «bandwidth» (пропускная способность). В программировании мы скачиваем (или загружаем) данные из Интернета в наши персональные компьютеры. «Пропускная способность » используется для описания скорости передачи данных. Например, если у вас подключение с высокой пропускной способностью, загрузка будет быстрее. Оба эти слова используются в настоящее время совершенно по-другому в общеразговорном языке:

1. The government is downloading healthcare costs to the public. (Правительство перекладывает расходы на здравоохранение на население.)

2. I'm out of bandwidth! (Я устал, сил нет.)

Здесь слово «загрузка» обозначает перемещение чего-либо с более высокого на более низкий уровень. «Пропускная способность» означает общую работоспособность человека. Второе предложение также можно перевести « С меня хватит ! » или « Я не могу больше ! » .

Тем не менее, прежде чем попробовать использовать некоторые «компьютерные» слова в обычном контексте, обратите внимание, что они чаще встречаются в разговорной речи, т.е. лучше воздержаться от их использования в формальном письме или деловом разговоре.

Что касается виртуального общения, хороший способ попрактиковаться в английском – это общение по скайпу или переписка по электронной почте. У виртуального общения есть свой стиль, который напоминает разговорный, т.к. люди обычно пишут и говорят так, как они бы делали это в неформальной обстановке. Чтобы сделать общение еще более неформальным, люди используют различные сокращения:

1. B4 : before (раньше, прежде)
2. BTW : by the way (кстати)
3. FYI: for your information (к вашему сведению)
4. GR8 : great (здорово, отлично)
5. IMHO : in my humble opinion (с моей точки зрения)
6. ОТОН : on the other hand (с другой стороны) [2, стр.91]

Люди, с которыми вы общаетесь виртуально, не всегда могут видеть вас, поэтому вам иногда бывает сложно выразить свои эмоции только словами. В таком случае вы можете воспользоваться упомянутыми ранее смайликами. Их нужно читать боком, склонив голову немного влево. Вот некоторые наиболее распространенные из них :

- :) – рад или весел
- ;) – подмигивание (используется, чтобы показать, что вы шутите)
- :(– недоволен или грустен
- :-) – очень рад
- : -0 – удивлен и шокирован [1, стр.105]

Отметим, что интернет-пользователи не приветствуют использование заглавных букв для выражения сильных эмоций, например, «I STRONGLY disagree» – «Я КАТЕГОРИЧЕСКИ не согласен». Такая практика называется «кричать». Вместо этого рекомендуется использовать звездочку: «I *strongly* disagree».

Подводя итог, можно сказать, что время летит, и никто не может предсказать, сможем ли мы вспомнить истинное происхождение некоторых «компьютерных» слов в будущем. Они могут стать настолько же употребительными в общеразговорной речи, как и само слово «компьютер».

Список литературы:

1. Смирнова Т.В., Юдельсон М.В. English for computer science students: учебное пособие – 5-е изд. – М.: Флинта: Наука, 2004 г. – 128с.
2. Esteras S.R. Infotech – English for computer users: fourth edition – Cambridge University press, 2008.

**МИКРОПОЛЕ «ВТОРЫЕ РЫБНЫЕ БЛЮДА» ПОДПОЛЯ «БЛЮДА»
МИКРОПОЛЯ «ПИЩА» ЛСП «ЕДА» В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ
Н. В. ГОГОЛЯ, А. П. ЧЕХОВА, М. А. БУЛГАКОВА**

Ключевые слова: микрополе / micro field, лексико-семантическое поле / lexical-semantic field, лексема / lexical item, второе блюдо / second course, рыба/ fish

Объектом нашего исследования в данной статье является микрополе «Вторые рыбные блюда» как часть ЛСП «Еда». Новизна исследования заключается в анализе лексики и вычленении ЛСП «Еда» в произведениях М. А. Булгакова, Н. В. Гоголя, А. П. Чехова. Целью данной статьи является показать общую структуру ЛСП «Еда» в произведении данных авторов, а также представить и проанализировать его часть – микрополе «Вторые рыбные блюда». Для реализации нашей цели необходимо решить следующие проблемы: 1) дать структуру ЛСП «Еда»; 2) выявить и описать дифференциальные признаки внутри микрополя «Вторые рыбные блюда».

В ходе исследования в результате анализа фактического материала, отбор которого проводился способом сплошной выборки соответствующей лексики из произведений Булгакова М.А. «Мастер и Маргарита», «Собачье сердце»; Гоголя Н.В. «Мертвые души», Чехова А. П. «Глупый француз», «Свадьба с генералом», был сделан вывод, что в ЛСП «Еда», содержащем в целом 832 лексем, можно выделить два микрополя: «Пища» и «Напитки». Первое крупное микрополе распадается на 2 подполя с ядрами: а) блюда, б) способы приготовления и приема пищи. Подполе «Блюда», в свою очередь, делится на ряд микрополей: «Первые блюда», «Вторые мясные блюда», «Вторые рыбные блюда» и др. Проанализировав фактический материал, было выяснено, что подполе «Блюда» составляет 28 % от общего количества представленных лексем с семантикой еды. Подполе «Способы приготовления и приема пищи» подразделяется на: «Способы приема пищи и напитков», «В ресторане», «Предприятия общественного питания» и др. Данное подполе содержит 59 % общего количества лексем о еде. Микрополе «Напитки» включает в себя 2 подполя: а) алкогольные напитки и б) безалкогольные напитки. В свою очередь, подполе «Алкогольные напитки» содержит 2 микрополя: «Вина» и «Водки». Микрополе «Напитки» составляет примерно 7 % от общего количества лексем о еде. Таким образом, представленные микрополя значительно отличаются по объему: микрополе «Еда» составляет 87 %, а микрополе «Напитки» – всего 7 % от общего количества слов из ЛСП «Еда». 6 % составляют лексем, относящиеся к микрополю «Miscellanea», которое находится на периферии ЛСП «Еда» [3; 132]. Рассмотрим микрополе «Вторые рыбные блюда» данного ЛСП.

Микрополе «Вторые рыбные блюда» состоит из 15 лексем, что составляет примерно 1,8 % от общего числа лексем ЛСП «Еда», 2,1 % лексем микрополя «Пища» и 6,4 % лексем подполя «Блюда». Микрополе «Вторые рыбные блюда» является шестым по величине в подполе «Блюда». Все лексические единицы микрополя «Вторые

Współczesna nauka. Nowe perspektywy

рыбные блюда» могут быть дифференцированы на основе следующих признаков:

'семейство (отряд) рыб'

Семейство осетровые	Семейство лососей	Отряд окунеобразных	Отряд лососеобразных
стерлядь	семга	судак	щука
белуга			

Например: *Арчибалд Арчибалдович шепнул мне сегодня, что будут порционные судачки а натюрель* [1; 49].

'проходность рыб'

(совершение миграции для нереста из морей в реки или из рек в моря)

Проходные	Пресноводные	Проходные и пресноводные
семга	стерлядь	осетр
белуга	щука	

Например: *Отставной контр-адмирал Ревунов-Караулов, маленький, старенький и заржавленный, шел однажды с рынка и нес за жабры живую щуку* [4; 20].

'длина рыб'

До 50 см	До 70 см	До 1, 5 м	До 2м	До 3м	До 4-5 м
сельдь	судак	семга	севрюга	осетр	белуга
	стерлядь	щука			

Например: *А стерлядь, стерлядь в серебристой кастрюльке, стерлядь кусками, переложенными раковыми шейками и свежей икрой?* [1; 50].

'вес рыб'

С малым весом	До 4 кг	До 16 кг	До 40 кг	До 80 кг	До 200 кг	До тонны
сельдь	судак	стерлядь	семга	севрюга	осетр	белуга

Например: *Контр-адмирал покачнулся, сел и тотчас же придвинул к себе сельдку* [4; 23].

'цельность'

Целая рыба	Порезанная кусками
цельная семга	куски стерлядки

Например: Так, под мышкой у него находился небольшой ландшафтик в золотой раме, через руку был перекинут поварской, наполовину обгоревший халат, а в другой руке он держал цельную семгу в шкуре и с хвостом [1; 329].

'рыба как компонент блюда'

Основной и единственный компонент	Основной компонент	Как один из компонентов блюда
порционные судачки	осетрина в густом соусе	селянка из осетрины

Например: *Шариков длинно вздохнул и стал ловить куски осетрины в густом соусе* [2; 146].

На основе признака 'семейство (отряд) рыб' лексемы данного микрополя вступают в гиперо-гипонимическую связь («вхождение»), так как они имеют одинаковую сему «группа из нескольких родов рыб, сходных по строению и близких по происхождению» и включают конкретные семы, уточняющие, к какому отряду или семейству эти рыбы принадлежат.

По признаку 'проходность рыб' лексемы связаны локальной связью, так как семы данных слов имеют семантический признак «где-либо», «через что-либо» Локальная связь относится к виду связи, названный «схождение».

Признак 'длина рыб' объединяет слова с общей семой «величина, протяженность рыбы» и объединяет их на основе градуальной связи, так как единицы объединены разной степенью обозначаемого понятия. В такой же тип связи вступают лексемы и по признаку 'вес рыб', но их общая сема — «количество рыбы, определяемое мерой массы».

По признакам 'цельность' и 'рыба как компонент блюда' лексические единицы вступают в тип связи «вхождение», а именно в его разновидность — партитивную связь, так как она предполагает, что единицы называют понятие в целом и его части.

Данное поле включает 5 существительных и словосочетания типа: «прилагательное + существительное» (1), «причастие + существительное» (1), «существительное + прилагательное» (1) и сложные конструкции с несколькими компонентами (7).

Данное микрополе содержит 14 стилистически нейтральных лексем в прямом значении. Например: *Шариков длинно вздохнул и стал ловить куски осетрины в густом соусе* [2; 146].

К ядру данного микрополя относятся лексемы, имеющие в своем значении сему «приготовленное кушанье из туши позвоночного водного животного с конечностями в виде плавников, дышащего жабрами» и выраженные одним существительным. К ближайшей периферии относятся лексемы, выраженные другими простыми словосочетаниями, к дальней периферии — сложные описательные конструкции.

Приведенное выше описание только одного микрополя в ЛСП «Еда» дает представление о возможных масштабах семантических исследований лексики художественных произведений отдельных авторов, а также всей лексической системы в целом.

Литература

1. Булгаков, М. А. Мастер и Маргарита [Текст] / М. А. Булгаков. – Новосибирск: Наука, 1993. – 364 с.
2. Булгаков, М. А. Собачье сердце [Текст] / М. А. Булгаков // Две повести, две пьесы. М. : Наука, 1991. – 288 с.
3. Куренкова, Т. Н. Галлицизмы в лексико-семантическом поле «Еда» (на примере произведений русских авторов конца XIX -начала XX веков) [Текст] / Т. Н. Куренкова, Т. В. Стрекалева // Международная конференция «Проблемы преподавания русского языка в Российской Федерации и зарубежных странах», 26-28 октября 2005 г. : сб. материалов. – Москва, 2005. – С. 132-134.
4. Чехов, А. П. Свадьба с генералом [Текст] / А. П. Чехов // Скучная история. М. : Правда, 1986. – 432 с.

**ACQUISITION OF WORD ORDER PATTERNS IN MIDDLE ENGLISH
ACCUSATIVUS CUM INFINITIVO CONSTRUCTIONS**

The paper deals with the structural changes in Middle English accusativus cum infinitivo constructions and reinterpretation of their word order models. It touches upon dialectal peculiarities of the construction and the process of language change acquisition.

Keywords: infinitive, construction, word order, dialect, reinterpretation, language change.

Syntax of the Middle English language has always been in the focus of diachronic linguistic studies [2; 5; 8; 10; 12]. Different periods of the historical development of the English language were marked by changes in the English dialects, which depended on a number of linguistic and extra-linguistic factors and influenced all subsystems of the language. Though historical development of the English language has been studied extensively, reinterpretation of separate syntactic units, infinitival constructions in particular, lacks detailed analysis.

The **objective** of the paper is to research into the issue of OV-VO word order reinterpretation in *accusativus cum infinitivo* constructions in Middle English and highlight the main theories of its acquisition as evidenced by the written monuments of the 14th century.

It is a common fact that the reduction of grammatical inflections which took place in the 12th century resulted from phonetic changes in the English language of that period and triggered the loss of the system of cases, whose function was transferred to functional words [2, p. 147; 3, p. 239].

The reduction of inflections led to ambiguity in the interpretation of syntactic structures, especially in the case of noun phrases: the subject and the complement did not possess enough morphological features for their differentiation. The problem could be solved with the help of setting a new word order model. Old English VS models of word order in simple sentences were transformed into SV models, thus contributing to the creation of the VO phrase, in which the complement was located in postposition after the governing verb. Even syntactically light (pronominal) elements had to be moved to the final position, and adjuncts were located after the SVO structure [3, p. 374]. These changes enabled B. Mitchell to declare the English language of the 12th century a transitional language from synthetic to analytic type [10, p. 143].

Though S. Pintzuk considers the development of the INFL-medial status of the language and the VO model of word order a continuous process that can be traced back to the late Old English period [11], it was only in the 14th century that the VO word order model became predominant all over the British Isles, and the verb was located in the position preceding its complement [1, p. 170].

With the demise of case endings and the distribution of the VO type of word order, the structure of the Old English *accusativus cum infinitivo* construction changed. The noun

phrase, previously located before the non-finite verb in OV-type sentences, could no longer be interpreted as its complement [5, p. 98-99], as in sentences (1) and (2):

(1) *The riche douke badde him / To telle biforn hem everichon / Withouten more duelling* (Amis and Amiloun, lines 1958-1960);

(2) *And for his childer, that he hadde slon, / To God of heven he made him mon / And preyd with rewely chere* (Amis and Amiloun, lines 2357-2359).

According to R. Hogg, the agent of the infinitival verb had to be raised to the position of the object (*subject-to-object raising*) to check its features [7, p. 245]. Ian Roberts insists on other processes: either the verbal complement was moved into the position after the non-finite verb (extraposition) or the verb itself could be raised leftward into the position of the head of phrase [12, p. 182].

However, in some dialects the sentences retained the older OV model of word order even in the 14th century, as in (3) and (4):

(3) *Þe þridde him makeþ brizte to zyenne / and uol of wytte* (Ayenbite of Inwytt, p. 151);

(4) *Al þis deþ þe dyeuel gostliche to þan þet him let ouercome be his ulesse* (Ayenbite of Inwytt, p. 182).

Though the term “dialect” often signifies a substandard, an isolated spoken variant of a given language, or a deviation from the language norm, Middle English dialects determined the outlook of the English language of later periods. Northern and West Midland texts were more innovative and reflected the changes in syntax more actively than the more conservative Southern and East Midland dialects [8, p. 31]. Levelling and loss of inflections was more rapid in the northern regions, which could be explained by the necessity to simplify the syntax in the areas of extensive language contacts [6, p. 86].

A lot of language changes are motivated by “practicality” that the new variant is characterized by or the tendency to imitate the more widely used variant [13, p. 60], but the question is how a particular change becomes a widely used innovation. Language changes can be caused by the structural variations within the language or motivated by extra-linguistic reasons. Internally motivated changes tend to bring balance to the language system and spread fixed forms.

According to the language acquisition theory, a language changes when children acquire a grammar that is different from that of their parents. When these speakers become an adult generation, their grammar becomes a model for the successive generations to follow, which makes the process of language acquisition iterative. Changes in grammar are often established within a large number of speakers, who select the new variant and alternate the language’s basic parameters, fixing the new pattern in written monuments. In such a way, grammar is deduced by each new generation, and language itself can be called a set of “individual grammars” [4, p. 3].

Differences in the grammars of two generations can be explained by abductive processes: the younger generation acquires the grammar of the previous generation and applies the principles of universal grammar to internalize it. The resulting individual grammar is open to deviations and innovations which later get fixed in the language competence of an adult person [12, p. 124-125].

According to D. Lightfoot, language changes take place within the period of life of one generation. Individuals do not possess any ethnic language memory, so every speaker makes a conscious decision in favor of either kind of setting the language parameters.

Transition from one type of grammar to a different one should be swift, at least on the example of a separate speaker. The language system is stabilized quickly since it naturally adapts to one of the variants and seeks balance [9, p. 391].

Therefore, it can be concluded that a) the word order patterns in the *accusativus cum infinitivo* constructions changed in accordance with the general turn to the VO type of word order due to movement and raising of its constituents; b) the introduction of the new word order type was marked by dialectal differences and spread from the north of England to its southern regions; c) such language changes were triggered by the reduction of the noun inflections and the demise of the system of cases and d) led to resetting the language parameters in the speakers' internalized grammar within a limited period of time.

References

1. Barber, Ch., J. C. Beal, and Ph. A. Shaw. (2009). *The English Language: A Historical Introduction*. Second Edition. New York: Cambridge University Press, 320 p.
2. Baugh, A. C., Th. Cable. (2005). *A History of the English Language*. Fifth Edition. Routledge; Taylor & Francis Group, 447 p.
3. Blake, N. (2002). *The Cambridge History of the English Language*. Vol. 2. 1066-1476. Gen. ed. Richard M. Hogg. Cambridge University Press, 676 p.
4. Bown, C. (2008). Syntactic Change and Syntactic Reconstruction in Generative Grammar. In *Principles of Syntactic Reconstruction*. Eds. Gisela Ferraresi & Maria Goldbach, Amsterdam: John Benjamins, pp. 187-216.
5. Fischer, O. (1994). The fortunes of the Latin-type accusative and infinitive construction in Dutch and English compared. *Trends in Linguistics. Studies and Monographs*. Berlin; N. Y.: Mouton de Gruyter. Vol. 73, pp. 91-134.
6. Freeborn, D. (1992). *From Old English to Standard English: Third Edition*. Hong Kong: Macmillan, 218 p.
7. Hogg, R. (2005). *The Cambridge History of the English Language*. Volume 1. *The Beginnings to 1066*. Cambridge University Press, 588 p.
8. Kroch, A., A. Taylor. (2000). Verb-Object Order in Early Middle English. *Diachronic Syntax. Models and Mechanisms*. New York: Oxford University Press, pp. 132-163.
9. Lightfoot, D. (1979). *Principles of Diachronic Syntax*. Cambridge: Cambridge University Press, 429 p.
10. Mitchell, B. (1964). Syntax and Word-order in the Peterborough Chronicle 1122-1154. *Neuphilologische Mitteilungen*, 65, pp. 113-44.
11. Pintzuk, S. (1998). Post-verbal complements in Old English. In R.M. Hogg & L. van Bergen (eds), *Historical linguistics 1995*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, pp. 233-246.
12. Roberts, I. (2007). *Diachronic Syntax*. New York: Oxford University Press, 508 p.
13. Weinreich, U., W. Labov, and W. Herzog. (1968). Empirical Foundations for a Theory of Language Change, in W. Lehmann and Y. Malkiel (eds.) *Directions for Historical Linguistics*. Austin: University of Texas Press, pp. 95-195.

ПОНЯТИЕ МОРФЕМЫ И ЕЁ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ В ТРУДАХ ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ ПРАЖСКОЙ ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ ШКОЛЫ

Ключевые слова/ Key words: морфема/ morpheme, двусторонняя единица/ bilateral unit, семантика/semantic, значение/ meaning, Пражская лингвистическая школа/ The Prague linguistic school.

На современном этапе развития лингвистики вопрос о том, что морфема является наименьшей знаковой единицей, не подвергается сомнению. Морфема – значимая единица более низкого уровня, чем слово. При этом имеется в виду, что морфема является минимальной значимой единицей именно по форме, а не по значению [6, с.5; 5, с.196].

Определяемая как минимальный знак, морфема представляет собой двустороннюю единицу языка, т.е. такую единицу, в которой за определенной формой (означающим; экспонентом, материальным показателем; материальным, планом выражения) закреплено определенное содержание (означаемое; значение, структурная функция; идеальное, план содержания) и которая нечленима на более простые единицы того же свойства [4, с.312; 5, с.195; 7, с.13; 11, с.13]. Как единица языка морфема существует именно благодаря своему значению. Без значения нет и не может быть морфемы, а следовательно, и знака. Знак и значение взаимно обуславливают и предполагают друг друга [10, с.114].

Как и в любом знаке, в морфеме материальное и идеальное составляют устойчивое диалектическое единство.

В языкознание понятие и термин «морфема» были введены в 80-х годах XIX века И.А.Бодуэном де Куртенэ как обобщение понятий корень и аффикс. Термин «морфема», по мнению ученого, является «родовым, объединяющим для частных, видовых понятий вроде корень, приставка, суффикс, окончание и т.п. Считать подобный термин лишним – это то же самое, что считать лишним объединяющий термин «дерево» и довольствоваться частными названиями «дуб», «береза», «ель», «ива» и т.д.» [3, с.290-291].

И.А.Бодуэн де Куртенэ способность обладать семантикой считал основным свойством морфемы. Он подчеркивал: «Против деления речи на предложения, предложений на слова, слов на морфологические единицы немного, пожалуй, можно сказать. Ибо это все более подробное деление опирается постоянно на одну и ту же основу, исходит постоянно из того же самого принципа: здесь везде играют роль значения, элемент морфологически-семасиологический. Но на морфологической единице, или ... морфеме, это деление кончается» [2, с.182]. Остальные свойства морфемы опираются на значение, связаны с ним.

В трудах И.А.Бодуэна де Куртенэ наметилось и определение морфемы как минимальной значимой части слова. Это свойство отмечено и в вышеприведенном

высказывании. В другом месте ученый писал: «Морфема – дальше не делимый, дальше не разложимый элемент языкового мышления» [3, с.290].

Таким образом, по И.А.Бодуэну де Куртенэ, морфема является двусторонней единицей (имеет значение и фонетическую форму) и функционирует в составе слова.

В бодуэновском определении морфемы подчеркиваются три ее важнейших особенности: двусторонность, минимальность, синтаксическая несамостоятельность.

Бодуэновская концепция морфемы была в основном принята пражскими структуралистами. В «Проекте стандартизированной фонологической терминологии» морфема определена как «морфологическая единица, не поддающаяся делению на меньшие морфологические единицы, т.е. часть слова, выступающая в целой серии слов с той же формальной функцией и не способная быть разделенной на меньшие части, обладающие этим свойством» [8, с.210]. Следует отметить, что в данном определении: 1) минимальность значимой единицы языка определяется по ее форме; 2) термин (формальная) «функция» употребляется, когда речь идет о значении (функция слова, предложения) или о структуре смысловых единиц (функция фонемы); 3) употребление термина (формальная) «функция» вместо «значение, значимость» устраняет проблему, связанную с существованием «асемантических морфем».

Среди представителей Пражской школы представляет интерес точка зрения В.Скалички на морфему. Он предлагает иное решение проблемы. Так, В.Скаличка полагает, что «минимальной языковой единицей, обладающей значением, является сема. Она не может быть разделена на меньшие значащие части. Например, в слове *zуб-at-y* пять сем: *zуб-* «зуб», *-at* – суффикс прилагательного и *-y*, которое содержит три семы: 1) именительного падежа, 2) единственного числа, 3) мужского рода» [9, с.122].

Но при этом он продолжает пользоваться и понятием морфемы. В чем же состоит различие между морфемой и семой? По мнению ученого, 1) морфема имеет формальную основу, сема – основу смысловую; 2) сема обычно выражается непрерывным фонематическим рядом, и это означает, что она является одновременно и семой и морфемой [9 с.122]. Иными словами, морфема – это сема или комбинация сем, которая непосредственно или с помощью других морфем выражается непрерывным рядом фонем. Таким образом, В.Скаличка как бы расчленил единое понятие морфемы на два частных понятия: одно – с опорой на значение (функцию), другое – с опорой на форму. Ср. «Семема – любая грамматическая единица (сема, морфема, слово и т.д.); «Сема – грамматический элемент»; «Формема – единица, противопоставленная семантеме (очень часто называемая «морфемой»)» [9, с.194]; «Формемы ... можно разделить на формальные слова, приставки, суффиксы» [9, с.178]. Но одновременно можно встретить и такое утверждение: «Сема – большей частью, хотя и не всегда, выражается непрерывной последовательностью фонем, т.е. она обычно является тем, что принято называть «морфемой»» [9, с.135].

Л.Новак, другой представитель Пражской школы, придерживается иной точки зрения, считая, что сема не может быть основной единицей грамматической системы. Исследуя особенности структуры слов в венгерском языке, он приходит к выводу, что соединительные гласные – это морфемы, которые «явственно выделяют-

ся, ... но которым в функциональном плане не соответствует никакое элементарное формальное значение, т.е. никакая сема» [8, с.214]. Поэтому, по его мнению, основной единицей грамматической системы следует считать морфему.

Однако Л.Новак считает нужным сохранить оба термина, так как он воспринимает эти две единицы – морфему и сему – в непосредственной связи с проблемой соотношения формы и функции в языке. Так ученый рассуждает, что «если для общего языкознания понадобится выдвинуть тезис о двойственности планов, формального и функционального, то в функциональном плане наименьшей единицей можно считать сему, а в формальном – морфему» [7, с.216].

В трактовке морфемы В.Скаличкой и Л.Новаком представляет особый интерес мысль об отсутствии взаимодозначного соответствия между планом содержания и планом выражения языковых единиц.

Позже Н.Д.Арутюнова составит подробную классификацию расхождений между единицами плана содержания и единицами плана выражения [1, с.75].

Таким образом, в трактовке морфемы отечественными лингвистами и представителями Пражской школы общее то, что морфема рассматривается в основном как значимая часть слова, как единица формо- и словообразовательного уровней.

Литература

1. Арутюнова Н.Д. О значимых единицах языка // Исследования по общей теории грамматики. – М.: Наука, 1968. – С.5-116.
2. Бодуэн де Куртенэ И.А. Избранные труды по общему языкознанию. – М.: АН СССР, 1963. – Т.1. – 384 с.
3. Бодуэн де Куртенэ И.А. Избранные труды по общему языкознанию. – М.: АН СССР, 1963. – Т.2. – 391 с.
4. Лингвистический энциклопедический словарь / Под ред. Ярцевой В.Н. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 685 с.
5. Маслов Ю.С. О морфеме // Актуальные проблемы русского словообразования: Материалы республиканской научной конференции (12-15 сентября 1972 г.). – Ч.2. – Самарканд, 1972. – С.195-196.
6. Милославский И.Г. Вопросы словообразовательного синтеза. – М.: Московск. ун-т, 1980. – 296 с.
7. Немченко В.Н. Современный русский язык. Словообразование. – М.: Высшая школа, 1984. – 255 с.
8. Новак Л. Основная единица грамматической системы и типология языка // Пражский лингвистический кружок. – М.: Прогресс, 1967. – С.210-225.
9. Скаличка В. Асимметрический дуализм языковых единиц // Пражский лингвистический кружок. – М.: Прогресс, 1967. – С.119-127.
10. Солнцев В.М. Язык как системно-структурное образование. – М.: Наука, 1977. – 341 с.
11. Цыганенко Г.П. Состав слова и словообразование в русском языке. – Киев: Радянська школа, 1978. – 152 с.

Сінчук М. С., Скопінська Ж. В.
студентки НУБіП України (м. Київ)

Бабенко О. В.
науковий керівник, к.філол.н., доцент кафедри
романо-германських мов і перекладу НУБіП України (м. Київ)

СИНТАКСИЧНИЙ ПОРЯДОК СЛІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: ДІАХРОНІЧНИЙ АСПЕКТ

У сучасній мовознавчій науці міждисциплінарний підхід до вивчення мовних явищ стає однією з необхідних вимог для здобуття результатів дослідження. Відбувається нівелювання меж між окремими науками, і науковці все частіше наголошують на необхідності інтегрального підходу, що пов'язує і взаємно доповнює різні наукові парадигми. Питання що до синтаксичного порядку слів розглядалися у багатьох працях. Утім, цей напрямок дослідження залишається одним з найпріоритетніших.

Метою дослідження є виявлення особливостей синтаксичного порядку слів англійської мови в діахронічному аспекті.

Феномен мовної особистості є в останні десятиліття об'єктом постійної і пильної уваги багатьох лінгвістів (Карасик В. І., Караулов Ю. М., Красних В. В., Крисін Л. П., Седов К. Ф., Степанов Ю. С., Бабенко О.В. та інші). Можна стверджувати, що в сучасному мовознавстві велика кількість напрямків, від власне лінгвістики до теорії комунікації, займається розробкою проблеми мовної особистості та становленням розвитку її в історії мови. Однак, незважаючи на постійно зростаючий інтерес до цієї проблеми, багато питань ще не вирішені з достатнім ступенем повноти і конкретності. Саме цим зумовлена **актуальність** нашого дослідження.

Предметом дослідження виступив мовленнєвий порядок та дотримання його в різних часах в історії англійської мови, а також предметну інформацію щодо синтаксису.

Для початку ми розглянемо історію формування порядку слів в англійській мові на різних стадіях її розвитку. Все почалося з давньоанглійської мови.

1) Прямий підмет, за ним присудок і другорядні члени так як і в сучасній англійській мові: *He wæs zelaefdre ylde* («Він був із слабого десятка»). Підмет *he*, присудок (єднальна частина) *wæs, zelfdre* :

2) Зворотний присудок, а потім підмет: *lihte sē lēoma* (« засяло світло»). Використовувався в риторичних цілях, крім тих випадків, коли обставина стояла на початку. Коли обставина на початку – зворотний порядок слів був типовим явищем : *Þā wundrade ic* («Тоді я здивувався»), або коли другорядні члени речення стояли на початку речення.

3) Синтетичний вживався переважно в підрядних реченнях. Підмет на початку речення, присудок в кінці, а між ними другорядні члени речення. Особливо характерний для поетичних текстів: *Ohthere sæde Aelfrede cyninge ... Þæt hē ealra norþtonna norþmēst būde* (« Охтхере сказав королю Альфреду, що він з усіх сіверян жив північніше всіх »).

Є дуже багато різних думок щодо розвитку мови. Важливим є те, якщо в давньоанглійській мові існував прямий порядок слів в групі Subject+Predicate, то в середньоанглійській мові прямий порядок слів встановлювався в групі Subject + Predicate + Object та в групі Attribute + Noun [6, с. 45].

Пізніше прямий порядок слів стає обов'язковим. Зворотний порядок слів починає вживатися в питаннях. У питаннях підмет починає поміщатися між частинами присудка: *Are you writing?* У цих умовах потрібно було щось робити з простим теперішнім і минулим, тому що у них спочатку не було допоміжного дієслова. Вводиться службове слово «do», яке в питаннях і запереченнях закріпилося як системне. Отже, застосовується непевна інверсія – підмет стоїть після першої частини присудка.

Синтетичний порядок слів повністю зник. Порядок слів виявився відповідальним за появу конструкцій з непрямым об'єктом при аналітичному пасиві. Порядок слів сприяв подальшому розвитку англійської мови, а також став базою для подальших подій в мові, які призвели до такого явища як переклад.

Ліберальний порядок слів. У давньоанглійській мові речення зазвичай має підмет, присудок та додаток (SVO).

EXAMPLE: *«I (subject) am baking (verb) a cake (object)»*.

Однак, оскільки додаток також є вираженням ранише, то у деяких випадках порядок слів є гнучким і може бути змінений, щоб підкреслити різні частини речення: *«Seacan (object) bacie (verb) ic (subject)»* – *“It’s a cake that I’m baking”*. Крім того, він є загальним, щоб змінити порядок слів (підмета, присудка, додатка) після багатьох різних сполучень, які особливо є залежними: *«Ic sæzde him, þæt ic hine cpellan polde»* – *“I told him I wanted to kill him”*. Це також не рідкість, що в кінці речення після модального дієслова є інфінітивне дієслово: *«Ic pille þone sang singan»* – *“I want to sing the song”* [3, с. 17]. Прикметники стоять найчастіше перед іменником – *grēna mann* – *“the green man”*, якщо не використовуються після дієслова – *hē is grēne* – *“he is green”*. Прикметники завжди узгоджуються зі словом, вони змінні в роді, числі та відмінку. Тобто, подвійне вираження одного і того ж члена речення різними морфологічними засобами. Яскравими прикладами різних інтерпретацій є: SVO – *He hæfde þa [i.e. Hamtunscire] oþ he of-slog þone aldormon. (OE)He had it [i.e. Hampshire] until he killed the ealdorman. VSO order: Þa geascode he þone cyning (OE). Then he discovered the king. OSV order: hiene þa Cynewulf on Andred adraefde (OE). Cynewulf then drove him into [the forest] Andred [4, с. 17].*

Деякі випадки синтаксису МЕ виникли під впливом французької мови. Головне місце прикметника (після іменника):

EXAMPLE: *with Eyen narwe (з вузькими очима), a mantel roialliche (царські мантії)*.

Зв'язки між словами в реченні нагадують в основному одне й те ж – угоду. Тепер присудок узгоджується з підметом, повторюючи персону і число іменника чи займенника.

Прикметники і займенники – частково узгоджуються в числі з іменниками, які вони визначають.

МЕ безособові речення використовуються без офіційного підмета.

EXAMPLE: *as that me thynketh (як мені здається)*.

Заперечення в МЕ таке ж саме, яке було в OE (подвійне заперечення).

EXAMPLE: *he nolde no raunsoun (він не хотів ніякого викупу)*.

Структура речень в EModE обумовлена попереднім розвитком морфології. Присвійні та вказівні прикметники іноді використовуються разом (*that their opinion*); прикметники іноді вживаються з іменниками

(*faith invincible, line royal*); більш широке використання іменників додатків (*sugar almonds, merchant goods*).

Дієслівні фрази: повноцінний перфект; є допоміжним для дієслів, які виражають рух (*he is happily arrived*); витісняють будучи допоміжними; прогресивний час використовує підвищення; алегоричне використання *do* (*I do weep, doth heavier grow*); *do* як допоміжне в питаннях та негативних реченнях (*I doubt it not, why do you look on me*); фразові-модальні: *be going to*,

have to, be about to; деякі продовжують використання безособових конструкцій: *it likes me not, this fears me, methinks*, але попередні безособові дієслова частіше використовувалися в називному відмінку.

Природно, у синтаксисі як науці вивчаються лише синтаксичні зв'язки і відносини між словами і між цілими висловлюваннями. Але так як ці синтаксичні відносини характеризуються певними «значеннями» і формальним їх виразом, то синтаксис виявляється наукою про синтаксичні граматичні категорії – категорії словесних позицій і категорії словесних конструкцій, про їх систему і структуру. Таким чином, окремі конкретні слова та окремі конкретні висловлювання належать синтаксису лише остільки, оскільки і виявляються носіями і виразниками синтаксичних категорій.

Отже, синтаксис – розділ граматики, який вивчає способи поєднання й розміщення слів у мові. Синтаксис відіграв і відіграє величезну роль у розвитку англійської мови. Він є основою всієї англійської мови, без якої мова, як така, не існувала би.

Література

1. Алексеева Л. М., Мишланова С. Л. Медицинский дискурс: теоретические основы и принципы анализа / Л. М. Алексеева, С. Л. Мишланова. — Пермь: Изд-во Перм. ун-та, 2002. — 200 с.
2. Бабенко О.В. Історія англійської мови. Навчальний посібник для студентів зі спеціальності 6.020303 «Філологія (Переклад)»: ПрАТ «Миронівська друкарня», 2012.-312с.
3. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Балли. — М.: Изд-во иностранной литературы, 1955. — 416 с.
4. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / Сост. С. Г. Бочаров. — М.: Искусство, 1979. — 423 с.
5. Бондалетов В. Д. Социальная лингвистика / В. Д. Бондалетов. — М.: Просвещение, 1987. — 160 с.
6. Елистратов В. С. Арго и культура / В. С. Елистратов. — М.: МГУ, 2000. — 231 с.
7. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. — Волгоград: Перемена, 2002. — 477 с.

ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ОБРАЩЕНИЙ В РАЗНЫХ ЖАНРАХ ТВОРЧЕСТВА ЛЕОНИДА ФИЛАТОВА

Ключевые слова / Keywords: обращение / appeal, поэзия / poetry, драматургические произведения / dramatic works, проза / prose, пародийные стихотворения / parodic poems.

Художественное произведение – это своеобразное выражение интенций и творческих возможностей автора, причем, по мнению исследователей, наиболее полную реализацию в художественной литературе находит эмоциональная функция языка, а не коммуникативная. Другими словами, более важным для читателя будет являться не только то, что сказал автор, а и то, для чего он это сказал, что он имел при этом ввиду и как он свои мысли оформил, какими средствами языка при этом воспользовался.

В художественной литературе в роли обращения широко используются нарицательные неодушевленные существительные, что для обращения необычно: эти существительные принимают участие в создании художественного образа. Обращение может быть выражено не словом, а сочетанием слов. Слова-определители при обращении усиливают его дополнительную функцию – выразить отношение говорящего к адресату речи. Поэтому распространенные обращения чаще используются в эмоциональных стилях: в публицистике, в художественной литературе.

В поэтической речи функции обращения расширяются и обогащаются. В поэзии обращение может вводить основную тему, называть тот предмет, которому посвящено последующее высказывание.

Обращение может составлять отдельную и законченную часть поэтического текста. Изолированное обращение, произнесенное с соответствующей интонацией, может приобретать самостоятельное коммуникативное значение – выражать просьбу, упрек, напоминание, удивление, призыв, угрозу и т. п.

Обращения играют очень важную роль в создании идиостиля писателя и заслуживают пристального внимания.

В творчестве Леонида Филатова обращения встречаются довольно часто. Они разнообразны тематически и обладают различной стилистической окраской. Можно выделить несколько тематических групп: обращение к мужчине (герою); обращение к женщине (героине); обращение к абстрактным понятиям, явлениям; обращения к народу, ко множеству лиц; обращение к неодушевленному предмету.

Так, в текстах стихотворений-песен встречаем обращения к мужчине и обращение к женщине, которые представлены равнозначным количеством примеров – это имена собственные, фразеологизмы, словосочетания. Обращение к женщине: не таи обиды, *Верка*, на папану подлеца... (Полицай Иван Осадчий), Я почувствовал, *Танька*, не могу

я так больше... (Дневник прапорщика Смирнова), Неужто этот ловелас так сильно действует на Вас, *Святая простота*? (Разговор на балу), *Моя любовь, моя провинциалка...* (Провинциалка). Как видим, обращения в этих примерах представлены разговорной лексикой, которая, в свою очередь, создает эффект насмешки и иронии, а последний пример позволяет читателю понять суть отношения лирического героя к героине.

Обращения к мужчине чаще всего представлены сочетаниями местоимения и существительного: ...О да, *мой друг*, о да... (Разговор на балу), местоимения и субстантивированного прилагательного: Ну вот мы и встретились, *мой дорогой*... (Разговор с памятью), а также единичным нарицательным существительным: Ты себя, *папая*, продал за немецкий пятачок... (Полицай Иван Осадчий).

В стихотворениях-песнях встречаем также обращения к народу, ко множеству лиц. Данные обращения выражены нарицательными существительными. Например: Чтоб поняли, *черти*, у смертной черты... (Бизоны), Всего-то и делов-то, *братцы*... (Мгновения тишины).

Единичный пример обращения к неодушевленному предмету: О, *милый городок счастливых нищих!* (Провинциалка), выраженный распространенным номинативным предложением. Это обращение-перифраз. Такой стилистический прием понадобился автору, чтобы описать наиболее существенные черты объекта обращения, указать на характерные его особенности.

В то же время наиболее многочисленной группой обращений в цикле пародийных стихотворений являются обращения к предмету, которые, главным образом, представлены в цикле «Таганка-75». Например: *Таганка, девочка, пижонка, дрянь!*; О, *Апокалипсис всяя Москвы...*; *Лолобриджидочка, чернявый бес* ... (из пародии на Андрея Вознесенского). Как видим, обращения выражены собственными и нарицательными существительными, это и обращение-перифраз и существительные, образованные путем слияния имени и фамилии лица женского пола и дальнейшего его перехода из собственных существительных в разряд нарицательных, и словосочетания прилагательного с существительным. Все обращения эмоционально насыщены и художественно образны, что отвечает задачам поэтического произведения вообще, и парадийного – в частности.

Следующая по численности группа – это обращения к народу, ко множеству лиц. Эти обращения выражены формой множественного числа: Вот же думаю себе, *дурни!*; Но ... всему же есть предел, *братцы!* (из пародии на Роберта Рождественского), *Ату, лабазники, ату, рвачи!* (из пародии на А. Вознесенского). Обращения, выраженные разговорными лексемами, передают как оттенок ласкового, дружеского, так и оттенок презрительного отношения к адресату речи.

В пародийных стихотворениях представлена группа обращений к мужчинам: *Очкарик в свитере, второй Кювье...*; *профессор с Запада, заморский гость*... (из пародии на А. Вознесенского). Подобные обращения достаточно образны, они позволяют читателю видеть лицо, к которому обращена речь, так, как видит его сам говорящий. Пример обращения к мужчине находим и в пародии на Б. Ахмадулину: А мне, *мой друг*, за собственные деньги угодно видеть все, что я хочу... .

Группа обращений к абстрактным понятиям, явлениям представлена единичным примером пародии на Б. Ахмадулину из цикла «Вариации на тему мультфильмов «Ну, погоди!»: ...о, *наивность просьбы!*... .

Таким образом, наиболее многочисленными обращениями поэтических произведениях Леонида Филатова являются обращения к мужчинам и предметам, менее частотны – к народу, ко множеству лиц, к женщинам, абстрактным понятиям, явлениям. Большинство данных обращений выполняет условно-звательную функцию, то есть такие обращения служат не для привлечения внимания собеседника, непосредственно участвующего в речи, а для того, чтобы выразить отношение автора к образам, которые он сам создал, или к поэтическим адресатам. Также следует отметить, что в случаях, когда поэт высказывает особенно сокровенные мысли и чувства, он прибегает к таким обращениям, как *друзья* и *братья* (*друг, дорогой, братицы*), переноса, таким образом, в поэзию приемы эпистолярной лирики. Так, автор привлекает читателя в свой внутренний эмоциональный мир.

Следовательно, не стоит умалять роль обращений в создании целостного художественного образа произведения, а также при описании и трактовке своеобразия индивидуального авторского стиля писателя. Отсутствие конструктивных связей с членами предложения, интонационная обособленность и непосредственное выражение контакта с адресатом речи – все это создает исключительные условия для употребления обращений в поэтической, в частности, стихотворной речи.

Обращения в драматургических произведениях Л. Филатова имеют ряд отличий. Так, в пьесе «Моцарт и Сальери» все обращения, за исключением двух: *Великий Моцарт!*; ... *друг Сальери!* – выражены нарицательным существительным: *Уж это, сударь*, явный перебор!; *Ступай, болван!*; *Я же Моцарт, дурачок!*; *Хлебни, придурок!*; *Брезгуешь, зараза?*. Обращения, выраженные нарицательными существительными, употребляются значительно чаще, чем собственные. Ср., обращение *сударь* в тексте данной пьесы встречается девять раз, а имена Моцарта и Сальери, вместе, – шесть раз.

Тематические группы представлены только обращениями к мужчинам.

Таким образом, Л. Филатов, употребляя в тексте пьесы «Моцарт и Сальери» преобладающее количество обращений, выраженных нарицательными существительными, решает задачу создания гармоничного многогранного художественного образа персонажа и всего произведения в целом. Ведь нарицательные существительные в большей степени, чем собственные, способны передать тончайшие оттенки авторской мысли и чувства.

Сказ «Про Федота-стрельца, удалого молодца» в силу своей фольклорной основы и мотивации характеризуется соответствующим составом обращений.

Наиболее многочисленная группа – обращения к мужчине, большинство из которых выражено нарицательными существительными, несущими определенную эмоциональную нагрузку. Например: *Снаряжайся, братец*, в путь...; ...*Ах, злодей!*...; *Ты мне, вашеблагородь*, брось горячку-то пороть!; *Изловить меня, балда*, много надобно труда!; *Энто я тебе, голуба*, говарю, как краевед!; *Да пушай он, троглодит*, всю меня озолотит...; *Сколь ни бился ты, милок*, не попал Федот в силок!

Обращения, выраженные собственными именами, единичны: *Ну, Федот*, теперь держись!; *Зря ты, Федя*; *Ты мне, Федька*, энто брось...; *Ну-ко встаньте предо мною, Тит Кузьмич* и *Фрол Фомич!* Единичны также обращения в форме субстантивированных прилагательных: *Уходи, постылый*, прочь... .

Обращения к мужчине представлены и различными словосочетаниями: *Я тебя, коровья морда*, сам пристрою под топор!; *Что ж, чесать-то, старый черт*...; *Не*

взыщи мил-друг Федот...; А тебя, сверчок ты дохлый, с-под короны не видать!; До свидания, друг мой ситный... .

Основной формой выражения обращений к женщине являются единичные нарицательные существительные. Например: Ну, *шпиенка*, дай-то срок...; Чай, сама, *дурында*, видишь...; Цыц, *дуреха!*; Ну-ко, *женушка*, давай...; Ты мне, *девка*, не дури!; Я твою, *дружок*, мечту обязательно учту...

Менее частотны обращения, выраженные собственными именами существительными, фразеологизмами: Ты, *Марусь*, меня не зли...; Сколь ни билась ты, *Яга*, а ни вышло ни фига!; Только жисть мою, *Маруся*, загубили на корню!; Ты же форменный вредитель, *окаянная душа!*

Немногочисленную группу составляют обращения к народу, ко множеству лиц. Эти обращения выражены как нарицательным существительным во множественном числе, так и словосочетанием: Что вы, *братцы?*; А теперь, *честной народ*, вынь-ка рожи из бород!

Основной формой выражения обращений различных тематических групп является имя существительное, чаще всего нарицательное. Особенно широко используются Филатовым обращения, выраженные существительными с качественно-характеризующим значением (*шпиенка*, *дуреха*, *милок*, *дружок*, *женушка*, *злодей*, *ирод*). Таким образом, являясь регулятором отношений между говорящим (пишущим) и слушающим (читающим), обращения выполняют две главные функции: собственно-звательную или контактно-устанавливающую и характеризующую или модально-оценочную.

Обращения в прозаическом тексте проанализированы на материале киноповести Л. Филатова «Свобода или смерть». Они выражены собственными именами существительными, относящимися к мужчине и женщине. Например, *Толечка*, *Толик*, *Толя*, *Евнатий*, *Андрей*, *Бальзак*, *Иван Васильевич*; *Эмма Григорьевна*, *Сильви*. Также встречаются обращения к женщине, выраженные термином родства в прямом значении в сочетании с собственным именем, нарицательным существительным: *тетя Вер*, *тетя Вера*, *мадемуазель*.

В данном произведении представлена группа обращений к народу, ко множеству лиц, которые выражены, в основном, существительными во множественном числе, например: *товарищи*, *земляки*, *ребята*, *господа*. Единичны обращения с ключевым словом *господа*, выражающим статус особы-адресата речи, дополненным именем собственным: *господа Шереметьевы*, *господа Юсуповы*, *господа Голицыны*.

Обращение – это яркое, выразительное средство художественной речи.

Как показал анализ, Филатов достаточно часто использовал обращения, причем не только по их прямому назначению: называние адресата, но автор наделял их специфическими стилистическими функциями, посредством которых давал характеристику объекту обращения.

Все многообразие филатовских обращений можно разделить на несколько тематических групп. Среди них наиболее многочисленные – обращения к мужчине. Женские образы, а вследствие этого и обращения к женщинам встречаются реже. Эти две группы наиболее объемны и разнообразны по структуре. Остальные намного меньше по численности и менее разнообразны по форме выражения. Авторский выбор того или иного слова, использованного в обращении, позволя-

ет нам понять и авторскую оценку, и авторскую характеристику, направленную на объект обращения.

Литература

1. Филатов Л. А. Вариации на тему мультфильмов «Ну, погоди!». / Л. А. Филатов // Любовь к трем апельсинам. – М.: Триэн, 1999. – С. 405-407.
2. Филатов Л. А. Моцарт и Сальери. [Электронный ресурс] /Библиотека Альдебаран. – Режим доступа к книге: http://lib.alebaran.ru/author/ilato_leonid.
3. Филатов Л. А. Сказ про Федота-стрельца, удалого молодца. / Л. А. Филатов // Юность. – М. – 1987.
4. Филатов Л. А. Таганка – 75. Пародии. / Л. А. Филатов // Любовь к трем апельсинам. – М.: Триэн, 1999. – С. 399 – 402.

Льченко Г. М.

студентка НУБіП України (м. Київ)

Бабенко О. В.

науковий керівник, к.філол.н., доцент кафедри
романо-германських мов і перекладу НУБіП України (м. Київ)

ИТАЛИЙСЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті розглянуто питання збагачення англійського словника італійськими запозиченнями, проаналізовано проблему їх адаптації у системі мови-рецептора.

Ключові слова/ Keywords: запозичення / loanwords, внутрішньомовні чинники/ intralingual factors, екстралінгвальні чинники/extralinguistic factors.

Однією із рушійних сил, що забезпечував розвиток англійської мови, був іншомовний вплив, який виявлявся в процесі запозичення нових лексичних та фразеологічних одиниць. Цей процес пов'язаний з екстралінгвальними чинниками, що виникли в наслідок спілкування між носіями мови [5]. Лексика є найбільш рухомою та проникливою до іншомовних запозичень мовною підсистемою. Її відкритий характер і динамізм особливо чітко спостерігаються при вивченні історичного розвитку лексичного складу мови.

Метою цієї статті є дослідження італійських запозичень у складі англійської мови.

Мета роботи зумовлює необхідність вирішення таких завдань: визначення екстралінгвальних чинників, що впливають на процес запозичення італійських лексичних одиниць; виявлення процесів асиміляції запозичень.

Об'єктом дослідження є італійські запозичені лексеми, які поступово почали входити до складу англійської мови з початку XIV століття.

Предметом вивчення є структурні і семантичні особливості італійських запозичень, зафіксованих англійськими словниками [4].

Одним із шляхів поповнення англійського лексикону був процес запозичення італійських лексичних одиниць. Екстралінгвальний підхід до етимології та еволюції лексики дає можливість виявити причину вживання того чи іншого слова в англійській мові та отримати нові дані про їх семантику. Проведене нами соціолінгвістичне дослідження виявило певні відповідності між історичними подіями та поповненням лексичного складу англійської мови словами іншомовного походження, зокрема, італійськими. Час проникнення тієї чи іншої лексичної одиниці до англійської мови було зумовлене поширенням контактів з Італією.

Як відомо з історії, Італія була однією з перших країн в Європі, де стали складатися капіталістичні відносини. Уже в XIV столітті там існувала торгова буржуазія, яка мала у своєму розпорядженні значні кошти. Англійська економіка була пов'язана з італійською мануфактурою, яка не могла б існувати без англійської вовни. Ці економічні зв'язки знайшли своє відображення в словниковому складі англійської мови, який, починаючи з XIV століття, запозичує італійські слова, що стосуються торгівлі та мануфактури.

Одним з таких слів є слово *bank* – банк. Воно походить від італійського слова *banca*, що означає лавка. Щоб зрозуміти його етимологію, слід пригадати, що в XIII–XIV століттях у північно-італійських республіках процвітало лихварство, суть якого полягала в тому, що лихварі давали купцям гроші в борг під певний відсоток. Зазвичай вони сиділи на площах за невисокими столиками, що мали назву *banco*, так як були схожі на лаву *banca*. Незабаром, установи, що виникли на основі цих операцій, також стали носити назву *banco*. У англійську мову слово *bank* проникло в XVI столітті.

Разом з розвитком торгівлі в Італії розвивалась і військова справа. Деякі слова, що позначали поняття, пов'язані з військовою організацією, проникли також і в англійську мову, як і в інші європейські мови. Сюди належать іменники *alarm* – тривога, *colonel* – полковник, *squadron* – ескадрон, ескадра і деякі інші.

Слово *alarm* походить від італійського словосполученню *all'armi*, яке використовувалося як вигук у значенні призову «до зброї!», «Тривога!». У XVI столітті було утворено іменник *alarm* зі значенням заклик до зброї, тривога. Далі виникає значення сполох і, нарешті, дзвін годинника, звідси виникло складне слово *alarm-clock* – будильник.

Однак, найбільш впливовою італійська мова була в епоху Відродження. Відомо те значення, яке література і мистецтво Відродження мали для всієї європейської культури. Англія також відчула на собі цей вплив. Особливо це стосується галузі образотворчого мистецтва, архітектури і музики. Тому цілком природно, що цілий ряд предметів і понять, що відносяться до цих областей, названі словами, запозиченими з італійської мови.

Так, у галузі образотворчого мистецтва були запозичені слова *mezzotinto* – меццотінто (особливий спосіб друкарського відтворення гравюр), *studio* – студія (майстерня художника і ряд інших).

У галузі архітектури були запозичені іменники: *balcony* – балкон, *fresco* – фреска, *cornice* – карниз, *mezzanine* – антресолі, *stucco* – штукатурка.

Особливо багато слів було запозичено з галузі музики та музичної культури. Сюди слід віднести: А) Назва музичних інструментів, наприклад: *cello* – віолончель, *piano* – рояль, *violin* – скрипка, *piccolo* – мала флейта; Б) Назви співочих голосів, наприклад: *bass* – бас (чоловічий голос), *baritone* – баритон, *contralto* – контральто, *soprano* – сопрано; В) Назви музичних творів, як наприклад: *opera* – опера, *sonata* – соната, *aria* – арія.

Нарешті, у галузі літератури можна відзначити запозичення таких слів, як *canto* – пісня і *stanaza* – строфа.

У XIX столітті запозичуються деякі слова, що відображають політичну боротьбу в Італії. Наприклад, *carbonary* – вугляр, *camorra* – банда. Збільшується група запозичень, пов'язаних з наукою, проте, найбільшу кількість запозичень, як і в попередні два століття, надійшло з галузі музики і мистецтва. Як приклади можна навести такі слова: *sonatina*, *cavatina*, *legato*, *prima donna*, *diva*, *fiasco*, *studio*, *replica*.

З запозичень початку XX століття можна відзначити: *autostrada* – автострада, *duce* – вождь і *fascist* – фашист. Останнє слово пов'язане з латинським словом *fasces* – назва емблеми виконавчої влади в Стародавньому Римі (пучок березових прутів із встромленою посередині сокирою) [1, с. 240].

Проведений аналіз запозичень з італійської мови дозволяє дійти певних висновків, а саме: процес запозичення цих лексичних одиниць зумовлений внутрішньомовними чинниками (необхідністю позначення нових понять і реалій), а також екстралінгвальними чинниками, зокрема, мовними контактами); багато італійських запозичень входить до англomовної лексики на позначення економічних, політичних і військових понять, але більшість їх становлять терміни на позначення предметів і явищ мистецтва, архітектури і музики; італійські запозичення підлягають процесам графічної, фонетичної та морфологічної асиміляції. Отже, сотні італійських слів були асимільовані, засвоєні англійською мовою та стали її невід'ємною частиною.

Література

1. Аракин В. Д. История английского языка / В. Д. Аракин // Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. "Иностранные языки". – М: Просвещение, 1985. – 256 с.
2. Беляева С. А. Словообразовательная активность заимствованного слова / С. А. Беляева // Проблемы словообразования. – Владивосток: Дальневост. гос. ун-т. – 1979. – Вып. 7. – С. 34-38.
3. Голдованський Я. А. Етапи іншомовного походження в лексичній системі мови-реципієнта // Іншомовна філологія. – 1983. – Вип. 69. – С. 17-21.
4. Halliday F. Shoked and Awed. A Dictionary of the War on Terror. – University of California Press, Berkeley, Los Angeles, 2010. – 337 p.
5. Langacker R. W. Language and its structure: some fundamental linguistic structure. – NY: Harcourt Brace Jovanovich, 1993. – 275 p.

Байкова А. В.

ФГБОУ ВПО «Вятский государственный
гуманитарный университет»

факультет лингвистики, студент

Научный руководитель:

доктор филол. наук, доцент

О. В. Байкова

**ОСОБЕННОСТИ ОТРАЖЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЙ
СПЕЦИФИКИ В ПОСЛОВИЦАХ И ПОГОВОРКАХ, СОДЕРЖАЩИХ
РЕАЛИИ – НАЗВАНИЯ ПРЕДМЕТОВ И ЯВЛЕНИЙ
МАТЕРИАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ**

Ключевые слова: немецкое этническое меньшинство, национально-культурная специфика, пословицы, поговорки, материальная культура

Keywords: German ethnic minority, cultural identity, proverbs, material culture

Активно ведущиеся в последние десятилетия исследования в области антропологической лингвистики находятся на стыке нескольких научных дисциплин и осуществляются в их тесном взаимодействии. Обозначенный подход определяет направление данной работы, основной целью которой является теоретическое обоснование понятия языковой картины мира применительно к лингвокультурологическим исследованиям. В рамках настоящего исследования под языковой картиной мира понимается совокупность зафиксированных в единицах языка представлений народа о действительности, опосредованных культурой, проявляющихся в отборе национально маркированных языковых средств [1, с. 85].

Проведённый анализ пословиц и поговорок российских немцев свидетельствует о том, что их картине мира присущи как интернациональные, так и национально-специфические черты. В качестве примера для выявления национально-культурной специфики в пословицах и поговорках нами были выбраны реалии – названия предметов и явлений материальной культуры.

Анализ пословиц и поговорок подтвердил положение о том, что наиболее выраженным национально-культурным значением обладают пословицы и поговорки, в структуре которых можно выделить какие-либо реалии, тем более что они легки для вычленения.

Необходимо отметить, что пословицы и поговорки российских немцев в большинстве случаев содержат названия предметов и явлений не только духовной, но и материальной культуры.

Проведённое исследование показало, что среди лексических единиц, репрезентирующих реалии-названия предметов материальной культуры, наиболее часто употребляемыми являются следующие: 1) названия денежных единиц; 2) названия блюд; 3) названия единиц измерения.

Первую группу представляют единицы, относящиеся к тематическому фрейму «деньги», причем упоминаются как денежные единицы, имевшие хождение на тер-

ритории Германии в разные периоды её истории: *Batzen* (alte Münze, in Deutschland 4 Kreuzer, in der Schweiz 10 Rappen [2, с. 233]), *Heller* (Silbermünze, seit dem 19. Jh. Kupfermünze, in Österr. bis 1924 1/100 Krone), *Groschen* (kleinste Münze, 1/100 Schilling), так и денежные единицы на территории России и бывшего Советского Союза: *Kopeke* (russ. Silbermünze; heute russ. Scheidemünze, 1/100 Rubel), *Rubel* (Währungseinheit der Sowjetunion, 100 Kopeken [2, с. 1080]). Например, „A gudi Ausred is drei Batze wert“ („Gute Ausrede ist drei Batzen wert“), „Do leiht dr Grosch im Ritz“ (в значении: Der Groschen bleibt hängen) [3].

Во второй группе можно выделить несколько наиболее значимых для российских немцев блюд, отнесённых нами к тематическому фрейму «еда». Одним из них считается традиционное немецкое блюдо – жареная колбаска: „Der Bauer liebt lange Bratwürste und kurze Predigten“ („Der Bauer liebt lange Bratwürste und kurze Predigten“), „Däs is grad wie wamr ä Brotworscht in `n Hundsstahl schmeisst“ („Das ist gerade so, als ob man eine Bratwurst in den Hundestahl schmeisst“) [Там же] и др. Значение данных пословиц формировалось с учётом значений этой лексемы.

Среди лексических единиц, репрезентирующих реалии-названия предметов материальной культуры, относящихся к тематическому фрейму «еда», кроме «жареной колбаски», необходимо назвать следующие: каша, сыр, колбаса и соль, причём в основном упоминается *каша*. Проиллюстрируем это на примерах пословиц и поговорок носителей диалекта: „Wann `s Herschebrei regnet, hot mr kaa Leffel“ („Wenn es Hirsebrei regnet, so hat man keinen Löffel“), „Die geht um die Brenn rum, wie die Katz um `n haasse Brei“ („Sie geht um das Brennen herum, wie die Katze um den heißen Brei“) [Там же] и др.

В третью группу включены такие единицы измерения, как пуд (*Pud* = алт. русс. Gewicht, 16,38kg [2, с. 1022]), верста (*Werst* = русс. Längenmaß, etwa 1km [Там же, 1428]). Например: „Mr muß mit `m Mensch ä Bud Salz esse, bis mr `n kenne lernt“ („Man muß mit einem Menschen einen Pud Salz essen, bevor man ihn kennen lernt“), „Un däs war kan Katze-sprung, zwanzig Werscht“ („Und das war kein Katzensprung, zwanzig Werst“) [3] и др.

Таким образом, упоминание тех или иных реалий в пословицах и поговорках российских немцев акцентирует особую роль экстралингвистических факторов, которые необходимы для выявления их внутренней формы, а также для их понимания.

Проведённый анализ пословиц и поговорок доказывает необходимость дальнейшего изучения национальных особенностей картины мира с целью более глубокого проникновения в мир реальной действительности, отражённый в сознании определённой лингвокультурной общности.

Литература

1. Штейнгард Л. М. Особенности репрезентации языковой картины мира российских немцев (на материале пословиц и поговорок) / Л. М. Штейнгард: дисс. ... канд. филол. наук. – Красноярск, 2006. – 192 с.
2. WDW – Wahrig, G. Deutsches Wörterbuch [Text] / G. Wahrig. – Gütersloh; München: Bertelsmann Lexikon Verlag GmbH, 1992. – 1493 S.
3. ПиПНП – Пословицы и поговорки немцев Поволжья: сб. / сост. Е. М. Ерина [и др.] ; [Междунар. союз нем. культуры]. – М.: Готика, 2000. – 207 с.

**СЕМАНТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ФЕ С АРХИТЕКТУРНЫМ КОМПОНЕНТОМ
В АНГЛИЙСКОМ, РУССКОМ И ТУРЕЦКОМ ЯЗЫКАХ.**

Ключевые слова/Keywords архитектура, архитектурная лексика, ФСП, дом, дверь, камень / architecture, architectural vocabulary, house, door, stone, камень, дверь, дом, taş, ev, kapı.

В рамках данной работы рассмотрены ФСП, архитектура, ФЕ с компонентами архитектурной лексики: «дом», «дверь», «камень» «угол» в английском, русском и турецком языках.

Сопоставительное изучение ФЕ ставит своей целью изучение фразеосемантического поля и сравнение микрополей с ФЕ в 3 языках: в английском, русском и турецком.

Архитектурная и строительная лексика обладает ограниченным набором терминологической лексики, выражающей архитектурно-строительные понятия, выражает базовые строительные понятия, являющиеся фундаментальными для общества. На современном этапе развития архитектурной лексики, когда определены понятия «архитектурной лексики», следует учесть тот факт, что в центре интересов лингвистов остается вопрос – сравнительное изучение ФЕ с компонентами архитектурной лексики.

Архитектура неотделима от жизни, люди и их деятельность неотъемлемая часть архитектуры, они не только зрители, но и участники. Под архитектурой следует понимать здания, группы зданий, города и их концептуальную организацию, их рациональный строй [1, с.29].

Архитектурная лексика – это новая самостоятельная дисциплина и занимает особое место в ряду специальных языков. Исследованием понятия «лексика», отдельных разделов архитектурной лексики: помещений, архитектурных конструкций занимались такие исследователи как С. Эрасмия (2010), С.В. Гринев (2004), И.И. Донскова, И.А. Клепальченко, А.В. Минасян (2003), Н.А. Дуксова (2006). По нашему мнению, архитектурная лексика – это подъязык архитектуры, представляющий собой набор специальных терминов и языковых структур, предопределенных областью профессионального употребления, т.е. обладает ярко выраженной профессиональной направленностью и является необходимым инструментом для специалиста, осуществляющего деятельность в архитектурной среде. При сопоставительном изучении ФЕ применили сопоставительный метод: выделения ядра, семантических полей (микрополей) и определения их смысловой структуры.

Под семантическим полем принято понимать компонент языковой картины мира, лексико – семантическую группировку структуры лексики (ФЕ), которая включает в себя выделение ядра, ФСП и микрополей. Структура семантического поля наиболее включает в себя ядро (компонент ФЕ), ФСП, периферии, которые являются «обслуживающим персоналом» для различных понятийных сфер[2, с. 73].

Проведенный анализ ФЕ показывает, что устойчивые сочетания с компонентами архитектурной лексики служат для выражения какого-либо состояния, отношений, соответственно были выявлены фразеосемантические группы с общими значениями: «безвыходное положение», «общество», «взаимоотношения», «переживание».

В ФСП «безвыходное положение», ядром которого выступает архитектурное слово «дверь» можно выделить:

– микрополе «потеря» включает в английском языке ФЕ: Jack out of doors уволенный с работы, бездомный бродяга, turn smb. out of doors выставить кого-либо, shut the door in smb's door захлопнуть дверь перед кем-либо, show smb. the door указать кому-либо в дверь, close its doors / close the door on закрыть двери перед кем-либо; в турецком: kapıları kapamak закрыть двери перед кем-либо, kapıyı göstermek показать в дверь, kapıda kalmak остаться у двери, не смочь зайти; kapı dışarı etmek выгнать кого-либо; в русском: вышвырнуть за ворота, закрывать двери дома, указывать на дверь.

В ФЕ с компонентом «дом», «home», «house», «ev» целесообразно выделить поле «общество»:

– микрополе «учреждения» является менее преобладающим, которое присутствуют в трех языках. В английском языке наблюдается ФЕ: A bawdy house дом терпимости, Disorderly house, Parlour house, Funny house дурдом, House of cards карточный домик, Big house, House of delegates, House of lords, House of representatives; в русском языке представлены ФЕ: Белый дом, Странноприимный дом, Дом свиданий, Игорный дом, Питейный дом, Сиротский дом, Смирительный дом, Отправить в желтый дом; в турецком: Huzur Evi дом пристарелых.

Фразеосемантическое поле «взаимоотношения» охватывает обширную область знаний и включает в себя группы, характеризующие отношения людей друг к другу, отношение к окружающему миру, Богу, то целесообразно выделить следующие микрополя:

– микрополе «вера» в английском языке представлены ФЕ: «God's house» церковь («дом Бога»); в русском языке «Божий дом»; в турецком языке наблюдается ФЕ «Allah'ın evi» мечеть (буквально «дом Аллаха»);

– микрополе «семья» включает в себя ФЕ, характеризующие семейный очаг, семейные отношения. По мнению турецкого архитектора Й. Санли «дом» употребляется в качестве помещения, так же отражает культуру и образ жизни человека, главное значение слова дом – это уют, домашнее тепло[4, с. 4]. Микрополе «семья» отражено в русском языке ФЕ: принять кого-либо в свой дом, принять в дом кого-то. Центральное место в турецкой картине мира занимает понятие ev, в котором отразилась культурная модель мироустройства и отдельного человека в частности. Данная группа является наиболее распространенной в турецком языке: «ev bark» (буквально дом хозяйство) семья, «ev bark sahibi olmak» (буквально быть хозяином дома, хозяйства) иметь семью и дом, «evi evden avrat» женщина создает и оберегает домашний очаг, «evli evine, köylü köyüne gitsin» (буквально тот у кого есть дом, домой, а деревенский пусть едет в деревню) у каждого есть свой дом, «ev işletmek» (буквально «соорудить дом») хозяин дома;

– микрополе «дружба», «хорошие отношения» содержит в английском языке ФЕ: to get on like a house on fire ладить с кем – то; в русском: дружить домами, жить одним домом;

– микрополе, в которых находят выражение «уют», «гостеприимство». В английском языке это такие ФЕ, как *keep a good house* хорошо принимать гостей, *keep open house* устраивать приемы, отличаться гостеприимством, *make smb. free one's house* радушно принять кого-либо, *be at home to smb.* быть готовым принять кого-либо; в русском: *будь/чувствуй себя как дома*.

В ФЕ с компонентами «камень», «stone» «taş» следует отметить следующие микрополя, фразеосемантическим полем которых выступает «переживание»:

– микрополе «состояние»; ФЕ, в которых находят выражение духовный мир человека – эмоции, переживания представлено в английском языке: *deaf as a stone* глухая тетушка, *deaf as a stone* глух как пень; *cold as a stone* холодный как лед; *a heart of stone* каменное сердце; в русском: с каменным сердцем / душой; в турецком: *taş bebek gibi* (буквально «как каменный ребенок») кукла, манекен (о холодной красавице); *taş gibi yürek / taş yürekli* (буквально «сердце как камень/ каменное сердце») человек с каменным сердцем;

– микрополе «обида, трудности» отмечено в английском языке ФЕ: в русском: «камень преткновения», *камень на камень*, *подводный камень / камешки, камешек* о камешек в огород, *держат камень за пазухой*, *носить тяжкий камень на сердце*; в турецком: *bağrına taş basmak* (буквально «наступать на грудь камнем») скрывать под улыбкой свои переживания; *taş atmak* (буквально «кидать камень») говорить обидные слова, задираться; *baltayı taşa vurmak* (буквально «бить топором об камень») не нарочно обидеть человека; *çamura taş atmak* (буквально «кидать в грязь камень») спровоцировать человека на ссору, дразнить; *dağlara taşlara* (буквально «в горы и в камни») «пусть беда пройдет стороной нас»; *tekerine taş koymak* (буквально «ставить камень на колесо») вставлять палки в колеса; *başına taş yağmak/düşmek* (буквально «упал камень на голову») попасть в большую беду.

Таким образом, мы пришли к выводу, что архитектурная лексика относится к подязыку архитектуры и представляет собой набор специальных терминов и языковых структур, новая самостоятельная дисциплина, занимающая особое место в ряду специальных языков. ФСП содержит различного рода микрополя, объединенные общей семьей «дом», «угол», «дверь». На основе проведенного исследования ФЕ были классифицированы с семьей «дом», «камень», «дверь». На основе проведенного анализа выделено ФСП «безвыходное положение», которое включает в себя микрополе «потеря»; «общество» с микрополем «учреждения»; ФСП «взаимоотношения» с 4 микрополями: «уют», «вера», «семья», «дружба»; «переживание» с 2 микрополями: «состояние», «обида, трудности».

Литература

1. Анвин С. Основы архитектуры. – СПб.: Питер, 2012. – 272 с.
2. Базарова Л.В. Концепт «Бог» во фразеологических единицах (на материале английского, русского, турецкого и татарского языков). – Казань, 2011. – 209 с.
3. Подкопаева А.А. Вербализация художественного концепта «home/house» в произведениях английских писателей XIX-XX в. – Краснодар, 2010. – 235с.
4. Sanli Y. Decoding houses of a turkish architect. – Istanbul, 2007. – 10 с.
5. Торгашева А.С. Большой турецко-русский, русско-турецкий словарь. – Москва, 2011. – 960с.

THE INTERPRETATION OF THE LEXEMES OF ETHICS

Abstract

The article deals with the interpretation ethics' lexemes in Uzbek language. The lexeme are analyzed in basis of historical poems of Ahmad Yugnakiy, Makhmud Koshgariy, Yusuf Hos Hojib and others. Besides it, the generated lexemes from Persian and Arabic languages are studied.

Keywords: interpretation, lexemes of ethics, generated words, Old Turkic scripts, archaic words.

The Uzbek words which mean ethical and manner notions are used in the texts of treatises such as “Hibbat ul-haqoyiq” [2] by Ahmad Yugnakiy, “Qutadghu bilig” [4] by Yusuf Hos Hojib, “Attuhfatuz zakiyatu fil-lughatit turkiya” [1] (a rare gift about Turkic) by unknown author, and “Qobusnoma” [3] among others which were written in Turkic. These great works are the objects of the works devoted to the study of Uzbek in historical aspect.

Investigation of Old Turkic scripts shows that ethical views were very important for Turkic nations. The words with the meaning of ethical notions in the texts of these works are witness this idea.

For example, there are more than 228 words with the ethical and manner meanings in “Devonu lughatit Turk” by Mahmud Koshgariy. There are 74 words concerning this subject in “Lexica sredneaziatskogo tefsira XII-XIII vv” (Lexica of Central Asian tafsir XII-XIII centuries) which compiled by A.K. Borovkov, 46 words in “Attuhfatuz zakiyatu fil-lughatit turkiya” which compiled by S.Mutallibov, and 67 words in “Qodimiy turkiy til lughati” (Dictionary of Old Turkic, X-XII centuries).

Before the concurring of Central Asia (Turon) by Arabs, there were original Turkic words in the lexica of Turkic nations. For example, *алдын* – тубан, паст (61), *алиғ* – bad, *арбуз* – foolish, unkind (86), *арыз* – clean, pure (92), *арқуқ* – stubborn, refractory (101), *ашиғак* – soft, gentle (133) among others.

The source which mostly reflects the lexica of X-XI centuries is “Devonu lughatit Turk” by Mahmud Koshgariy. The words, which mean ethical and manner notions in “Devonu lughatit Turk” can be divided into two groups: the words which reflect human's good characteristics, and the words which reflect bad characteristics of human kind.

For instance, *адашилїқ* – friendship, devotion, sincerity (I, 165), *алчақ* – good natured, quiet, delicate, weak (I, 126); *арїғлиқ* – cleanness, purity (I, 166), *ақї* – generous, openhanded (I, 116), *билгä* – wise, clever, knowledgeable (III, 173) *отуклуғ* – хожатманд киши (I,168) are the words for expressing good characteristics, and such words as *а:л* – trick, catch (I -110), *эишäди* – slander (I ,273), *экаклїк* – impudence, perversity (I, 168), *эндїк* – unkind, fussy (I, 130), *эрмäгу* – lazy, (I,156), *эссїз* – unashamed, shameless (I, 160),

jub-jab (чуб-чаб) – filthy, disgraces (I, 309), *мунган* – talkative (I, 412) are the words for expressing bad characteristics of men.

In present, we do not use the most of these words and we call them archaic words. In spite of these lexemes we use another words which loaned from Arabic and Persian and new words which generated from them.

For example, *қут* (I,311) – happiness, fortune, *қив* – happiness, fortune (I,320), *узутлык* – greediness (I,166) // shame, honest; *узуг* (I,94) – vigilant, watchfull; *шуйин* (III,183) – greedy, disgraced, *итидағ* (I,430) – slander; *табизлиқ* (I,464) – jealousy, *сағ* (III, 167) – mind, *отуклуғ* (I,168) – a man who has a need; *кундил* (I, 396) – disgraced, corrupted; (I,424), *кирту* – truness, rightness, truth; *јуфқаланди* (III, 220) – merciless, unkind man; *башиғут* (I, 421) – student; *бэлинчи* (III,381) – friendship, devotion, sincerity.

If we observe “Devonu lughatit Turk” we can see that there are more than two lexemes for one ethical notion, especially in the area of morals. I think it relates to the characteristics of materials, which Mahmud Koshgari collected from various regional dialects.

As we mentioned already there are several words for one ethical notion in various dialects of Turkic. Mahmud Koshgari mentioned that there is a word called “erdam” for the notion of “ethics, morals” in Turkic, and he said that this word meant “morals, ethics, and nurture”.

In “Devonu lughatit Turk” we can come across such a wisdom saying: “*Эрдам баши мил*” which means “Beginning/head of the ethics is a tongue” (“Devonu lughatit Turk”, I, 138; I, 323). In Uzbek, this wisdom saying turned into a proverb and this witnesses that it has deep roots.

There are very many important ideas about ethics and morals in “Devonu lughatit Turk”. In the index-dictionary compiled for “Devonu lughatit Turk” given very many sayings as we mentioned above, and most of them used for expressing various features of human behavior/ethics. For example *ватанпарварлик* (patriotism), *меҳнатсеварлик* (love for own job), *меҳмондўстлик* (hospitality), *вафодорлик* (faithfulness), *ростгўйлик* (truthfulness), *мунофиқлик* (hypocrisy), *камтарлик* (humbleness, modesty), *мақтанчоқлик* (arrogance), *адолат* (justice) and *адолатсизлик* (unfairness), *сахийлик* (generosity) and *хасислик* (miserliness) [4, 329-511] among others. The examples we bring here shows that Turkic nations gave special attention to the breeding of a man. As a result, in Turkic lexicon developed a fund of words, which meant ethical and moral notions.

The rules and norms of ethics created by our ancestors was brought in the dictionary called “*Attuhfatuz zakiyatu fil-lughatit turkiya*” and in the dictionary “*Lexica sredneaziatskogo tefsira XII-XIII vv*” (“*Tafsir*” short form) compiled by A.K. Borovkov, but the lexemes of ethics in these dictionaries are different from the words in “Devonu lughatit Turk”. For example, even though most part of the lexicon of “Tafsir” consisted of Turkic lexemes, we can see the influence of Arabic and Persian in it. For instance, there are several Arabic and Persian lexemes: *сабр* (256)// patience; *салом* (261) // greeting, salutation; *хайр* (348) // disgraced, dishonest; *хусумат* – envy; *ҳасанат* (351) // good deeds, charity, kindness; *шум* (365) // shameless, unashamed among others.

Most of the lexemes, which we came across in this dictionary are also occurred in other dictionaries: *ару* – тоза, пок (clear, pure) (171), *эрдам* – адабли (righteous, honest) (177), *јалганчи* – liar (197), *јавуз* – душман (enemy) (204) among others, but this dictionary has many original lexemes: *јанишақ* – loudmouth, shouter (198), *јэган* –greed (200), *қозғи* –

(squealer) (227), *монг* – merciless (234), *сінгак* – honor (245), *тарт тін* – cold breath (258), *шақти* – provocation among others.

Even though the dictionary called as *qipchoq dialect* people who speak in this dialect now don't use the lexemes we mentioned above. The works mentioned above and dictionaries compiled based on them are very important sources in defining old roots of ethical lexemes, and the rules, norms and their characteristics of Turkic nations in this sphere. But writing the works in Arabic and Persian in XIV-XV centuries and in the periods after that time negatively affected to these great works. In that sense, following idea is appropriate: "Unfortunately most of the official documents related to the period of our study were written in Persian-Tajik. That is why it is difficult to give a comprehensive idea about the lexica of the period, although some of the documents (which were in Turkic) – *khan's* (king) orders can help us to reduce the difficulties" [5, p. 21].

Some scholars who studied the development of historical lexica of Uzbek wrote that increasing of the official language's function in the second half of XIV century and in the beginning of XV century is "related to the circumstance that in that time very many words which used in nations language, i.e. dialects adopted to the literary (standard, official) language" [5, p. 23]. This indicates that our language moved to the way of development by its inner potentials, but another condition also appeared in that period. We can see it in the pressure of Arabic and Persian to Uzbek.

Considering this fact, it would be correct if we study the characteristics of historical development of Uzbek by dividing it into two groups: 1) ancient (pre-Islamic) period, most loanwords and elements of this period are from Sanskrit and Chinese; 2) relatively new (Islamic and Mongols' conquer) period, there are Arabic, Persian-Tajik and Mongolian loanwords in this groups" [5, p. 29].

But this tradition was broken by the impact of Arabic and Persian-Tajik to Uzbek. This happened in the end of XIVth century and in the beginning of the XVth century. As a result, most Turkic words which expressed ethical notions replaced by Arabic and Persian-Tajik loanwords. "In the end of XIVth century and in the beginning of the XVth century loaning the words from other languages was characteristic condition. Loanwords increased the lexica of such spheres as administrative management, military, science, living among others. Beginning from this period the loanwords got their own places in the lexica of Old Uzbek because of the importance of them in particular sphere. In this period as in the last stage (XIII-XIV) of development of the Old Turkic languages, the translations from Persian-Tajik were very important in loaning the words into Old literary Uzbek" [5, p. 60].

The words with the meaning ethical notions which got place in "Alisher Navoi asarlarining izohli lugati" (Glossary of Alisher Navoi's works) can be prove our idea. Most of them are Arabic and Persian-Tajik loanwords, and Uzbek words generated from them. For example, *аблаҳ* – ignorant, unwise, immoral (I, 23), *аброп* – honorable, good natured people (I, 26), *адаб* – moral (I, 35), *адабсиз* – immoral, dishonest (I, 36), *адиб* – teacher, trainer (I, 39), *адл* – justice, honesty, righteousness (I, 39), *адоват* – envy, enmity (I, 43) *адолат* – justice, righteousness (I, 43), *адолат* – integrity, fairness, honesty (I, 44), *акмал* – most perfect (I, 72), *акрам* – most generous, very charitable, most openhanded (I, 73), *ахлоқ* – honesty, righteousness (I,83), *аноният* – selfishness, arrogance, conceit (I, 102), *аршар* – most noble, wise (I, 119) among others.

Here are some more examples: a) Arabic loanwords: *сахий* (generous), *жоҳил* (ignorant), *нодон* (unwise, ignorant), *нозикфаҳм* (a man who grasp very neatly), *зариф*, *ор* (), *комил* (perfect) among others; b) Persian-Tajik loanwords: *меҳрибон* (merciful), *мард* (brave, daring), *пок* (pure), *санг* (stone) among others. There are Turkic lexemes also which used traditionally among the words related to ethical notions in the works of Alisher Navoi. For example *оч III* (greedy), *билик* (knowledge), *биликлик* (knowledgeable) (I, 291), *енгиллик* (easiness) (I, 524), *ёлгон* (lie) (I,535) among others.

We can't say that ethical lexemes which we do not use in our language today are completely strange for Uzbek. We can see some of them in the works, which are devoted to historical and religious topics, and in historical novels but that does not determine the norms of literary Uzbek.

REFERENCES:

1. Ат тухфатуз закияту фил луғатит туркия. – Тошкент: “Фан”, 1968.
2. Аҳмад Югнакий. Ҳиббат ул-хақойиқ. – Т.: “Фан” нашриёти, 1972.
3. Кайковус. Қобуснома, – Т:”Ўқитувчи”, 1986.
4. Маҳмуд Кошғарий. Девону луғатит турк, индекс-луғат. Тошкент: “Фан”, 1967.
5. Дадабаев Х, Хамидов З. Ўзбек адабий тили лексикаси тарихи. Тошкент: “Фан”, 2007.
6. Юсуф Хос Хожиб. Қутадғу билиг. Нашрга тайёрловчи Қ.Каримов. – Т., “Фан”, 1971.

ФУНКЦИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ПОДЪЯЗЫКА

Ключевые слова: профессиональный подъязык, некодифицированный, железнодорожный транспорт, эзотерическая функция, номинативная, функция, экспрессивная функция, компрессивная функция, коммуникативная функция.

Keywords: the professional sublanguage, non-codified, railway transport, esoteric function, nominative, function, expressional function, compressive function, communicative function.

Профессиональный подъязык – многофункциональная языковая формация, занимающая широкое поле языкового пространства. Являясь одной из функциональных разновидностей высокоразвитого литературного языка, профессиональный кодифицированный язык выполняет самые важные функции языка: эпистемическую функцию (отражение действительности и хранение знания), когнитивную функцию или гносеологическую, познавательную (получение нового знания о действительности), коммуникативную функцию (средство человеческого общения). Благодаря эпистемической функции происходит связь языка с действительностью: в языковых единицах закрепляются выделенные, отображенные и обработанные человеческим сознанием элементы действительности транспорта [3, с.98]. Когнитивная или познавательная функция связывает язык с мыслительной деятельностью человека: в языковых единицах и их свойствах реализуются структура и динамика мысли, другими словами, единицы языка приспособлены для называния элементов действительности с последующим хранением знания и для обеспечения потребностей мыслительного процесса. В силу коммуникативной направленности языка согласуются потребности и условия протекания общения человека, важного аспекта его социального поведения. Кроме этих основных функций, иногда выделяют эмоциональную или экспрессивную функцию (быть средством выражения чувств и эмоции человека).

Профессиональный некодифицированный подъязык также выполняет существенные функции языка: коммуникативную, функцию общения; номинативную, функцию называния предметов; экспрессивную, функцию выражения эмоционального состояния носителя языка; компрессивную, служащую для экономии языковых средств и эзотерическую, при которой элиминируется внешний контакт.

Профессиональный подъязык сотрудников железнодорожного транспорта выполняет следующие функции языка:

1. **Коммуникативная функция** – функция непринужденного общения при непосредственном взаимодействии коммуникантов. Например, **аннушка** паровоз серии А • «Но в отличие от предыдущих новая «**аннушка**» будет не пассажирским шестивагонным составом»; **попугай** электропоезд повышенной комфортности

● «Самый быстрый из вариантов из Москвы в Кострому – скоростной электропоезд **«ponyżai»**; **pig** дизель марки 442 ● «It looks like a **Pig!**». «Это похоже на дизель марки 442»; **toaster** букв. тостер, электрический прибор для поджаривания хлеба; шутл. вагон поезда класса NZR EF ● «Almost all of the **“toasters”** are painted in the International Orange livery». «Почти все **“тостеры”** окрашивают в интернациональный «живой» оранжевый цвет».

2. **Номинативная функция** – функция называния предметов, явлений действительности. По сравнению с кодифицированным компонентом в этой части подъязыка номинативная функция смещена в сторону оценочности. Например, **мужик** груб. дикторский голос, объявляющий станции в электропоездах и в метро; **метельник** путеочиститель на локомотивах; **sheep** букв. овца; шутл. неопытный проводник; **old number** букв. старый номер; дизель марки D1 – D10.

3. **Экспрессивная функция** – функция манифестации оценочности, эмоционального состояния носителей профессионального подъязыка железнодорожного транспорта. Например, **монгол** ирон. тепловоз ТЭ или ранний ТЭЗ <узкие лобовые стекла ассоциируются с раскосыми глазами монголов; **муся** ласк. машина, за которой закреплена бригада; **baglet** букв. сумочка; красивая женщина-пассажир; **frog** букв. лягушка; часть стрелки на реборде колеса <из-за внешнего сходства с лягушкой. Диапазон эмотивности и оценочности широк: от ласкового до саркастического, от одобрительного до уничижительного.

4. **Компрессивная функция** – функция экономии языковых средств. Профессионализмы как субституции терминов создаются с целью редукции формы и экономии усилий коммуниканта. Например, **путейцы** работники хозяйства железнодорожного пути ● «Среди **путейцев** большое распространение получил метод продления срока службы материалов верхнего строения пути бригадира Бондарева Купянской дистанции»; **мерило** вагон-путеизмеритель; **HST** аббр. дизель марки 43; **ALCO** аббр. американская локомотивная компания.

5. **Эзотерическая функция** – функция, элиминирующая внешний контакт, в условиях которого «чужой» коммуникант исключается из общения. Например, **шайтан-арба 1**. ст. Мууга спущенный с горки вагон, маневровый локомотив ЧМЭЗ; 2. Санкт-Петербург–Пасс–Мск. электропоезд ЧС2т <за беспокойный ход; **красная шапочка** дежурный по станции (в метро); **super grunt** букв. суперворчун; дизель марки 09; **fruit machine** букв. фруктовая машина; дизель марки 24.

Выполняя достаточно разные, но в равной степени важные функции в процессе деятельности человека, профессиональный язык в его кодифицированном и некодифицированном вариантах оценивается как «основная социально-ролевая функция человека, реализация которой предоставляет ему средства для существования, но одновременно требует от него соответствующих знаний и умений, приобретаемых в результате обучения, а также опытом и привычкой» [1, 176].

Литература

1. Даниленко В.П. Русская терминология. Опыт лингвистического описания / Даниленко В.П. – М., 2002. – с.162.
2. Салаяев В.А. Два источника и две составные части русского сленга. / В.А.Салаяев // Социальные варианты языка: Сб. науч. тр. – Н.Новгород, 2002. – с. 215.

3. Сергеев В.И. Профессионализмы как объект лексикографии / В.И.Сергеев // Современная русская лексикография, 1980. – Л., 1981. – с. 115.
4. Железнодорожный сленг [Электронный ресурс] / – Режим доступа: <http://rail.uzdk.ru/slang/zheleznodorozhnyj-slang>.

ТЕРМИНЫ-ЭПОНИМЫ ИЗДАТЕЛЬСКОГО ДЕЛА В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Ключевые слова / Key words: английский язык, термины издательского дела, эпонимы / English, terms of publishing, eponyms.

Задача данной работы заключается в теоретическом и практическом анализе английских терминов издательского дела, а именно: специфических терминов – эпонимов. Под термином «издательское дело» понимается деятельность по созданию издательств и полиграфических предприятий, подготовке, изготовлению и выпуску печатной продукции [6].

Необходимо сказать, что до настоящего времени английские термины-эпонимы издательского дела не были предметом всестороннего исследования ни в отечественном, ни в зарубежном языкознании. Актуальность работы обусловлена необходимостью выявить и проанализировать термины-эпонимы издательского дела в английском языке. К применяемым в работе методам можно отнести: дискриптивный метод, метод количественного анализа, метод статического анализа английских терминов издательского дела.

Известно, что проблемой терминов-эпонимов занимались многие ученые (М.Г. Блау, В.Н. Губина, В.М. Лейчик, С.Б. Королева, Р.П. Самусева, В.А. Татаринов, Л.П. Чурилова, В.Д. Рязанцев). В частности Лейчик Владимир Моисеевич в работе «Обсуждение проблем эпонимии в современной науке» определяет эпоним как лексическую единицу, имеющую два значения [4]. Необходимо сказать, что особое внимание культурологическому аспекту эпонимов в рамках изучения имен собственных уделяют Н.В.Васильева, В.А.Виноградов.

По мнению Ахмановой О.С., эпоним (англ. eponym) – это «лицо, от имени которого произведено название народа, местности и т. п.» [1, с. 528]. Лейчик В.М. указывает на то, что первое значение слова «эпоним» восходит к ранней истории. Словарь Вебстера определяет эпоним (англ. eponym, греч. eponymos, впервые зафиксирован в 1846 году) как «что-то, названное в честь кого-то или чего-то» [11, с. 391].

Эпонимами являются далеко не только термины – имена нарицательные, обозначающие конкретные и абстрактные специальные понятия. Современное терминоведение оперирует концептами диалектической логики – общими, частными и единичными понятиями, в том числе и специального характера, которые соответственно обозначаются именами нарицательными, в первую очередь, терминами (номенклатурными единицами, которые при ближайшей рассмотрении являются специфическими терминами), обозначающими или выражающими частные понятия и именами собственными, отражающими единичные понятия [5, с. 14]. В.А.Татаринов понимает термины широко. Он выделяет разные виды эпонимов (авторские термины, фамильные термины, персонимы, эпонимные термины и др.), выполняющие темпорально-локальную, персонифицирующую функцию [7, с. 68; с. 235].

Таблица 1.

Статический анализ английских терминов-эпонимов в издательском деле

количество эпонимов в выборке	% от специальной выборки	% от общей выборки
12	7,2	0,6

Необходимо сказать, что термины-эпонимы в большинстве случаев появляются в результате присвоения этих названий как «языковые памятники» выдающимся ученым, изобретателям. Имеется определенное количество обозначений частных и единичных понятий, эпонимов – номенклатурных единиц и эпонимов – собственных имен (онимов).

Итак, под термином эпонимы следует понимать переосмысленные имена собственные – названия объектов по месту их производства, по фамилии, по наименованию места создания.

Необходимо сказать, что эпонимы присутствуют в терминологии издательского дела английского языка. Методом сплошного просмотра специальных словарей были найдены следующие уникальные (специфические термины) английские эпонимы издательского дела. Так, например английский эпоним “**Berne Convention**” – «Бернская конвенция об авторском праве». Конвенция была принята в Берне в 1886 году. Данный эпоним образовался по месту создания, швейцарского города Берн. “**Bristol paper**” – «бристольский картон». Изобретен в английском городе Бристоль [12].

Следующие эпонимы образовались от фамилии или имен авторов. “**Cyrillic alphabet**” – кириллица; славянский алфавит». Около 863 года братья Кирилл и Мефодий из Солуни (Салоники) по приказу византийского императора Михаила III упорядочили письменность для старославянского языка и использовали новую азбуку для перевода на славянский язык греческих религиозных текстов. Данный эпоним образовался по имени автора. “**Bodoni**” – «Бодони», «шрифты Бодони». Семейство гарнитур, основанных на рисунке шрифта. Эпоним образован от фамилии шрифтовика Джамбаттисты Бодони. “**Caslon**” – «шрифты Кэзлона». “**Braille**” – «шрифт Брайля (для слепых); «система чтения и письма (по выпуклым точкам) для слепых». Этот шрифт был разработан в 1824 году Луи Брейлем. “**Moon script**” – «шрифт Муна». В 1845 году Уильям Мун опубликовал упрощенную схему шрифта для слепых. “**Whatman paper**” – «белая высокосортная бумага без ярко выраженной фактуры, плотная, с поверхностной проклейкой», «ватман». Была изобретена в 1875 году в Англии Джеймсом Ватманом [2]. “**Ben Day tints**” – «фон из штрихов и точек; тангирная сетка» [3, с. 35]. Данный вид эпонима образовался от фамилии нью-йоркского печатника, Бенджамина Дейя (Benjamin Day) в начале XX в. Термин-эпоним “**Dvorak keyboard**” – «раскладка (клавиатура Дворака)». Согласно энциклопедии, «раскладка была придумана и оформлена в 1930-хх гг. Автором был Август Дворак. Особенностью такой раскладки заключается в том, что средний ряд клавиш включает в себя самые общие буквы» [11]. “**Bézier curve**” – «кривая Безье». Пьер Безье в 1962 году впервые представил публике свое изобретение. Впоследствии это открытие стало одним из важнейших инструментов систем автоматизированного проектирования и программ компьютерной графики. А, как известно, компьютерная графика входит в часть издательского процесса. “**Whitaker**” – «Уитакер», «ежегодный справочник

общей информации», который содержит сведения о зарубежных странах. Согласно англо-русскому лингвострановедческому словарю Великобритании, (издаётся с 1868) полное название “Whitaker’s Almanack”. По имени первого издателя Джозефа Уитакера (Joseph Whitaker) [9].

Как видно из таблицы термины-эпонимы составляют небольшую прослойку специальных терминов издательского дела. Однако их существование доказывает антропонимичность и атрибутивность данных терминологических единиц издательского дела в английском языке.

В заключение работы необходимо сделать следующие выводы.

Английские эпонимы издательского дела часто теряют качества индивидуальных обозначений, потому что в языке забывается первоначальное имя собственное.

В ходе изучения проблемы эпонимов издательского дела выяснилось, что со временем забывается оним, слово становится нарицательным, например «ватман».

Лексикографические словари не отражают эпонимы издательского дела. Для изучения английских эпонимов издательского дела требуется арсенал словарей, а именно: этимологический, историко-этимологический, толковый, специальный словарь издательских терминов и т.д.

Практический анализ показал, что английские термины-эпонимы издательского дела функционируют в специальном языке (7,2%), в общем английском языке (0,6%).

Литература

1. Ахманова, О.С. Словарь лингвистических терминов. – 2-ое изд. стереотип. Изд-во: «Советская Энциклопедия» М, 1969. – 606 с.
2. Блау, М.Г. Судьба эпонимов: 300 историй происхождения названий. Словарь-справочник. – М.: ЭНАС, 2010. – 271 с. ISBN 978-5-93196-932-9.
3. Виноградский А.В., Англо-русский словарь по полиграфии и издательскому делу. – М., Изд-во «РУССО», 1993. – 582 с. ISBN 5-200-01145-0.
4. Лейчик, В.М. Обсуждение проблем эпонимии в современной науке. – [Электронный ресурс] – код доступа http://www.ling-expert.ru/conference/langlaw1/leitchik_еронyms.html (дата обращения 13.01.2014)
5. Лейчик, В.М. Терминоведение: Предмет, методы, структура. Изд. 4-е. — М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. — 256 с. ISBN 978-5-397-00486-2.
6. Официальная терминология. Модельный закон об издательском деле. [Электронный ресурс]. – код доступа http://official.academic.ru/7709/%D0%98%D0%B7%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B5_%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D0%BE (дата обращения 06.01.2014)
7. Татаринов, В.А. Общее терминоведение: Энциклопедический словарь. М., Московский лицей, 2006. – 528 с.
8. Шелов, С.Д., Лейчик, В.М. Номенклатурные наименования как класс научно-технической лексики: состав и функции. Учебное пособие. СПб, СПб. гос. ун-т, 2007. – 44 с.
9. Лингвострановедческий словарь Великобритании. [Электронный ресурс]. – код доступа http://great_britain_en_ru.academic.ru (дата обращения 20.01.2014)

10. Английский академический словарь. – [Электронный ресурс]. – код доступа http://useful_english.enacademic.com (дата обращения 10.01.2014)
11. Merriam – Webster’s collegiate dictionary, 10-th edition, Springfield, Massachusetts, USA, 1995. – 1560 p.
12. Douglas Harper Etymology Dictionary. – [Электронный ресурс]. – код доступа http://global-teacher.net/mediacenter/english_history/0000100 (дата обращения 20.01.2014)

**СПРОБА СЕМАНТИЧНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ СУФІКСІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ
ОСОБИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ
ЗА ЛІВОБІЧНИМИ СЕМАНТИЧНИМИ КОНТЕКСТАМИ**

Ключові слова/Keywords: значення/meaning, лівобічний контекст/left-sided context, морфема/morpheme, мореміка/morphemics, позначення особи/person denotation, семантика/semantics, суфікс/ suffix, українська мова/Ukrainian

Учення про морфему донедавна розвивалося в руслі теорії словотвору, тому суфікси розглядали і переважно продовжують розглядати як словотвірні форманти, з погляду їхньої словотвірної функції і словотвірного значення. Це спричинює однібічний підхід до розуміння семантики морфемі – фактично отожднення значення морфемі (і суфікса зокрема) зі значенням словотвірного форманта – словотвірним значенням. Саме такий погляд на суфіксальну морфему переважає в сучасній лінгвістиці. Більшість сучасних українських та російських дериватологів поділяє думку, що афікс є основним виразником словотвірного значення і що саме це значення є основним значенням морфемі-афікса.

На думку автора, значення морфемі не тотожне значенню словотвірного форманта. У даній статті суфікси розглядаються як двобічні інваріантні парадигматичні одиниці суфіксальної підсистеми мови, що мають структуровану семантику, яка актуалізується залежно від їх функціонування.

У сучасній україністиці серед досліджень, присвячених семантиці суфіксів з погляду власне морфеміки, а не словотвору, можна зазначити монографії О. Безпосяко і К. Городенську, В. Горпинича, Є. Карпіловську, Н. Клименко та І. Козленко.

“Здобутки сучасної теоретичної морфеміки, – як зазначає І. Козленко, – дозволяють укласти словники морфем на нових засадах” [1, с. 41]. Створення словника морфем на засадах власне морфеміки є першочерговим завданням сучасної морфологічної лексикографії. Дослідниця виділяє три основні підвалини, на яких має ґрунтуватися опис морфемі у словнику морфем: 1. афікс як інваріантна одиниця мови; 2. двобічна природа морфемі (єдність плану змісту та плану вираження); 3. визнання самостійності значення морфемі як одиниці мови, що вичленовується зі слова [1, с. 41].

План вираження морфемі неодноразово ставав об’єктом досліджень в аспекті його інваріантності, парадигматичності та актуалізації в мовленні. Менша увага, на жаль, приділяється плану змісту морфемі. Саме це і породжує актуальність нашого дослідження.

В україністиці значення суфіксальних морфем розглядалося або в контексті розподілу похідних на лексико-семантичні групи, або з огляду на їх загальне та часткове словотвірне значення. Так, О. Кровицька виокремлює п’ять основних лексико-семантичних груп назв осіб: 1) назви осіб за родом діяльності та професією; 2) наз-

ви осіб за національною та територіальною ознакою; 3) назви осіб за соціальним і майновим станом, суспільно-політичним становищем; 4) назви осіб за сімейними і родинними стосунками, свояцтвом; 5) назви осіб за зовнішніми ознаками та внутрішніми властивостями [2, с. 7]. О. Безпояско, характеризуючи семантику афіксів в ономасіологічному аспекті, виділяє у суфіксальному полі суб'єктності мікрополе діяча та мікрополе суб'єкта стану [3].

З-поміж семантичних компонентів морфемі найповніше описані словотвірні значення – загальне та часткові. Загальні словотвірні значення суфіксів ‘особа – носій процесуальної ознаки’, ‘особа – носій предметної ознаки’ та ‘особа – носій ознаки’ характеризуються у часткових словотвірних значеннях з урахуванням семантики твірної основи. “Так, похідні слова словотвірного типу з суфіксом *-ист/-іст*, утворювані від іменників, є найменуваннями осіб (загальне значення). У його межах існують часткові на зразок: ‘той, хто займається предметом, названим твірною основою, як фахівець’ (*арфіст, бандурист, телеграфіст*), ‘як любитель’ (*авіамоделіст, філателіст*) тощо” [4, с.621]. При цьому, як правило, розглядаються найбільш типові випадки функціонування суфіксів у ролі словотвірного форманта, а не всі. Нечисленні та унікальні слова, що є сферою функціонування морфемі, переважно не подаються.

Семантичні особливості суфіксальних морфем як парадигматичних одиниць мови довгий час залишалися поза увагою лінгвістів. У даній статті вважаємо за необхідне розглядати суфіксальну морфему як самостійну значеннєву одиницю мови, семантика якої має синтагматично зумовлені аспекти. Саме такий підхід до опису семантики суфіксів можна вважати коректним з погляду морфеміки як підсистеми мови.

Семантику морфемі як двобічної значеннєвої одиниці мови, подібно до семантики лексеми, можна розглядати як сукупність морфемо-семантичних варіантів (МСВ). Морфемо-семантичний варіант – це актуалізація інваріантної морфемної семантики у конкретному внутрішньослівному оточенні [5]. Морфемо-семантичні варіанти формують семантичну парадигму суфікса. У цьому між лексемою та морфемою простежується ізоморфізм.

Актуалізація морфемо-семантичних варіантів суфіксів зумовлена семантикою лівобічного контексту. Семантика суфіксів актуалізується в словах, які є сферою функціонування морфемі. Морфема тісно інтегрована у слівний контекст. Саме тому її семантика багато в чому визначається сусідніми морфемами і залежить від ліво- та правобічного контексту – не словотвірного, а семантичного. Системний опис семантики морфемі передбачає аналіз усіх її контекстних позицій, й унікальних також. Для того, щоб виявити всі семантичні контексти, в яких може функціонувати кожен із суфіксів зі значенням ‘особа’, необхідно мати семантичну класифікацію усього лексичного складу мови.

Лівобічні семантичні контексти суфіксів – основи слів, що входять до одного лексико-семантичного поля, для яких визначальними є спільне поняття, ідея, а не спільна частиномовна належність. Така основа може збігатися з твірною основою в аспекті її словотвірної похідності або не збігатися.

В українському мовознавстві бракує семантичних класифікацій словникового складу мови. У русистичі створені окремі ідеографічні словники частин мови [6] та лексико-семантичних груп [7]. Відсутність відомостей про обсяг та наповнення

окремих лексико-семантичних груп не дозволяє докладно схарактеризувати лексику, в якій функціонують або не функціонують суфікси зі значенням особи [8, с.220]. Тому постає потреба у створенні власної класифікації лівобічних семантичних контекстів суфіксів на позначення особи.

Проведений нами системний аналіз 9 265 слів, які є сферою функціонування суфіксів зі значенням 'особа', дозволив виявити 52 суфіксальні морфемні форми, які конституюють ці слова і в системі мови утворюють одну морфемну підсистему поміта *agentis*. Кількісні параметри та семантика кожної морфемної форми простежуються на фоні та в порівнянні з іншими морфемами цієї парадигми. Основними суфіксами на позначення особи в сучасній українській мові є чотири питомі та два іншомовні суфікси (уживані в 79 % похідних суфіксальних слів на позначення особи): **-ик**⁻¹ (*змагал'н-ик-ø*), **-ец'** (*албан-ец'-ø*), **-ист**/**-іст** (*медал'-іст-ø*, *супремат-ист-ø*), **-ер**/**-ор** (*ревізор-ø*, *спам-ер-ø*), **-ар** (*камен'-ар-ø*), **-ач** (*користув-ач-ø*).

Систематизація лівобічних контекстів суфіксів на позначення особи за лексико-семантичними розрядами була здійснена у нашому дослідженні на основі семантичних класифікацій, запропонованих у "Національному корпусі російської мови" [9], розділ "Семантика", та "Великому тлумачному словнику російських дієслів" Л. Бабенко [6]. Класифікація доопрацьована та уточнена з урахуванням власних спостережень над матеріалом. Лінгвістична інтуїція, інтроспективне спостереження за мовними та мовленевими фактами, на думку Г. Вежбицької, є об'єктивним лінгвістичним методом [10].

Лівобічні семантичні контексти суфіксів класифіковані відповідно до таких параметрів:

1. Одиниці одного лексико-семантичного розряду мають спільну ідею, поняття, що стосується сфери життя та діяльності людини. Поняття, що відповідають сферам життєдіяльності людини, повинні бути максимально деталізовані.

2. До уваги береться тільки той лексико-семантичний варіант полісемічних слів, який безпосередньо взаємодіє із кожним суфіксом як лівобічний контекст. У випадках метафоричної мотивації класифікується переносне значення лівобічного контексту: *шкурн-ик-ø* 'той, хто дбає про власні інтереси (власну шкуру)' відносимо до розряду 'психічна сфера', а не 'частина тіла'.

3. Класифікуються значення власне лівобічних контекстів, а не словникові дефініції суфіксального слова: *бетонувал'н-ик-ø* 'те саме, що бетоняр: майстер, що здійснює бетонування' та *бетон'-ар-ø* 'майстер, що здійснює бетонування'. Лівобічний контекст першого слова відносимо до ЛСР 'оброблення' за значенням дії *бетонувати*, другого – відносимо до ЛСР 'речовина, матеріал' за значенням *бетон*. Такий підхід дозволяє простежити особливості номінації одиниць із певним суфіксом.

4. За умови, коли суфіксальне слово мотивується словосполученням, лівобічним контекстом вважаємо семантику головного слова словосполучення: *очн-ик-ø* 'лікар, що займається очними хворобами' лівобічний контекст відносимо не до ЛСР 'частина тіла', а до 'хвороба'.

Звичайно, така класифікація лівобічних контекстів не є бездоганною. Однак вона дозволяє систематизувати семантичні лівобічні контексти і в кожній групі виявити домінантне значення, що є основою формування морфемо-семантичних варіантів певного суфікса.

У результаті аналізу всіх похідних зі значенням 'особа' виявлено шість груп лівобічних контекстів, з якими семантично сумісні суфікси зі значенням 'особа'. Це 'Людина', 'Соціальна діяльність людини', 'Соціум', 'Артефакт', 'Природа', 'Абстрактне поняття'.

Аналіз лівобічних контекстів у кількісному та якісному вимірах та їх семантичної сполучуваності з суфіксами на позначення особи дає можливість зробити цікаві висновки про мовну свідомість, яка знаходить своє відображення в номінативній діяльності: найбільш чисельними є номінації особи за її професійною та соціальною діяльністю; значно менше номінацій, пов'язаних із особистим життям людини. Це, очевидно, зумовлене тим, що в сучасній українській мові знайшли відображення зміни в соціальному житті та діяльності людини, породжені активними процесами глобалізації, індустріалізації та розвитку інформаційних технологій в сучасному світі. Лівобічні контексти 'Соціальна діяльність людини' представлені відносно молодими утвореннями (XX–XXI ст.). Вони є найчисельнішими (3972 слова, 43 % усіх досліджуваних слів) та реферують до соціального життя людини: виробничо-економічної, господарської, соціальної діяльності, військової сфери, мистецтва і культури, науки, спорту, політики, релігії та ідеології чи філософії. Характерною особливістю цих контекстів є те, що вони часто позначають діяльність, якою особа займається професійно, на що вказують відповідні ремарки у словникових дефініціях ("робітник", "професіонал", "спеціаліст") або це впливає з того, як осмислюється діяльність у сучасній мовній картині світу (*видавати, продавати, викладати, депозит, реклама, силікатне виробництво, настелювати, осмолювати, піхота, естрада, більшовизм, софізм, позиватися, лідирувати, емансипація, футбол*).

Лівобічний контекст 'Соціальна діяльність людини' найбільш характерний для суфіксів *-ик-1* та *-ист-/-іст-*. Менша сполучуваність із цим контекстом властива *-ець-* та *-ер-/-ор-*. Похідні слова завжди є стилістично нейтральними (*заступн-ик-0, ейкумен'іст-0, виконав-ець-0, функці'юн-ер-0*). Низькочастотні суфікси функціонують у складі лише 2,4 % слів і можуть бути як стилістично нейтральні, так і стилістично забарвлені (*д'іл-ок-0, труд'аг-а, потак-ай-л-о, чин-уш-а*).

Лівобічний контекст 'Людина' – другий за кількісним обсягом (2207 слів, 24 %), що реферує до зовнішніх ознак людини чи її внутрішніх якостей, віку, родинних та інтимних стосунків, суспільного стану, фізіологічної та ментальної сфери тощо (*старий, хитрий, скепис, відпочивати, худий, перелюб, гаркавити, володіти, втікати, гребти, кохати, сваволя, слухати, оглядати, мерзнути, грабіж, учити*).

З лівобічним контекстом 'Людина' найбільше вживані високочастотні суфікси *-ик-1, -ець-*, меншою мірою – *-ач-* та *-ак-* (*бес'ідн-ик-0, зна/в-ець-0, слух-ач-0, бід'н'ак-0*). Порівняно з контекстами 'Соціальна діяльність людини', помітну активність виявляють низькочастотні суфікси, які утворюють 10,7 % слів на позначення особистого життя людини (*мал'ук-0, прихвост-ен'0, богат-ир-0*).

Лівобічний контекст 'Артефакт' спостережений усього в 10 % слів (928 слів). До нього відносимо контексти на позначення предметів, створених або оброблених людиною: предмет побуту, пристрій, музичний інструмент, знаряддя, документ, споруда, приміщення, одяг, їжа, речовина, матеріал. Ці лівобічні контексти реферують до предметів, з якими пов'язана професійна та непрофесійна діяльність людини (*значок, медаль, казан, меблі, таксі, гармата, сокира, паспорт, дьоготь, кожух, дім, торт*).

Лівобічний контекст 'Артефакт', реферує до предметів, створюваних або використовуваних людиною, є найбільш характерним для суфіксів *-ик⁻¹* та *-ар-*, менше *-ист-/-іст-* (*кайл'івн-ик-ø, вес'л'-ар-ø, машин'-іст-ø*). Інші суфікси поєднуються з цими контекстами спорадично. Низькочастотні суфікси зі значенням 'особа' не утворюють похідних із контекстами 'Артефакт'.

Лівобічний контекст 'Соціум' виявлений у 9 % слів (865 слів) із семантикою середовища, в якому існує людина, та явищ, пов'язаних із цим середовищем. Переважно це реалії особистого життя людини, однак лівобічні контексти 'установа, заклад' можуть реферувати до професійного заняття людини (*слов'яни, Китай, школа, парламент, фестиваль, мітинг*).

Лівобічні контексти 'Соціум' вирізняються тим, що основним суфіксом, який з ними семантично сумісний, є *-ец⁻²*, а не *-ик⁻¹* (*дайів-ец⁻²-ø, фестивал'н-ик-ø*). Ці основи також широко поєднуються з низькочастотними суфіксами, що утворюють майже четверту частину всіх слів з даним лівобічним контекстом (*донеччан-ин-ø, одес-ит-ø, франц-уз-ø, москв-ич-ø*).

Лівобічний контекст 'Природа' (599 слів, 7 %) реферує до предметів і явищ, не створених людиною, які не залежать від її волі: астральне тіло, тварина, фізичне явище, тіло, хвороба, час. Контексти можуть позначати професійне заняття людини або реферувати до її особистого життя (*планета, плантація, гори, собака, табун, рис, поле, ліс, рахіт, вечір, магнетизм*). Суфікси *-ик⁻¹*, *-ец⁻²*, *-ар-* та *-ік-/-ик⁻²* є основними партнерами для лівобічних контекстів 'Природа' (*тайгов-ик-ø, звізд-ар-ø, рахіт-ик-ø*). Широко сполучаються з лівобічними контекстами 'Природа' також низькочастотні суфікси (16,7 %): *глух-ан'-ø, аз'і-ат-ø*.

Лівобічний контекст 'Абстрактне поняття' виявлений у незначній кількості слів (584 слів, 6 %), що позначають абстрактні поняття (*догма, рекорд, фах, четвірка, ініціювати*). Сполучуваність лівобічних контекстів 'Абстрактне поняття' обмежена п'ятьма суфіксами, домінують *-ик⁻¹* та *-ер-/-ор-* (*рутин-ер-ø, тр'йечн-ик-ø*). Єдиний низькочастотний суфікс *-ет-* уживаний в слові *апологет-ø* та похідних.

Отже, у результаті аналізу лівобічної валентності суфіксів виявлено, що високочастотні суфікси найбільш послідовно сполучаються з усіма лівобічними контекстами, а низькочастотні суфікси – лише з тими контекстами, що реферують до особистого життя особи ('Людина', 'Соціум', 'Природа').

Використана література:

1. Козленко І. Тлумачний словник афіксальних морфем української мови: засади укладання [Текст] / І. Козленко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика. – Вип. 19. – 2008. – С. 41–45.
2. Кровицька О. Назви осіб в українській мовній традиції XVI–XVIII ст. Семантика і словотвір [Текст] / Ольга Кровицька ; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Л., 2002. – 213с. – Бібліогр.: с. 190–211.
3. Безпояско О. К. Морфеміка сучасної української мови [Текст] : монографія / Олена Костянтинівна Безпояско, Катерина Григорівна Городенська. – К. : Наукова думка. – 212 с.

4. Українська мова. Енциклопедія [Текст] / Редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), Зяблюк та ін. – 2-е вид. випр. і доп. – К.: Українська енциклопедія, 2004. – 824 с. : іл.
5. Соколова С. О. Префіксальний словотвір дієслів у сучасній українській мові [Текст] / С. О. Соколова ; НАН України; Інститут української мови. – К. : Наукова думка, 2003. – 283с. – (Проект «Наукова книга»). – Бібліогр.: с. 269-280.
6. Большой толковый словарь русских глаголов : идеографическое описание. Синонимы. Антонимы. Английские эквиваленты [Текст] / Под ред. Л. Г. Бабенко. – М. : АСТ–ПРЕСС КНИГА, 2007. – 567 с.
7. Русский семантический словарь [Текст]. Толковый словарь, систематизированный по классам слов и значений / РАН. Ин-т рус. яз. им. В. В. Виноградова; Под общей ред. Н. Ю. Шведовой. – М. : Азбуковник, 1998. – Т. I – IV.
8. Кубрякова Е. С. О словообразовательном значении и описании смысловой структуры производных суффиксального типа [Текст] / Е. С. Кубрякова, З. А. Харитончик // Принципы и методы семантических исследований / В. Н. Ярцева; Ин-т языкознания (АН СССР). – М. : Наука, 1976. – С. 202–233.
9. Национальный корпус русского языка [Электронный ресурс] : сайт. – М., 2003. – Режим доступа: www.ruscorgo.ru (дата обращения: 25.09.2011). – Загл. с экрана.
10. Вежбицка А. Из книги “Семантические примитивы”. Введение [Эл. ресурс] / Анна Вежбицкая // Семиотика / Под ред. Ю. С. Степанова. — М. : Радуга, 1983. – С. 225 – 252. – Режим доступа: <http://ww34.belb.net/obmen/Wierzbicka.htm> (дата обращения: 04.01.2007). – Загл. с экрана.

ЭТНИЧЕСКАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ФРАЗЕОЛОГИИ

Ключевые слова: фразеологическая единица / idiom, стереотип / stereotype, этноним / ethnonym.

Большое влияние на развитие языка оказывают экстралингвистические причины. Именно этот факт обозначил на современном этапе тенденцию к изучению языка в тесной связи с культурой говорящего на нем народа, а также вызвал появление особого направления в языковедении – этнолингвистики, изучающей взаимодействие языковых, этнокультурных и этнопсихологических факторов в функционировании и эволюции языка. Важное место в этнолингвистике занимает исследование отражения в языке устойчивых культурно-национальных представлений – стереотипов. Этническая неповторимость выражается, прежде всего, в стереотипах, формируемых как единица социально – перцептивной деятельности представителей этнокультурной общности и выполняющих важную функцию в воссоздании типичных этнических свойств [4, с. 8]. Чаще всего в языке культурно-национальные стереотипы отражаются в виде устойчивых выражений, имеющих самостоятельное значение – фразеологизмах.

Одним из видов стереотипов являются этнические стереотипы. По мнению Л.П. Крысина, этнический стереотип – это стандартное представление, имеющееся у большинства людей, составляющих тот или иной этнос, о людях, входящих в другой или собственный этнос [1, с. 85]. Известно, что справедливость стереотипов бывает достаточно спорной и не всегда корректной, но важным является то, что стереотипы, отражая прошлый и настоящий опыт взаимоотношения народов, сопоставление традиций, поведения, психологических и моральных черт, позволяют получить некоторое общее представление о мире, какой-либо стране или народе.

Примечательно то, что сфера действия стереотипов не замыкается исключительно на «чужую» культуру, стереотипам подвержена и «своя» культура. Согласно этому факту, в научной литературе обычно выделяют несколько разновидностей этнических стереотипов: простые автостереотипы (что мы думаем о себе), простые гетеростереотипы (что мы думаем о «чужих»), переносные автостереотипы (что мы предполагаем о том, что «чужие» думают о нас) и переносные гетеростереотипы (что мы предполагаем о том, что «чужие» думают о самих себе); а также стереотипы нейтральные и оценочные (положительные или отрицательные).

Данное исследование посвящено анализу фрагмента англоязычного фразеологического фонда, отражающего этническую составляющую. Методом сплошной выборки из «Большого англо-русского фразеологического словаря» под редакцией А.В. Кунина и электронного словаря – “ВВУ Lingvo 12” идентифицировано 75 фразеологических единиц, включающих название той или иной национальности, репрезентирующей определенный стереотип.

Анализ выборки фразеологических единиц показал, что наибольшее количество фразеологизмов английского языка, основным компонентом которых является название этноса – этноним, представлено устойчивыми сочетаниями с компонентом Dutch. Данная номинация имеет значения «голландец», «голландский» в британском варианте английского языка и значения «немец», «немецкий» – в американском. Примечательно, что все фразеологизмы с этнонимом Dutch маркированы отрицательной коннотацией. Среди англоговорящих этносов о голландцах и немцах наиболее распространены такие этнические стереотипы как: необразованность и недалекость ума: *The Dutch have taken Holland!* (Открыл Америку!), *Dutch concert* (пение, при котором каждый поет свое; кто в лес, кто по дрова), *It beats the Dutch!* (Поразительно!); говорение на непонятном языке: *It's all Dutch to me* (Для меня это китайская грамота), *Double-Dutch* (тарабарщина, галиматья); пристрастие к спиртным напиткам: *Dutch feast* (вечеринка, на которой хозяин напивается раньше гостей), *Dutch bargain* (делка, завершенная выпивкой), *Dutch courage* (пьяная удаль); фальшивость, искусственность: *Dutch comfort* (слабое утешение), *Dutch defence* (защита для видимости), *Dutch gold* (фальшивое золото); скупость: *Dutch treat* (угощение, когда каждый платит сам за себя); трусость и унижение: *the Dutch act* (самоубийство), *be in Dutch* (быть в неприятном, трудном положении, в немилости), *I'm Dutchman if I do!* (Никогда в жизни!); неэффективность: *Dutch auction* (аукцион, на котором цены постепенно снижаются, пока не найдется покупатель).

Этноним Greek в древнеанглийском языке имело нейтральное значение, но позднее появились представления о греках как о веселых, легкомысленных людях, любителях выпивки: *gay Greek* (весельчак, веселый собутыльник); как о коварных людях: *Greek gift* (дары данайцев, коварный, предательский дар); как о странном народе с непонятными традициями и языком: *to be Greek to smb.* (китайская грамота); как о задиристых, нетерпимых людях: *when Greek meets Greek, then comes the tug of war* (нашла коса на камень).

При анализе фразеологических единиц с этнонимом French становится очевидной сложившаяся у англичан и американцев стереотипная ассоциация французов с вольностью в интимных отношениях: *French kiss* (вид поцелуя с участием языка), *French letter* (презерватив), *French postcard* (порнографическая открытка), *French rox* (сифилис).

Значение фразеологизмов, содержащих этноним Mexican, выявляет наличие ассоциативного признака мексиканского уклада жизни – «некачественный, скудный»: *Mexican breakfast* (завтрак по-мексикански – сигарета и стакан воды), *Mexican rank* (временное звание), *Mexican promotion* (получение новой должности без повышения жалования). Фразеологические единицы, содержащие этноним Russian, связаны в основном с особенностями русской национальной кухни и носят нейтральный характер: *Russian dinner* (способ накрывать на стол, когда цветы и вина ставятся посередине стола, а еда сбоку), *Russian egg* (яйцо вкрутую с майонезом), *Russian salad* (винегрет), *Russian tea* (чай с ромом и лимоном).

Аналогичная корреляция отмечена и у этнонима Scotch: *Scotch breakfast* (обильный завтрак), *Scotch broth* (шотландская похлебка), *Scotch collops* (мясо по-шотландски), *Scotch egg* (яйцо вкрутую, запеченное в колбасном фарше), *Scotch whisky* (шотландский виски), *Scotch woodcock* (шотландский вальдшнеп – яйцо и кильки на

гренке). Хотя также встречаются фразеологические единицы с иными ассоциативными признаками: *Scotch fiddle* (зуд, чесотка), *Scotch cousin* (дальний родственник).

Несмотря на единую государственную принадлежность британцев и ирландцев, в английском языке сравнительно мало фразеологизмов с этнонимами *Irish*. Самые распространенные стереотипы об ирландцах – как о людях вспыльчивых, нетерпимых: *to get smb. 's Irish up* (рассердить, разозлить кого-то); как о неудачниках, для которых даже незначительное везение – большая радость: *the luck of the Irish* (везет как утопленнику).

Фразеологические единицы с этнонимом Arab немногочисленны и исторически отражали отношение к арабам как к несостоятельным людям без определенного места жительства: *street Arab/ the Arab of the gutter* (уличный мальчишка, беспризорник, дитя улиц). Однако в связи с современными геополитическими процессами, изменяющими границы этнокультурных пространств, ряд устойчивых выражений в синхронии расцениваются как устаревшие, поскольку этно-стереотипические представления об арабах подверглись переосмыслению.

Таким образом, исследование выделенного массива фразеологизмов с включенными этнонимами свидетельствует о том, что в подавляющем большинстве случаев в процессе языковой номинации находят отражение этнические стереотипы, имеющие пейоративную экспрессию. При этом наибольшая вариативность стереотипических признаков отмечена в группе фразеологизмов с этнонимом Dutch, что имеет глубокие исторические корни и связано с многоаспектностью межэтнических отношений.

Литература:

1. Крысин, Л. П. Этностереотипы в современном языковом сознании: к постановке проблемы // Философские и лингвокультурологические проблемы толерантности [Текст] / Л. П. Крысин – Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 2003. – 203с.
2. Кунин, А. В. Большой англо-русский фразеологический словарь [Текст] / А. В. Кунин – М.: Русский Язык Медия, 2006. – 1210 с.
3. Электронный словарь АBBY Lingvo 12, 2006.
4. Язык. Миф. Этнокультура: подходы и методы исследования [Текст] / отв. ред. Л. А. Шарикова. – Кемерово; М.: Издательское объединение «Российские университеты»: Кузбассвуиздат – АСТШ, 2007. – 339с.

Куліченко А.К.

викладач кафедри іноземних мов,
Запорізький державний медичний університет

Тітєвська Т.В.

старший викладач кафедри іноземних мов,
Запорізький державний медичний університет

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З АНГЛІЙСЬКИМИ АНОТАЦІЯМИ ДО ЛІКАРСЬКИХ ПРЕПАРАТІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ ТА ПРОВІЗОРІВ

Ключові слова / Keywords: майбутній лікар / future doctor, провізор / pharmacist, анотація до лікарського препарату / package leaflet, термін / term, структура анотації / annotation structure, читання / reading, переклад / translation.

Спеціальна підготовка і формування майбутнього лікаря і провізора обов'язково має включати оволодіння умінням і навичками читання спеціальної літератури для отримання корисної інформації. Однією з нагальних задач викладачів іноземної мови є формування у студентів навичок упізнання лексичних одиниць і граматичних структур з метою перекладу іншомовного тексту на рідну мову. Отримані навички дозволять студентам читати тексти за обраною спеціальністю більш усвідомлено і критично. Для оптимізації процесу навчання професійному читанню і перекладу в медичному вищому навчальному закладі є доцільною робота з анотаціями до лікарських препаратів. Це найбільш доступні і структуровані для сприятливого оволодіння лексичним і фразеологічним матеріалом автентичні тексти, з якими кожний лікар або провізор неодмінно зустрінеться у своїй практичній діяльності, що має сприяти мотивованому підходу по досягненню цієї мети.

Починати роботу з анотацією доцільно наприкінці першого або на початку другого курсу, тобто, після того, як вони пройшли курс спеціальної термінології на латинській мові. Знайомлячи студентів зі структурою анотації, потрібно нагадати греко-латинські терміноелементи, які також майже незмінними входять до складу англомовних медичних і фармацевтичних термінів. Всі анотації мають однакові розділи: "Composition", "Properties", "Pharmacodynamics", "Indications", "Contraindications", "Side-effects", "Pharmacologic (therapeutic) action", "Dosage and administration", "Drug interaction".

У розділі "Composition" надається хімічний склад препарату. Як правило, це міжнародні назви хімічних речовин, котрі також складаються з греко-латинських терміноелементів, на що потрібно звернути увагу студентів. У цьому розділі мають також місце назви лікарських рослин, найчастіше, латинською мовою. Деякі труднощі також викликають назви: "active agent" – діюча речовина; "excipient" – наповнювач (формуєтворююча речовина) тощо.

У розділі "Pharmacologic action" описується механізм дії препарату на організм людини. Також є вказівка на належність до тієї чи іншої фармакологічної групи: "cardiac", "diuretic", "sedative" тощо.

У розділі “Indications” називаються хвороби, хворобливі стани, а також симптоми захворювань, котрі потребують лікування цим препаратом. Слід звернути увагу на складні слова утворені за допомогою англійського кореня *ache*: *headache* – головний біль, *earache* – вушний біль тощо, незважаючи на те, що у анотаціях перевага віддається термінам, які утворені за допомогою греко-латинських коренів: *cephalalgia* – головний біль, *otalgia* – вушний біль тощо.

У розділі “Contraindications” надається перелік хвороб та хворобливих станів, коли ці ліки приймати протипоказано.

Розділ “Side effects” надає відомості щодо можливого небажаного впливу на організм хворого: *skin rash* – шкіряні висипи, *nausea* – нудота, *dizziness* – запаморочення тощо.

Розділ “Warnings” називає можливі ускладнення, які можуть бути викликані внаслідок прийому цього препарату: *ulcerogenic* – викликає розвиток виразки, *hepatotoxic* – токсична дія на печінку тощо.

У розділі “Precautions” рекомендуються засоби запобігання небажаних ускладнень: *it not be given to children under ... years* – не призначати дітям до ... років.

Розділ “Drug interaction” описує побічні дії, які можуть бути викликані одночасним прийомом з деякими ліками.

У розділі “Dosage and Administration” вказуються разова доза, кількість доз на добу, мінімальні і найвищі дози. При необхідності вказуються дози для дітей (*Children*) і для дорослих (*Adults*). Необхідно засвоїти такі вирази: *initial dose* – початкова доза; *single dose* – разова доза; *daily dose* – добова доза; *maintenance dose* – підтримуюча доза та ін. Методи введення ліків англійською мовою означаються таким чином: *oral administration* – пероральний прийом; *parenteral administration* – парентеральне введення; *rectal administration* – ректальне введення.

У заключному розділі “Package” або “Presentation” надається опис виду пакування та лікарська форма препарату, а також термін придатності – *pack of tablets*, *ampoules for intravenous (intramuscular) injections*, *powders for internal use* (порошки для внутрішнього вживання), *expiry date* (закінчення терміну придатності).

Тексти у вигляді анотації є стандартними, тобто текстами, які мають однакову структуру, приблизно однакові лексичні одиниці, що повторюються від тексту до тексту. Робота з анотаціями має бути розподілена на декілька етапів: 1-й – підготовчий (дотекстовий). Він складається з ознайомлення з лексикою, з повторення греко-латинських афіксів; 2-й – читання і переклад тексту зі словником; 3-й – аналіз лексичних та граматичних структур, які зустрічаються в тексті; 4 – контроль формування навичок та сприймання мовного матеріалу.

Отже, робота з анотаціями направлена на удосконалення навичок професійного читання, наближає студентів до усвідомленого розуміння складних текстів за спеціальністю, їх перекладу на рідну мову і досягнення головної мети, а саме, до розуміння тексту без перекладу.

Кандидат филологических наук, доцент кафедры русского языка, литературы и методики их преподавания филиала ФГБОУ ВПО «Кубанский государственный университет» в г. Славянске-на-Кубани

**РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ ЭМОЦИИ «ГОРЕ»
В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ТЕКСТЕ
(НА МАТЕРИАЛЕ РОМАНА Г. ЩЕРБАКОВОЙ
«ЖЕНЩИНЫ В ИГРЕ БЕЗ ПРАВИЛ»)**

Аннотация. В работе анализируются языковые средства репрезентации эмоции «горе» в художественном тексте. Прослеживается взаимосвязь цветовой символики текста и его эмоциональной составляющей.

Ключевые слова: художественный текст, женская литература, смысловые коннотации, эмоция «горе», лингвоцветовая картина мира / **Keywords:** a fiction text, women's literature, semantic connotations, emotion «grief», lingual-colour picture of the world.

Эмоции находятся в центре внимания таких наук, как философия, физиология, психология, культурология, биология, этика, медицина, биохимия и др.

В связи с развитием антропоцентрической парадигмы в языкознании, предполагающей рассмотрение языка сквозь призму человеческого фактора, исследование эмоциональной сферы получает своё развитие и в лингвистике (Бабенко Л. Г., Лазариди М. И., Красавский Н. А., Погосова К. О., Шаховский В. И. и др.). В языковедении, таким образом, получает развитие новое научное направление – лингвистика эмоций; ученые пишут о появлении такой междисциплинарной отрасли науки, как эмотиология, которая основывается на данных ряда концепций и теории эмоций: философской, биологической, когнитивной, психологической, социальной и т. д.

По мнению В. И. Шаховского, «эмоции культурно обусловлены, они «навязываются» языковому коллективу этноса» [1, с.21]. Ученый определяет эмоцию как реакцию субъекта на стимул, «который заставляет человека по-иному группировать объекты мира и их свойства. Эмоция является сложным процессом: с одной стороны, она выступает как конкретная психическая форма существования потребностей; с другой стороны, она механизм оценки ситуации с точки зрения потребностей индивида; с третьей стороны, эмоция – механизм перенастройки организма, подготовки его к необходимому действию; и, наконец, эмоция – стимул к действию» [2, с. 48, 61-62].

Известно, что эмоции обусловлены способами восприятия мира, связанными со спецификой этноса: комплексом норм поведения, культуры, коммуникации. «Представление об эмоциональной составляющей славянской коммуникации имеет ярко выраженный этнический характер, ведь эмоции любой языковой общности социально и психологически обусловлены национальным опытом, составляя значимый фрагмент картины мира определенного этноса. В русской лингвокультуре эмоции отражают в языковом сознании говорящих многовековой опыт этноса посредством универсальных и культурно специфических представлений об эмоциональных пере-

живаниях» [3, с. 97].

Роман Г. Щербаковой «Женщины в игре без правил» отличает многообразие эмотивных смыслов, объясняемое принадлежностью произведения к так называемому «женскому письму» – явлению, по словам С. Василенко, не похожему «ни на что». «Уникальный мир женщины, мир ее чувств, ощущений, ее мирозерцание, ее объяснение мироустройства, вылившееся на бумагу, уже само по себе рождало новое направление, называвшееся просто и емко: женская литература» [цит. по 4].

Доминирующей в структуре эмотивного пространства романа Г. Щербаковой является эмоция «страх». Это и неудивительно, потому что в центре повествования – судьба трех поколений женщин: бабушки, дочери, внучки. «Женщина, – говорила в одном из интервью Г. Щербакова, – это «мать человеков». Какова она, таков и народ <...>. Вся жизнь женщины – это напряженность и страх». И вот, состоя из одних вытянутых жил, она рождает человека...» [5, с. 12].

Так, Елена, дочь Марии Петровны и мать Алки, постоянно пребывает в состоянии рефлексии по поводу своего «жуткого» замужества («замужа»), в котором «несколько лет по маковку сидела, как в дерьме» [6, 2003], развода, обмена квартир. В результате «от всей этой жизни шла паршой, чесалась, шелушилась». Свидетельством того, что развод и обмен становятся доминирующими, влияющими на душевный мир Елены, является их персонификация. Как отмечает И. Г. Заяц, при исследовании эмоций необходимо обращать внимание на метафорическую сочетаемость его репрезентантов. По мнению ученого, выступая в роли субъекта, эмоция может персонифицироваться, то есть предстать (выступить) как живое существо. Так подчеркивается власть явлений чувственной сферы, эмоций над человеком, который позволяет им быть его хозяевами, приказывать ему и распоряжаться им по своему усмотрению [7]: «Монстр по имени «развод и раздел» сжирал не просто любовь, какая уж там любовь, сжирал всю ее жизнь. Каждый день она просыпалась с ощущением исчезающей жизни» [6, с. 2003]. «Монстр» способствовал развитию таких свойств личности персонажа, как *неуверенность, беспокойство, неудачливость*, приведших к нервному расстройству и превративших Елену в «странную женщину с сошедшими с рельс эмоциями» (такую характеристику Елене дал Борис Иванович Кулачев). «Эмоциональная сдвинутость» персонажа вербализуется эмотивной лексикой с семантическим компонентом 'безумие': «бесится, сходит с ума»; «была на взводе»; «чуть умом не тронулась»; «свороченным умом»; «схожу с ума»; «похоже на съезжающую со стропил крышу»; «нашел наморок», «сошла с ума»; «какая-то палата номер шесть!»; «поняла, что спятит от раздвоенности своих мыслей и чувств»; «отупела от мыслей», «сидит, отупев от мыслей»; «морок ее накрыл»; «ненормальная бомжиха» (из реплики Алки, дочери Елены); «перепсиховала за последний год, умом сдвинуться».

Немаловажная роль в формировании эмотивного пространства романа Г. Щербаковой отведена и эмоции «горе». Языковыми номинантами эмотива «горе» выступают лексема горе – 30 словоупотреблений и ее производные: горестный – 1 словоупотребление, горькими – 1, горько – 3.

На основе исследования словарных дефиниций можно выделить следующие значения лексемы горе: ««то, что жжет», аналогичное по семантике печаль (от печь), оборот горе горькое» [8, с. 60]; «Словарь русского языка» под ред. А. П. Евгеньевой определяет значение данного слова через синонимы: «душевное страдание, глубокая

печаль, скорбь»; указывает на причину (события, обстоятельства), вызывающую душевные страдания, скорбь; дополняет синонимический ряд лексемами беда, несчастье; указывает на синтаксическую функцию в предложении (сказуемое), связанную с оценкой: «плохо, нехорошо» [9, 333]. Синтаксически обусловленное значение лексемы горе представлено в следующем фрагменте романа Г. Щербаковой: «*Мишка думал, что эта девчонка (Алка) – его горе. Причем тут горе? Пусть потом будет горе!*» [6, с. 213-214] Эмоция «горе» получает языковую репрезентацию с помощью ряда синонимических средств: беда, тоска, несчастье, печаль, «жаль-печаль» («...не слушая друг друга, все в сущности говорили о себе, о своей собственной жали-печали» [6, с. 276]). Как отмечают И. Г. Заяц, доминанта синонимического ряда, характеризующаяся высокой частотностью, *обладающая* наиболее простым семным составом, а также являющаяся стилистически нейтральной, может выступать также в качестве названия исследуемой эмоции [7]. «Он (Павел Веснин) был сам напуган или несчастен, ему сейчас шли все определения рода *беды и горя*» [6, с. 207].

Горе испытывают почти все персонажи романа. Но наибольшее его проявление представлено образом Павла Веснина: «Когда Елена вошла в кухню, она поняла, что ее горе – не горе, и вид ее – не вид, что на свете есть что-то и хуже» [6, с. 207].

По мнению И. Г. Заяц, *горе* в художественном произведении может ассоциироваться с ношей, причем с непосильной ношей, грузом, который человек несет на себе под бременем страдания, беды. Причиной, по мнению ученого, выступает каузативная ситуация, которая отражает физическое воздействие на объект: физическое ощущение дискомфорта возникает из-за тяжести ноши, вследствие чего все, обладающее большим весом, воспринимается как мучительное переживание, сопровождаемое мрачным настроением [7]). Такой «непосильной ношей», от которой «он стал сползать по дверному проему», и Елене «казалось, его тащит вниз не до конца напыленный рюкзак, вот он еще стоял, а вот уже сидит комом на полу, и плечо его покорно гнется под лямкой, и как-то неграмотно выворочены колени... Одни словом – человек у нее рухнул, а у нее никого из подмоги» [6, с. 208] стала для Павла Веснина автокатастрофа, в которую попала его дочь, пребывающая на момент его знакомства с Еленой в реанимации: «Он говорил тихо и монотонно...В автокатастрофу попала дочь. <...> Дочь – школьница. Решили прогуляться в Москву на машине приятеля. Ну и...Трое погибли. Двое в реанимации.<...> Два дня и ночь пролежал на больничном полу в приемной. <...> Доча в себя не приходит» [6, с. 207].

Значение непомерности, тяжести *горя* актуализировано глагольно-наречными сочетаниями *тащит вниз, гнется под лямкой, эксплицирующими как прямое, так и переносное значения.*

Средствами невербальной актуализации эмоции «горе» являются и такие семантические группы физического проявления горя, как *пантомимика, мимика, голос*: «Он сидел на табуретке и *раскачивался* на ней. У него были закрыты глаза и открыт рот. И изо рта шел тихий стон <...>. мужчина услышал ее и так сцепил зубы, что они у него скрипнули» [6, с. 207]. «А ночью она проснулась от *стоны*. Гость *стонал* и *метался*, и у него *скрипели зубы*» [6, с. 209], «она видела *мятущиеся волосы* на белой наволочке» [6, с. 210], «*скорбно сжатые губы*» [6, с. 224], «остановившиеся в точке времени *глаза*» [6, с. 252], «он же остался сидеть, и руки его, большие и сильные, безвольно висели между колен» [6, с. 252]. Узнав о смерти дочери, Веснин «потерял себя

от горя»: «Весь день, с той минуты, как он узнал, что Наташа умерла, егохватило из разумных поступков на телеграмму матери бывшей жены. А потом он себя потерял. Он не знал, что он делал весь день. Не помнил, где был. <...>. Он забыл имена и фамилии своих приятелей, забыл, кто он сам...» [6, с. 247-248].

Автор не только дает описание переживаемой эмоции персонажем, но и одновременно показывает ее проявление, используя глагол, содержащий категориальную сему «процесс, являющийся следствием эмоционального переживания», что позволяет Г. Щербаковой подчеркнуть глубину чувств героя, ярче охарактеризовать его переживания. В качестве такого глагола выступают лексемы *плакать*, *прорвало*: Елена « села рядом с ним, взяла в руки поникшее лицо и увидела, что он плачет. «Слава Богу, он живой. У него *просто горе*». Она даже не споткнулась на этой мысли *«просто горе»*. Это что – мало? Но ведь она боялась смерти. Что бы она делала с ним. А так – *слезы*, она сама только что *обсопливилась по самую маковку*» [6, с. 208]. При виде Павла Веснина, распростертого на земле, рыдающего, Марию Петровну охватил стыд – таким незначительным показалось ей все, о чем она печалилась: «Она едва не наступила на лежащего на дороге мужчину. Он прижался животом к земле, зарывшись лицом в траву, и спина его нервно дрожала – сомнений быть не могло, от плача, от слез в траву, в землю, в Землю... <...>. «У него кто-то умер. *Вот горе – так горе*» [6, с. 251-252].

Сильное горе переживает и Мария Петровна, похоронив дочь Елену: «Вот тут Мария Петровна и *заплакала* в первый раз за все это время. *Не плакала*, когда позвонили из роддома, когда опускали гроб, когда билась в истерике Алка<...>. Она тогда каменно стояла и молилась, чтобы у мальчика хватило сил *отнести* Алку *от горя* как можно дальше<...>. *Не плакала* Мария Петровна и не поминках<...>... А тут ее как *прорвало* от этих никаких слов: «Елена меня простила». Она *плакала так*, что Наталья побежала за Кулачевым» [6, с. 312-313].

Тесную связь, существующую между эмоциями любви и горя, демонстрирует лексема *счастье-горе*, обозначающая боль и страдания, проистекающие от любви, являющейся «единственным спасением на земле»: «Нахлынуло все то, что было той ночью, несообразное ни с чем *счастье-горе*» [6, с. 210. 255], Для Кулачева, влюбленного в Марию Петровну, чужое горе обернулось счастьем: «Этот месяц отпуска, который он взял, чтоб помочь Марусе, был лучшим месяцем в его жизни. Не дай Бог, конечно, проговориться и выдать свое счастье, не дай Бог! Ему ведь чужое горе обломилось счастьем, он это понимает» [6, с. 313].

Таким образом, эмоция «горе» эксплицируется языковыми номинантами, то есть словами, непосредственно называющими эмоцию, глаголами-эмотивами, репрезентирующими состояния, семантическими группами физического проявления эмоции. Интенсивность, глубина переживаемой эмоции репрезентируется и цветолексемой *черный*.

Психологи утверждают, что существует неоспоримая связь между цветовосприятием и эмоциями человека. Так, Василевич приводит высказывание И. В. Гете из работы «Учение о цвете»: «цвет есть продукт света, вызывающий эмоции». Кроме того, поэт отмечал воздействие цвета на душу: цвета могут вызывать чувства, пробуждать эмоции и мысли, успокаивать или волновать, печалить или радовать. Высказывания: «почернел от тоски; покраснел от стыда, позеленел от зависти, побелел

от страха» связываются в сознании человека с эмоциональными переживаниями определенного субъекта. Отношения эмоции и цвета не является случайными, произвольными, они переплетены между собой и имеют фундаментальное основание. Исследователи пришли к выводу о закреплённости за определенным цветом соответствующей эмоции. Человек (не страдающий психическими расстройствами) понимает эмоциональное содержание основных цветов и может их дифференцировать по эмоциональному знаку [10, с. 8].

По словам академика Л. В. Щербы, цветопись является «одним из существенных элементов стиля писателя, посредством которого выражается идейное и связанное с ним эмоциональное содержание литературных произведений» [11]. Кроме того, цветовые характеристики благодаря своей смысловой и эмоциональной насыщенности являются одним из средств воплощения эстетических идеалов автора, выражают его оценки и отношение к описываемому, служат раскрытию идей, представлений и взглядов поэта, то есть особенностей его мировосприятия. К. Изард отмечает, что любое эмоциональное состояние может быть активизировано соответствующими цветовыми сочетаниями [12, с. 250].

Доминантными цветообозначениями, образующими основу лингвоцветовой картины мира в романе Г. Щербаковой, являются *черный и белый*. «Белое и черное, свет и тьма находятся на разных полюсах наших эмоций. Белое и свет – это смещение всех красок спектра, черное и тьма – это уничтожение всякого цвета. Черный и белый цвета – довольно устоявшиеся символы. В народе говорят «очернить человека», «обелить человека», «черная зависть», «черная молва» и т.д. Черный в значениях своих колеблется от строгого до траурного. Белый – от цвета чистоты, цветения – до цвета смерти» [13, с. 137, 139].

Колоративная лексема *черный*, выступающая репрезентантом эмотивного смысла «горе», в большей степени связана с образом Павла Веснина. Степень переживаемого Павлом горя акцентируется причастием *вычерневший*: «Это был измученный, *вычерневший человек*, у ног которого валялся рюкзак» [6, с. 206]. В русском языке известно устойчивое сочетание *почернеть от горя*, предполагающее внешнее изменение (потемнение) кожного покрова. Словообразовательная единица *вы-*, имеющая в системе языка значение «тщательно совершить действие, названное мотивирующим словом» [14, с. 106], актуализирует интенсивность протекания эмоции во внутреннем мире персонажа. Актантами, раскрывающими содержание цветолексем *черный*, выступают существительные *человек, лицо, рот*: «... в лифт ввалился *черный*, небритый, остро пахнущий человек» [6, с. 247], «*черное лицо* его не пропускало на поверхность брожение мысли там или сердца» [6, с. 247], «когда мужчина повернул свое *черное лицо* к Марии Петровне и стал смеяться, ей стало страшно от этого смеха-ужаса, от *черноты* его рта и как бы остановившихся в точке времени глаз» [6, с. 252].

В природе человека тесно переплетены рациональное и эмоциональное начала, субъективность и избирательность видения мира художником слова является важнейшей особенностью его художественной картины мира, проявляющейся в эмоциональном отношении автора к называемым реалиям и их цвету.

Художественные коммуниканты воспроизводят весь потенциал эмотивного кода языка, а через них эмоции, которые, в отличие от языковых (материальных) зна-

ков, являются скрытыми сущностями, опредмечиваемыми в этих знаках и в физиологических симптомах, и с помощью языковых знаков транслируются за пределы художественной литературы.

Литература

1. Шаховский, В. И. Лингвистическая теория эмоций. – М.: Гнозис, 2008. – 416 с.
2. Шаховский, В. И. Эмоции: долингвистика, лингвистика, лингвокультурология. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2010. – 128 с.
3. Коростова, С. В. Эмоциональные реакции в славянском коммуникативном пространстве // Россия и славянский мир в интеллектуальном контексте времени: сборник материалов международной научно-практической конференции, посвященной 135-летию начала Русско-турецкой войны 1877-1878 гг., г. Славянск-на-Кубани: в 2 ч. Ч.2 Славянск-на-Кубани, 2012. С.97-101.
4. Фатеева, Н. А. Современная русская “женская” проза: способы самоидентификации женщины-как-автора [Электронный ресурс]. URL: <http://www.owl.ru/avanguard/sovremennayarus.html>
5. Шеховцова, Н. Галина Щербакова: «Я живу в большой стране» // Дочки-матери. – 1999. – №6. – С.12.
6. Щербакова, Г. Женщины в игре без правил // Русская проза конца XX века: Хрестоматия для студ. высш. учеб. заведений / Сост. и вступ. ст. С.И. Тиминой. СПб.: Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета; М.: Издательский центр «Академия», 2002. С. 202 – 317.
7. Заяц, И. Г. Особенности вербализации эмоционального концепта «горе» в средневерхненемецкий период // Электронный научный журнал «ИССЛЕДОВАНО В РОССИИ» 959. URL: <http://zhurnal.ape.relarn.ru/articles/2006/101.pd>
8. Шанский, Н. М., Боброва, Т. А. Этимологический словарь русского языка. – М.: Прозерпина, 1994. – 400с.
9. Словарь современного русского языка: В 4 т./ под. ред. А. П. Евгеньевой. М.: Ин-т рус. яз., 1999. – Т. 1. – 698с.
10. Василевич, А. П. Цвет и названия цвета в русском языке. – М.: КомКнига, 2005. – 216 с.
11. Щерба, Л. В. Избранные работы по русскому языку [Электронный ресурс]. URL: <http://www.philology.ru/linguistics2/shcherba-57.htm>
12. Изард, К. Эмоции человека: Пер. с англ. М.: Издательство Моск. ун-та, 1980. – 440 с.
13. Неволина, Л. И. Поэтика цвета в трилогии А.Н.Толстого «Хождение по мукам» // Межвузовский сборник научных трудов. – Воронеж: Изд-во Воронежского университета, 1990. – С. 129 – 151.
14. Ефремова, Т. Ф. Толковый словарь словообразовательных единиц русского языка. – М.: Русский язык, 1996. – 638 с.

СОДЕРЖАНИЕ МИФОНИМА АРИАДНА В ОДНОИМЕННОЙ ТРАГЕДИИ М. ЦВЕТАЕВОЙ

Ключевые слова: имя собственное, мифоним, звукоцвет, фоносемантика, смысловые коннотации / **Keywords:** proper name, mythic name, sound-colour, sound symbolism, semantic connotations.

Под содержанием имени собственного (ИС) К. Б Жогина понимает «всю совокупность эксплицированных именем значений, сумму всех активизированных именем компонентов, а также множество коннотаций – общекультурных (исторических, литературных, эстетических), авторских, связанных с личностным восприятием, определением места и роли ИС в творчестве и жизни поэта [цит. по 1, 95].

Именно такими коннотациями сопровождается ИС Ариадна – одно из наиболее любимых мифологических имен М. Цветаевой. Этим именем она назвала свою старшую дочь: «Я назвала ее Ариадной вопреки Сереже, который любит русские имена, папе, который любит имена простые, друзьям, которые находят, что это «салонно». Назвала от романтизма и высокомерия, которые руководят всей моей жизнью» [2,41]. Данное имя упоминается в целом ряде стихотворений М. Цветаевой: «Вереницею певчих свай...», «Чтоб высказать тебе...», «Все так же, так же в морскую синь...»; употребляется в заглавии произведений (стихотворении, трагедии).

Познание сущности имени собственного (ИС) для поэта – это путь через поверхностное, внешнее, данное, видимое всеми к глубинному, непознанному, сакральному, к внешней форме, внутренней форме и к его содержанию. Для Цветаевой важно найти связь между звуковой оболочкой имени и судьбой человека, потому что все, что происходит с человеком, уже дано ему изначально, определено звучанием его имени. Так, в письме к австрийскому поэту Р. М. Рильке от 9 мая 1926 г. М. Цветаева пишет: «Райнер Мария Рильке! Смее ли я так назвать Вас? Ведь Вы – воплощенная поэзия, должны знать, что уже само Ваше имя – стихотворение. Райнер Мария – это звучит по-церковному – по-детски – по-рыцарски. Ваше имя не рифмуется с современностью, – оно – из прошлого или будущего – *издалека*. Ваше имя хотело, чтоб Вы его выбрали (Мы сами выбираем наши имена, случившееся – всегда лишь следствие).

Ваше крещение было прологом к Вам всему, и священник, крестивший Вас, поистину не ведал, что творил» [3, 85].

Осуществляя этимологизацию фамилий двух поэтов – Бальмонта и Брюсова –, М. Цветаева объясняет разницу в их творческой манере письма, отношении к людям, опираясь на фоносемантику фамилий: «Бальмонт. Брюсов. Только прислу-

шаться к звуку имен. Бальмонт: открытость настежь – распахнутость, Брюсов (ю – полугласная, вроде его, мне, тогда, закрытки) – скупость, самость в себе. В Брюсове тесно. В Бальмонте – просторно. Брюсов: глухо, Бальмонт: звонко. Бальмонт: раскрытая ладонь – швыряющая, в Брюсове – скрип ключа» [4,145].

Осмысление имени как носителя сущности явления, вещи, личности, признание за ИС магической силы, определяющей во многом личность их носителей, относится в поэтике М. Цветаевой и к мифологическим именам (мифонимам).

Своеобразие мифологического имени, функционирующего в художественном тексте, заключается в том, что оно, «концентрируя в себе определенную знаковую информацию, приобретает особенности синкретического символа» [5, 117].

Д. Н. Жаткин, рассматривая комплекс мифонимов в поэзии А. А. Дельвига, полагает возможность разделить их «на три группы: собственно мифологические имена, условные имена в стиле древнегреческих, мифологические названия» [5, 116]. Наиболее частотными в творчестве М. Цветаевой являются мифонимы первой и третьей групп, представляющие собой прямые или опосредствованные заимствования из греческой и римской мифологии.

Мифоним *Ариадна*, являясь эстетическим и смысловым центром одноименной трагедии, подвергается семантической трансформации, приобретая семы 'оставленная', 'уступленная', 'страсть', 'любовь'. Мифоним, таким образом, указывает не только на тематическую направленность произведения, но и оказывается исходной точкой в формировании и реализации авторского замысла.

А. А. Саакянц отмечала, что написанию трагедии предшествовало чтение М. Цветаевой «греков»: «Не первый день читала Цветаева «греков». По-видимому, еще в июне в ее творческом сознании возник замысел произведения на античный сюжет. < ... > Постепенно выкристаллизовывался сюжет: горестная судьба Тезея, счастливого в подвигах и роковым образом несчастливого в любви и в конце концов, уже стариком, погибающего из-за юной Елены. Причина тезеевских бед – гнев Афродиты, простирающийся над смертными героями. Этот замысел пока что теснили стихи, однако первые наброски вещи, которая должна была состоять из трех частей, сделаны еще летом 1923» [2, 359]. Работа над трагедией помогала пережить М. Цветаевой личную трагедию – разрыв с К. Родзевичем: из тьмы времен наплывали видения и сцены древнегреческого мифа. Летний замысел: написать о доблестном и несчастном Тезее – не покинул ее. Она просила Бахраха прислать ей книгу Ницше «Происхождение трагедии»: «(об Аполлоне и Дионисе)», – в том же письме от 29 сентября. А 1 октября начала новую черную конторскую тетрадь: «*Черную тетрадь для Тезея*».

Это – не просто план трагедии по известному каждому школьнику мифу о Тезее, попавшем в лабиринт к Минотавру и счастливым образом свершившем свой подвиг благодаря мечу и нити Ариадны, а затем уступившем ее Дионису. Для М. Цветаевой сюжет – лишь внешний повод для путешествия в лабиринте страстей человеческих. И потому ее «Черновая Тезея» – не что иное, как фрагменты истинно психологической прозы < ... > Спор Тезея и Диониса в третьем действии – кульминация трагедии; эта сцена принадлежит к коллизиям мировой литературы. Божество, похищая любимую у смертного, убеждает его в тщете земной любви. И Тезей уступает ему Ариадну, покидает ее не как предатель, а во имя высшей к ней любви. В его речь

словно врываются строфы, не дописанные в «Поэме Горы», – так они близки к ней по настроению и словно продолжают ее: «Любят – думаете? Нет, рубят / Так! Нет – губят! нет! жилы рвут! / О, как мало и плохо любят! / Любят, рубят – единый звук / Мертвенный! И сие любовью / Величаете? Мышц игра – / И не боле! Бревна дубовой / И топорнее топора.

(Из каких далей памяти и чувств родились эти строки?.. «Ты, меня любивший фальшью...» и далее – «весь крестный путь – этапами...» Без поэм «Горы» и «Конца» не было бы и «Тезея».)

И сам Вахх (так он назван в окончательной редакции трагедии) – не столько божество, сколько некий гражданский «обличитель лбов». Победенный и убежденный им Тезей восклицает: «Нет иной Ариадны, / Кроме Вахховой!». И Вахх «(вслед Бог!» [2, 375; 385].

Актуализации мифонима способствует прием семантизации звукового комплекса имени, содержащего гласный А, выступающего в данном случае в качестве «своеобразного «звукоцвета», о котором часто говорят поэты» [6, 134]. Цветовая символика звука А, как известно, соответствует значению «красный». Красный цвет в поэтике М. Цветаевой ассоциируется прежде всего с огнем, всепоглощающей страстью, страданием, любовью. Журавлев А. П., исследуя «звукоцвет» согласных, констатирует: «с согласными дело обстоит сложнее – много звуков, и работа очень усложняется. Пока можно только вполне определенно сказать, что Р четко воспринимается как «темно-красный» [7].

Кроме того, гласный А – широкий, открытый – противопоставляется в системе гласных звуку Е – более узкому, имеющему «предел». Семантика «предел» находит подтверждение в диалоге Вахха с Тезеем: «Пределам твоим предел / Тот, которого душу пьёте...», «Не в пределе мужском! / Выше сил человечьих / – подвиг!» [8]. Так, звуковое противопоставление А и Е акцентирует противопоставление психологическое: сильная, страдающая, безмерная она (ее чувство), слабый, неотразимый, предельный он (Тезей).

Таким образом, выбор и реализация мифологических имен-символов в творчестве М. Цветаевой определяются коммуникативными установками автора, особенностями душевного склада, эмоционального настроения, мировоззрения. Мифоним выступает как художественное средство, способствуя раскрытию идеи произведения и реализации эстетической функции.

Литература

1. Irina, Lisenkova Actualization of the content of the proper name in the literary creation of M. Tsvetaeva // European Applied Sciences, May, 213, 5, Volume 2. – Pp 94-96.
2. Саакянц, А. А. Марина Цветаева. Жизнь и творчество. – М.: Эллис Лак, 1997. – 816с.
3. Райнер Мария Рильке, Борис Пастернак, Марина Цветаева. ПИСЬМА 1926 ГОДА. – М.: Книга, 1999. – 256с.
4. Цветаева, М. И. Из очерка «Герой труда» (Записки о Валерии Брюсове). – М.: Искусство, 1991. – С.122 – 152.
5. Жаткин, Д. Н. Мифоним как «чужое слово» в языке писателя (на материале поэзии А. А. Дельвига) // А. С. Пушкин и русский литературный язык в XIX – XX

вв. – Нижний Новгород: Нижегородский государственный лингвистический университет, 1999. – С.115 – 118

6. Новиков, Л. А. Искусство слова. – М.: Педагогика, 1991. – 144 с.

7. Журавлев, А. П. Звук и смысл. – М.: Просвещение 1991 [Электронный ресурс] URL: <http://padabum.com/d.php?id=14282>

8. Цветаева, М. Ариадна. Трагедия [Электронный ресурс] URL: http://thelib.ru/books/marina_ivanovna_cvetaeva/ariadna-read.html

ИСТОРИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ИЗУЧЕНИЯ МУЛЬТИКУЛЬТУРНЫХ ТЕРРИТОРИЙ В СТРАНОВЕДЕНИИ ГЕРМАНИИ

Ключевые слова: мультикультура, страноведение, Померания, история, территориальное образование.

Keywords: multicultural, country-specific studies, Pommern, history, territorial formation.

Разносторонний интерес к межкультурной коммуникации, к различным аспектам взаимоотношений народов и культур, возникший в связи с развитием средств информации и транспорта, привлекает внимание многих исследователей. Особый интерес представляют история и культура территорий, в разные периоды времени входивших в состав различных государств и находившихся под влиянием разных культур. В то же время изучение истории и культуры таких территорий представляет собой определенную трудность, поскольку, как правило, в процессе написания историй государств, в прошлом принималась во внимание в основном история событий, связанных с основной национальностью конкретного государства. При переходе территории в состав другого государства изменялась и интерпретация ее исторического описания. Новое государство стремилось подчеркнуть наиболее близкие к нему особенности вновь включенной территории. С идеологической точки зрения стремились к умолчанию или к ограничению сведений о представителях других национальностей и других культур на территории государства. Это происходило и под влиянием концепции однонационального государства, и в результате проявления радикального национализма, и с целью оправдать случаи насильственного (в результате войн) включения отдельных территорий в состав государства. Верховные власти государств стремились также не дать повода для национально-освободительного движения на присоединенных территориях, а также для требований о расширении прав представителей отдельных национальностей на этих территориях.

С другой стороны, всякое развитие истории и культуры других народов на территории национального государства, подчеркивание особенностей их развития могли послужить одним из дополнительных оправданий агрессии со стороны других государств, в особенности тех, которые также имели эти народы в своем составе. Это было особенно характерно для тех периодов истории, когда война считалась вполне приемлемым средством международных отношений, что было типично и для Европы до начала XX века (в некоторых случаях). Международное право того периода значительно отличалось от современного международного права. Считалось возможным применение принуждения к суверенным

государствам. В качестве основного средства такого принуждения признавалась война [2, с. 23]. Обращение к войне рассматривалось как неотъемлемое право каждого государства, как высшее проявление его суверенитета в международных отношениях [1, с. 35]. В международном праве до начала XX века отсутствовало запрещение агрессии, как это имеет место сейчас [3, с. 8], когда в важнейших международных актах (например, в уставе ООН) закреплены такие принципы, как запрещение применения силы или угрозы силой в международных отношениях, обязательность мирного разрешения споров и т.п. [4]. На международном уровне признаются принципы уважения суверенитета, невмешательства во внутренние дела, равноправия и др. Эти изменения дают основания говорить о создании нового, современного международного права, которое закрепляет основные политические и правовые условия мирного сосуществования и направлено на его обеспечение. В международном же праве начала XX века существовало «право войны», тесно связанное с «правом победителя» диктовать свою волю побежденному [3, с. 8].

Практически только к концу XX века, когда благодаря успехам в развитии техники возникли возможности для работы с большим количеством информации, что позволяло показывать и интерпретировать ее с различных точек зрения, когда началось развитие понимания значения различных культур и их взаимодействия, когда в других народах увидели друга, а не противника, появилась возможность более обстоятельно рассматривать историю и культуру территорий, исторически входивших в состав различных государств. Хотя в 90-е годы XX века в условиях, когда начинали широко раскрываться сведения о негативных событиях прошлого, и получала распространение концепция «мира без истории» [5, с. 423], все же возникали инициативы, ставившие своей целью избежать забвения истории, рассматривавшие исторические события без «белых пятен», раскрывающие их для напоминания потомкам [5, с. 424]. Расширяется понимание того, что будущее нельзя строить на фундаменте забвения [5, с. 424]. Поэтому и является актуальной задачей изучение территорий, исторически входивших в состав различных государств. Такие исследования должны опираться на понимание и толерантность, на желание познавать мир во всем его многообразии [5, с. 424].

Одной из таких территорий в германском страноведении является Померания (нем. Pommern, польск. Pomorze, русск. Поморье), территория, имеющая сложную историю, переходившая в разное время разными своими частями в состав польского, германского и других государств. Сложность изучения исторических особенностей данной территории состоит в том, что в польской и в германской литературах в разные исторические периоды стремились показать Померанию со своих точек зрения, при этом какие-то аспекты могли выделяться, а какие-то умалчиваться [5, 6]. Существовали также точки зрения других государств и исследователей, стремившихся поддерживать в большей степени или Польшу, или Германию, а также отдельных лиц, имевших более консервативные, или более либеральные взгляды. Поэтому сейчас важно создать объективную историю данной территории, а также рассмотреть наиболее существенные исторические взгляды на Померанию, определить причины тех или иных интерпретаций исторических событий этого территориального образования.

Литература

1. Во имя мира. Международно-правовые проблемы европейской безопасности. – М.: Наука, 1977. – 191 с.
2. Клименко Б.М., Ушаков Н.А. Нерушимость границ – условие международного мира. – М.: Наука, 1975. – 168 с.
3. Пустогаров В.В. Западногерманский реваншизм и международное право. – М.: Наука, 1986. – 112 с.
4. Устав Организации Объединенных Наций и Статут Международного Суда. – Нью-Йорк: ООН, 1985. – 120 с.
5. Pommern im Wandel der Zeiten / J.M. Piskorski (hrsg.) – Szczecin, 1999. – 458 S.
6. Pomorze pod zaborem pruskim / Kom. red.: Ciesielski Z. i.i. – Gdansk, 1973. – 160 s.

